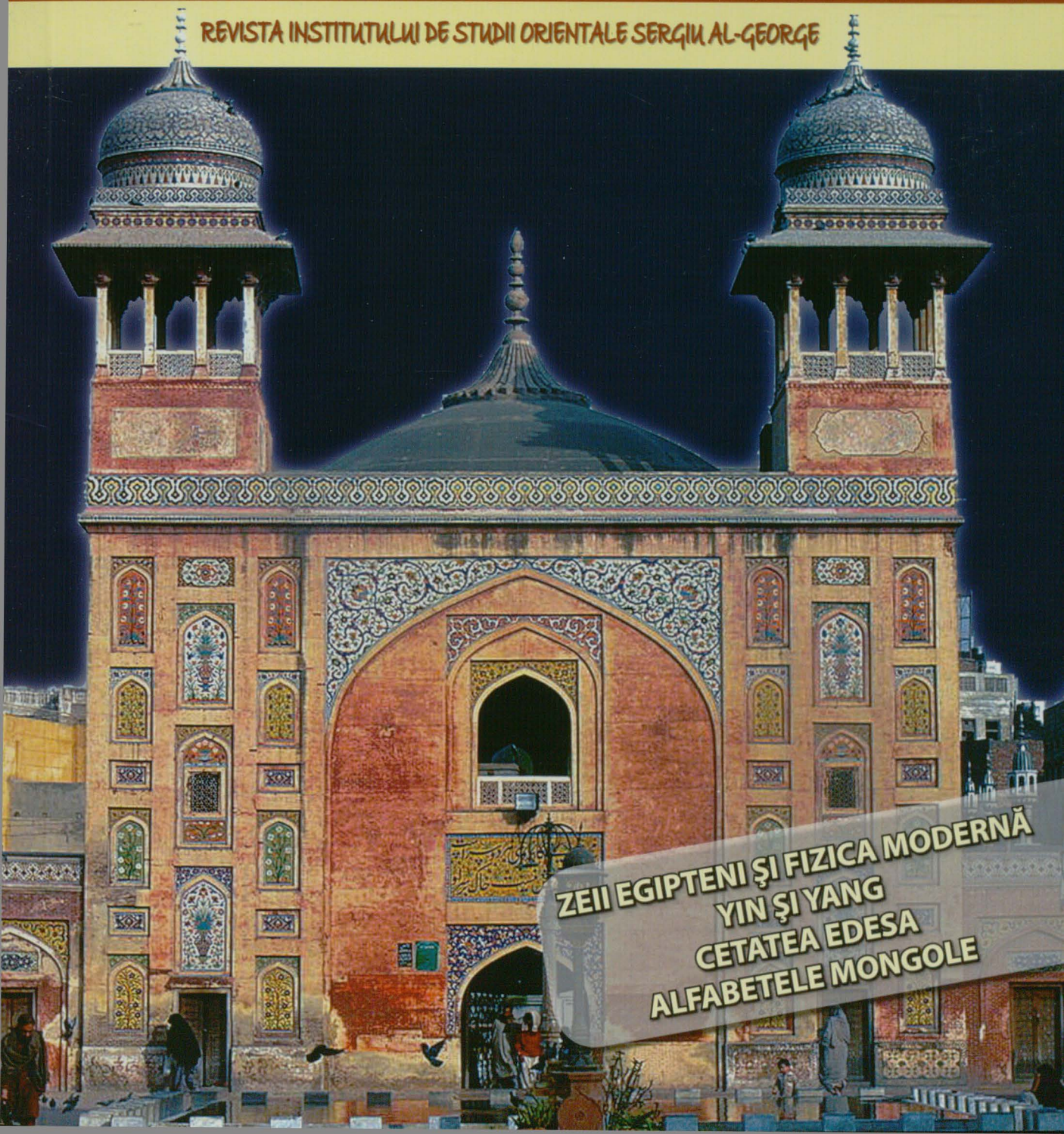

JURNAL ORIENTAL

Numărul 1
Anul I
decembrie 2007

REVISTA INSTITUTULUI DE STUDII ORIENTALE SERGIU AL-GEORGE

**ZEII EGIPTENI ȘI FIZICA MODERNĂ
YIN ȘI YANG
CETATEA EDESA
ALFABETELE MONGOLE**

TVR
CULTURAL

- 4** Editorial
- 5** Dincolo de Mesopotamia
- 6** Zeii egipteni și fizica modernă
- 17** Bibliotecă
- 18** Naadam - "joc, festival"
- 21** Angkor
- 22** Grecii din Himalaya
- 25** Bibliotecă
- 26** Yin și Yang, globalizarea opuselor complementare
- 31** Egiptenii, părinții medicinei
- 32** Edesa, cetatea creștinismului siriac
- 40** Religiiile secolului XXI
- 46** Nowruz, Anul Nou persan
- 48** "Țara laptelui și a mierii"
- 54** Symbolism și aniversare: Anul Nou japonez
- 60** Filologia alexandrină
- 66** On-Matsuri
- 67** Pe Drumul Mătăsii
- 68** Căsătoria la irakieni
- 74** Limba și alfabetele mongole
- 81** ISO 2007 - Calendarul activităților
- 82** Festivalul luminilor
- 84** Util

JURNAL ORIENTAL

Director

RENATA TATOMIR

CONSILIU ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. ALEXANDRU BARNEA

Prof. univ. dr. ANGELA HONDRU

Cercetător dr. RODICA POP

Cercetător drd. RENATA TATOMIR

Cercetător drd. ȘERBAN TOADER

Redactor șef

RENATA TATOMIR

Redacție

Renata Tatomir, Rodica Pop,
Simona Galațchi, Șerban Toader,
Dan Tudor Ionescu, Angela Hondru,
Carmen Fotescu-Tauwinkl,
Victor Godeanu, Ioana Costa,
George Grigore

Design/Layout

ALEXANDRA GEORGESCU

Contabil șef

MARICICA MORARU

JURNAL ORIENTAL

este o publicație a

Tipar: Vizual-Graph

ISSN 1843 - 6862

© ISO 2007

www.institutuldestudiiorientale.ro

UN SALUT ORIENTULUI

Institutul de Studii Orientale Sergiu Al-George este o instituție unicat în peisajul academic românesc. Cercetările teoretice, de elită, efectuate cu o acribie obligatorie, la standarde internaționale a istoriei și tradițiilor numeroaselor popoare și țări

din Orient, de la începuturi și până în contemporaneitate, nu îl recomandă unei incursiuni spirituale facile, efectuată în grabă de către neinițiați. Studiile distinșilor mei colegi, cercetătorii acestei remarcabile instituții - dar, din păcate, din varii motive, mult prea puțin cunoscute în țara noastră - pot sta în orice moment, cu demnitate, alături de cele ale numelor grele ale orientalisticii mondiale. Nu sunt cu nimic mai prejos, iar pentru a vă convinge, nu aveți decât să accesați pe website numerele publicației noastre de nivel academic, **Annals of the Sergiu Al-George Institute**.

Și atunci, de ce venim acum cu o nouă revistă? Mai exact cu un concept nou în peisajul multicultural românesc - **Jurnal Oriental**.

Motivația este multiplă. În primul rând, vrem să ne cunoașteți pentru că suntem convinși că Orientul va exercita mereu o fascinație asupra oricărui dintr-un noi. Egiptul antic, Tibetul, China, Japonia, India, Mongolia, Drumul Mătăsii, buddhismul, Yoga sunt doar câteva dintre cuvintele la care mulți vibrează când descoperă pe un canal de televiziune documentare cu enigme neelucidate, ori cu tentă ezoterică.

Dar vrem să ne cunoașteți și pentru a vă cultiva gustul livresc pentru acest gen de cercetare pe care mulți o consideră cel puțin excentrică, de-a dreptul incompatibilă cu vârtoarea cotidiană a vieții cinic de pragmatice a românului contemporan.

În al treilea rând, vrem să ne cunoașteți pentru că un segment din realitatea istorică a țării noastre de-a lungul mileniilor l-a constituit și îl constituie tocmai poziționarea ei la porțile Orientului, fapt care a obligat-o, practic, să-și asume rolul de mediator între pragmatismul european și contemplația orientală. Astăzi, această realitate istorică este din ce în ce mai vizibilă și este foarte simplu să găsești multiple exemple în viața de zi cu zi, când te saluți cu vecinii de origine chineză, ori când copilul tău își serbează aniversarea alături de colegi musulmani ori evrei.

Vă vom oferi semestrial spre lectură o revistă a deschiderii către ceilalți, către alte spații, misterioase, cu arome grele, orientale, o revistă eliberată de prejudecăți și accesibilă tuturor, pentru că este redactată în limba română. Vă vom prezenta într-un limbaj plăcut și atractiv, dar fără a face rabat de la calitatea științifică, tradiții, teorii și ipoteze noi, momente din istoria civilizațiilor orientale, religiile acestora, tehnici magice ori de meditație, nu în ultimul rând propriile noastre descoperiri - pentru că, nu-i așa, nu este important să fim cunoscuți doar în mediul academic internațional, ci și la noi acasă. Iar pentru a vă lăsa suficient răgaz pentru a digera informațiile primite, nu vă vom „agresa” decât semestrial.

Venim cu o revistă nonconformistă, a spiritului liber și pur.

Vedetele noastre? Alături de colegii mei de institut, vor fi alți oameni de știință, cadre universitare, specialiști, pentru care lumina vine obligatoriu de la Orient și se reflectă peste civilizația europeană. Suntem convinși că, astfel, vom onora memoria celor trei mari mentori și patroni ai institutului nostru - Constantin Noica, Mircea Eliade și Sergiu Al-George.

Și apoi, cum altfel am putea fi cetățeni europeni dacă nu ne-am îndrepta privirile și nu am saluta Orientul?

RENATA TATOMIR

DINCOLO DE MESOPOTAMIA

O nouă perspectivă asupra începuturilor civilizației

Decenii la rând, copiii au învățat la școală că civilizația umană a apărut cu aproximativ 5000 de ani în urmă de-a lungul fluviului Eufрат, în Mesopotamia și de-a lungul Nilului și al Indusului.

Ultimele descoperiri ale unei echipe de arheologi care au efectuat săpături pe un vast areal, pornind din stepele Rusiei, trecând prin Iran și ajungând în Peninsula Arabia, par să contrazică această teorie. Specialiștii au găsit dovezi care atestă existența unei complexe rețele de orașe care au înflorit aproape în aceeași epocă.

Descoperirea deschide posibilitatea unei schimbări radicale de perspectivă în privința apariției civilizației omenești.

Deși eforturile lor sunt la început, mulți dintre membrii echipei multinaționale de arheologi sunt de părere că descoperirile lor pot rescrie înțelegerea istorică despre civilizația umană prin aceea că oferă "un tablou mult mai complex, cu zeci de centre urbane deosebit de prospere, situate între Mesopotamia și Indus, centre urbane care efectuau un comerț între ele și este posibil să fi adoptat reciproc tehnologiile, stilurile arhitecturale și ideile novatoare.

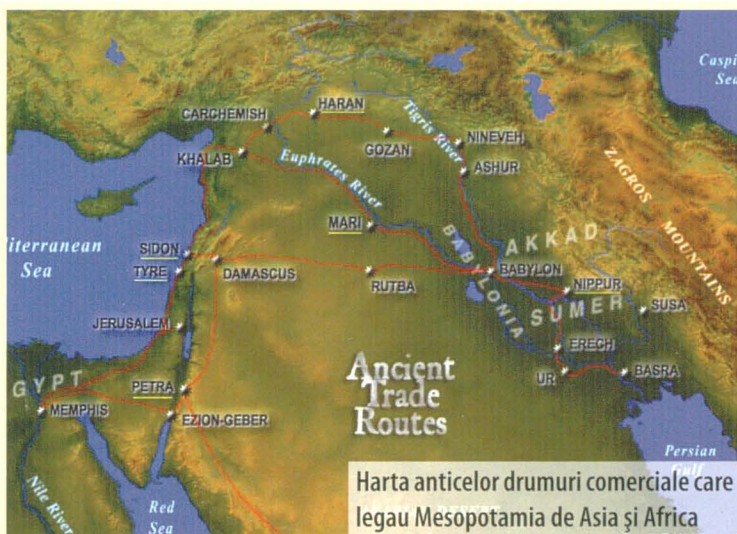
Deși Mesopotamia este considerată încă leagănul civilizației, în sensul că evoluția urbană și-a avut originile în această zonă, grație acestor noi descoperiri se știe acum că teritoriul dintre Mesopotamia și India a fost spațiul în care între 3000 î.e.n. și 2000 î.e.n. au înflorit numeroase orașe și culturi.

Dovezile arheologice care vin să confirme această teorie au fost discutate și analizate în luna iulie de către cercetători și specialiști din 12 țări, printre care Rusia, Iran, Italia, Franța și Statele Unite, cu ocazia întrunirii Asociației Internaționale pentru Studiul Primelor Civilizații din Spațiul Intercultural al Asiei Mijlocii, care a avut loc la Ravenna, Italia.

Potrivit Science Daily, cea mai impresionantă dovadă provine din zona de sud-est a Iranului, din apropiere de râul Halil și la sud de orașul modern Jiroft, unde o

echipă condusă de Yousef Madjidzadeh a dat la iveală ruinele unui oraș uriaș și bogat. După declarațiile specialiștilor, "vechiul oraș, datat între mijlocul și sfârșitul mileniului III î.e.n., acoperea mai mult de 2 km pătrați și era dominat de o uriașă citadelă, flancată la nord de o masivă platformă cu trepte. În una dintre încăperile citadelei, descoperită cu un an în urmă s-a găsit un tors uman de 2 m înălțime, care încă are la suprafață urme de vopsea ocră. Această sculptură este cea mai mare de acest fel din acea perioadă".

Într-un al doilea sit, la nord-est de Jiroft, cercetătorii au găsit rămășițele unei "metropole uluitoare de prospere între 2550 și 2400 î.e.n., care se întindea pe 150 hectare și care includea în regiunea înconjurătoare nu mai puțin de 380 de orașe mai mici." Potrivit dovezilor arheologice, metropola a beneficiat încă de pe la 3000 î.e.n. de comerțul

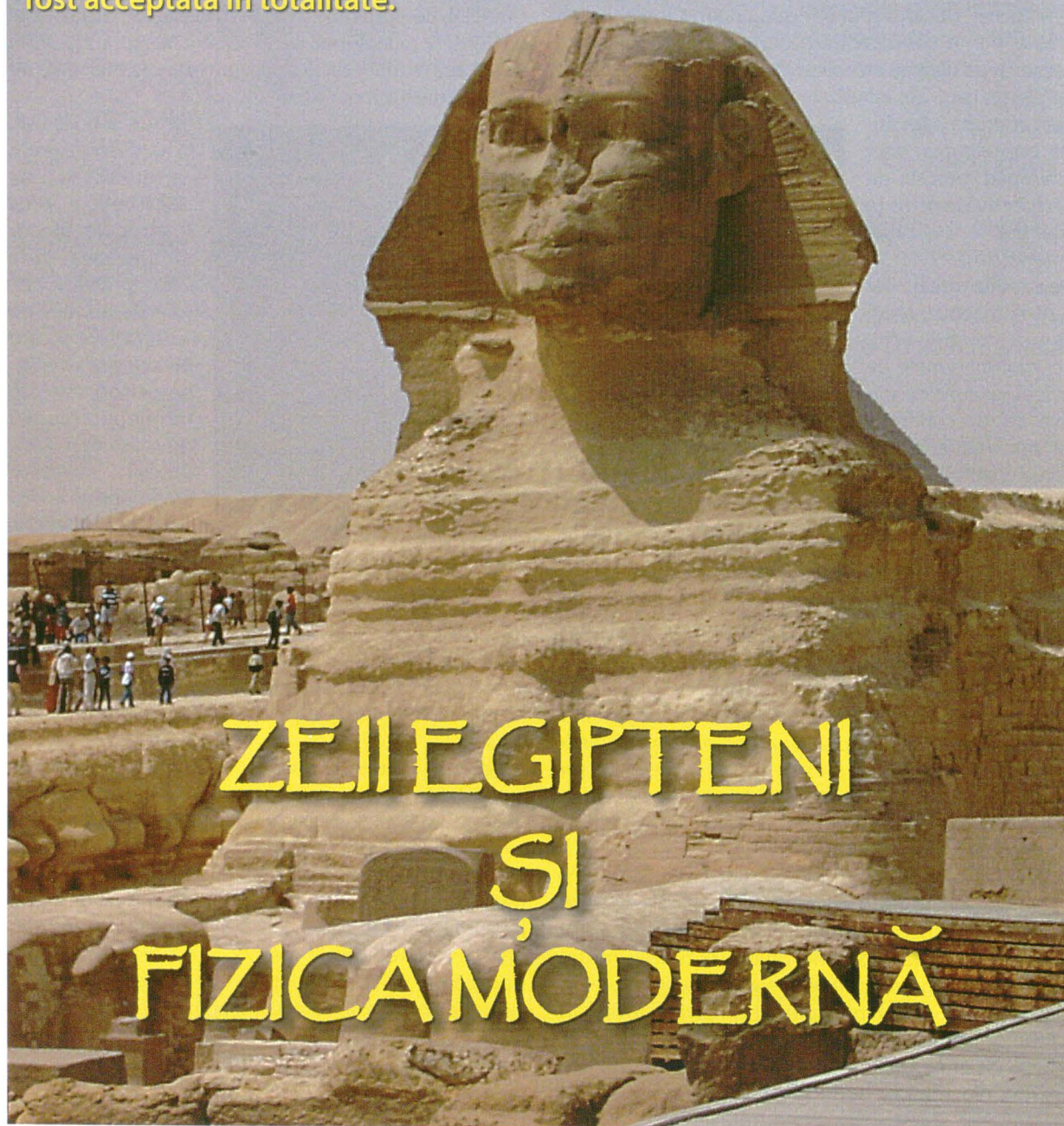
Harta anticilor drumuri comerciale care legau Mesopotamia de Asia și Africa

la mari distanțe. Printre artefactele găsite datând din acea perioadă se numără pietre semiprețioase de lapis-lazuli din Afganistan, scoici de pe coasta Pakistanului, vase importate din zona Indusului și table de joc în stilul celor găsite în Mesopotamia, în zona străvechiului oraș Ur.

Arheologii recunosc dovada unei rețele comerciale pe distanțe uriașe, atât pentru comercializarea produselor cât și pentru schimbul de idei: cupru din Oman a fost găsit în Asia Centrală; la Gonur în Turkmenistan, cercetătorii au găsit sigilii din Mesopotamia și din regiunea Indusului, împreună cu produse din zona de astăzi a Iranului; din Mesopotamia, la est de Indus, s-au găsit platforme ceremoniale masive cu o serie de caracteristici comune. Iar unele dovezi arheologice sugerează existența încă de la mijlocul mileniului III î.e.n. a carelor trase de tauri ori cămile care facilitau comerțul. (R.T.)

Adevărata natură a divinităților Egiptului antic a fost și rămâne încă o problemă controversată, de cel puțin câteva secole un subiect de debateri aprinse. Cu toate că egiptologi eminenți precum E. Hornung și J. Assmann au sugerat mai multe ipoteze, niciuna dintre acestea nu a fost acceptată în totalitate.

ZEII EGIPTENI SI FIZICA MODERNĂ

Deși poate părea cumva excentric și extravagant, un răspuns la această problemă spinoasă îl poate oferi chiar... fizica modernă. În acest sens, recurgând la diferite analogii din câmpul semnativ al științelor, termenul egiptean pentru zeu, *nTr*, ar putea avea diferite conotații preluate chiar din fizică, precum: forță, energie, undă și corpuscul, lungime de undă, frecvență, etc. Din această nouă perspectivă, antica religie egipteană poate fi percepută nu ca o „știință a Divinității” distinctă și izolată, ci ca una mult mai complexă despre oameni și universul lor, care poate veni lesne în ajutorul nu numai al istoricului religiilor, ci și al teologul creștin și al omul de știință.

Adevărata natură a divinităților Egiptului antic a fost și rămâne încă o problemă controversată, de cel puțin câteva secole un subiect de dezbateri aprinse. Deși egiptologi de marcă au propus diferite ipoteze, niciuna dintre ele nu a fost recunoscută ca certă. De pildă, elvețianul Erik Hornung își fundamentează în parte argumentația pe studiile lui Jan Assmann despre transformări din Noua Religie Solară din Dinastia XVIII, pe influența acestei noi religii asupra cultului lui Aten și pe succesul cultului solar al ramesizilor.

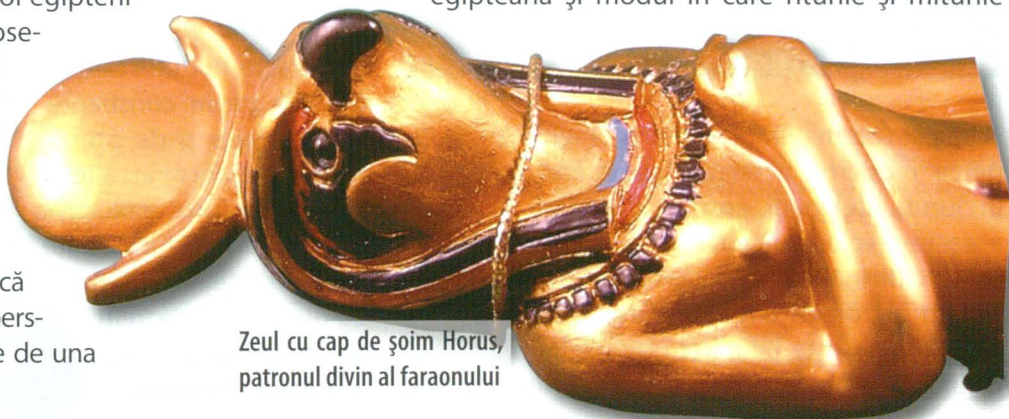
Încă din zorii antichității clasice, pantheonul egiptean cu amalgamul său indescifrabil de zei a stârnit fie reacții de uimire și venerație, fie de dispreț și aversiune. Pentru unii dintre aceia care intrau în contact cu acest pantheon (și erau mulți), simbolismul lui zoomorfic era misterios și ciudat, în vreme ce pentru alții, până și cea mai nesemnificativă asociere a acelor stranii reprezentări cu ideea de zeu, divin sau pantheon era mai curând scandaluoasă. În ceea ce privește caracterul religiei antice egiptene, studiul lui Hornung împreună cu cel al lui Dimitri Meeks din 1995 asupra lumii/lumilor, naturii și funcțiilor zeilor egipteni au o importanță deosebită.

Pare că încă din acele timpuri fascinația și/sau speculațiile legate de vechiul Egipt nu au încetat niciodată, fie că era vorba despre o perspectivă populară, fie de una ocultă.

În timp ce cultura, limba și arta egipteană stârnesc atenția într-o măsură preponderentă, nu poate fi neglijat nici faptul că de la omul obișnuit și până la specialist, religia egipteană provoacă o stranie atracție. O religie care a durat practic neîntrerupt mai multe milenii decât sunt de la nașterea creștinismului până astăzi. Este vorba despre o moștenire spirituală de mai bine de patru milenii, ascunsă în mii de scrieri hieroglifice și transmisă mai departe prin religiile sincretice și filosofile antichității târzii așa cum s-au manifestat în unele dintre credințele și practicile lor.

Pentru o îndelungată perioadă, religia egipteană a dominat fără rival Valea Nilului. Datorită cantității uriașe de papyri, datorită mormintelor și ruinelor templelor, specialiștii de azi pot investiga religia egipteană și modul în care riturile și miturile

Zeul cu cap de șoim Horus, patronul divin al faraonului

Litania lui Ra (Dinastia XXI, 1000 î.H.)
cu diferite reprezentări mumiforme ale
Zeului Soare

care au intrat în alcătuirea ei au dus la transformarea acestora într-un sistem foarte complex, fără egal și diferit de tot ceea ce a experimentat vreodată civilizația occidentală. De fapt, religia egipteană, ni se dezvăluie ca un sistem care pare să reunească un număr de elemente confuze și contradictorii, care se lasă înțelese doar în clipa în care cel care le investighează reușește să gândească, să perceapă lumea în ansamblul său ca un egiptean adevărat și încearcă să înțeleagă religia din perspectiva setului de concepte mentale egiptean. Dar ce înseamnă exact „a gândi ca un egiptean”? Astăzi, pentru noi acest lucru înseamnă a ne elibera total de clișeele și stereotipiile puternic înrădăcinate în mintea noastră și a percepe universul dintr-o perspectivă hermeneutică total diferită.

O perspectivă în care domenii ale cunoașterii pe care ne-am obișnuit de secole să le considerăm ireconciliabile - religia și știința (științele) - sunt de fapt complementare și chiar mai mult, legate indisolubil unul de celălalt. Dar pentru a reuși să facem acest pas important pe calea unei cunoașteri globale integratoare, trebuie să asociem acestui tip de gândire o metodă, o manieră de abordare a acestei problematice complexe - iar aceasta este doar cea transdisciplinară.

nTr ZEU ȘI ENERGIE DIVINĂ

Prima și cea mai importantă problemă în înțelegerea modernă a religiei egiptene gravitează în jurul înțelegerii esenței divinității înseși. În această religie, conceptul de „zeu”, cu sensul de „putere divină” este redat prin cuvântul *nTr*. Deseznat cu hieroglifa unui stindard, același stindard care se regăsește pe pereții templelor și altarelor divinităților, peste tot de-a lungul istoriei vechiului

Egipt, *nTr* deci, atunci când este tradus simplu prin conceptul modern occidental de „zeu”, pierde, din păcate, foarte mult din înțelesul său original. Ce anume înțelegeau, de fapt, egiptenii prin „putere divină”? Fără nicio îndoială, ei percepeau și desemnau ca atare forțele invizibile care guvernează și domină universul și recunoșteau existența interdependenței și interconexiunii dintre toate elementele din natură. Preoții-savanți egipteni și-au dat seama, însă, că pentru a înlesni accesul oamenilor obișnuiți la înțelegerea principiilor cosmice și a conceptelor cu un înalt grad de abstractizare, trebuiau să le găsească cea mai accesibilă formă, adică manifestarea vizibilă pe care simțurile omenești să o poată percepe. Doar în acest fel ei au reușit să aducă universul invizibil, transcendent în lumea fenomenelor imanente, cu ajutorul reprezentărilor antropomorfe și zoomorfe ale zeilor (*nTrw*).

De aceea putem presupune că egiptenii vedeau pe fiecare zeu ca pe un receptacul vizibil al multiplelor forțe cosmice-energii emergente-puteri universale. În acest sens, forțele erau activate în timpul ceremoniilor rituale, fie prin intermediul formulilor magice și/sau al formulilor religioase ~ manifestarea, „întruparea” verbală a adevăratei lor naturi, devoalate și pusă să acționeze deopotrivă în beneficiul omului și pentru binele universal.

Folosind exprimarea lui Durkheim din *The Elementary Forms of the Religious Life*, religia este modul în care societățile devin conștiente de ele însele și de istoria lor. Zeii nu sunt nimic altceva decât forțe colective, personificate și ipostaziate în formă materială. Artă egipteană era extrem de simbolică și avea o natură religioasă.

Ușebti, „cel care răspunde”, statueta funerară așezată în mormânt ca servitor al defunctului, în regiunea înframundă Duat, unde acesta era supus judecății lui Osiris. Efectua muncile în locul decedatului

Anubis, zeul psihopomp cu cap de șacal, „Stăpânul necropolei”. Printre atribuțiile lui era și aceea de a patrona îmbalsămarea faraonului defunct

Împreună cu și prin intermediul ritualurilor, arta venea în ajutorul defunctului pentru ca acesta să își îndeplinească acea călătorie finală în *dwat* (lumea de dincolo invizibilă, inaccesibilă simțurilor umane) și să atingă, în condiții optime, noua stare de ființare din viața de după moarte - punctual terminus în evoluția spirituală a defunctului.

În acest fel, aparițiile divinităților antropomorfe și zoocefale reprezentate pe pereții mormintelor și ai sarcofagelor, precum și reprezentările lor sculpturale erau doar simboluri vizuale ale forțelor energetice recunoscutibile în natură, pe care egiptenii le corelau cu trăsătura comportamentală esențială a uneia sau alteia dintre divinități.¹ Uneori, diferite trăsături esențiale ale unor zei înrudiți erau combinate într-o divinitate compozită.²

Structură lingvistică complexă, conceptul *nTr* poate fi extins asupra întregului spectru energetic al vieții, sacralizându-l, transformându-i starea mundană în una supramundană sau divină, care se poate manifesta doar pe un nivel energetic mai înalt.

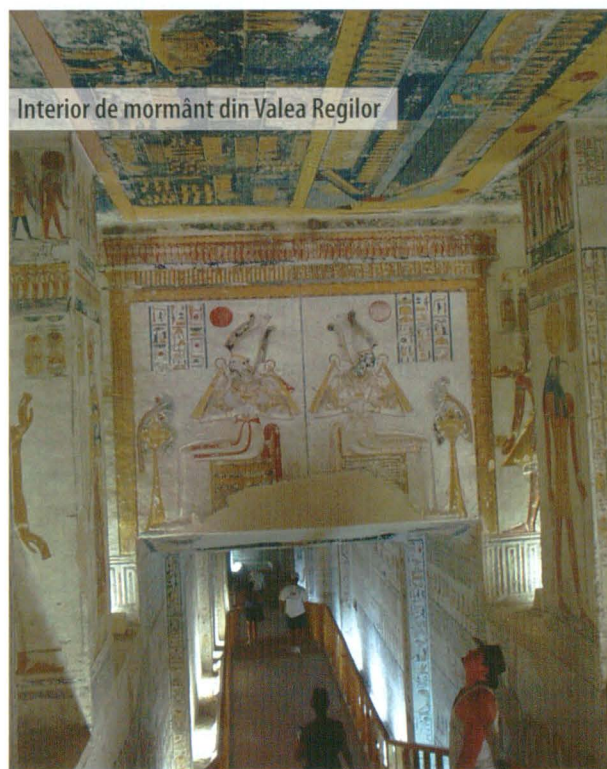
¹ De exemplu, întrucât șacalul avea tendința să se învârtă în jurul mormintelor, zeul cu cap de șacal Anubis a ajuns asociat cu defunctul. Pe de altă parte, comportamentul său de câine credincios l-a transformat și în protectorul și paznicul defunctului.

² Taweret, soția demoneseă a lui Apep, zeul originar al răului, era reprezentată ca un compozit al acelor lucruri de care egipteanul se temea cel mai mult – demonesa având în cea mai mare parte corp de hipopotam, cu brațe și picioare de leoaică și cu coadă de crocodil.

Apelând la analogii din știința modernă, Sacrul ar putea fi principiul energetic fizic necesar unui sistem pentru a funcționa în mod corect. În virtutea acestui fapt, „a sacraliza” poate avea următoarea conotație: a armoniza toate elementele pentru a asigura echilibrul sistemului. Sacrul poate lua mai multe forme specifice precum Numele sau Divinitatea Unică Primordială și Necreată, care se manifestă în miliarde de alte forme, i.e., Cel Ce Este.³

VECHEA ȘTIINȚĂ EGIPTEANĂ

Nevoia de a rezolva probleme particulare, precum mișcarea uriașelor blocuri de piatră, cântărind zeci de tone, ori calcularea înălțimii sau a unghiurilor piramidelor constituia de obicei sursa de inspirație a diferitelor dezvoltări particulare în așa-numita „știință” egipteană.

Interior de mormânt din Valea Regilor

³ În ebraica biblică, cel mai sacru nume al Divinului, YHWH ('Eu sunt Cel ce Sunt'), se poate referi la forța creatoare universală și primordială. Pe de altă parte, în decretul bilingv ptolemaic (Piatra de la Rosette), numele egiptean pentru „zeu/divin”, *nTr*, este echivalentul grecescului *théos*. Potrivit lui Hornung, nici etimologia, nici sensul inițial nu pot fi cunoscute. Specialiștii traduc *nTr* ca „putere divină” (sau forță), atributul esențial al fiecărui zeu. Dar nu numai zeii sunt numiți (la plural) *nTrw*, ci și defunctul, care a dobândit puterea de a atinge statutul divin, e.g. formula *bAw nTr* (Baw-netjer, 'Puterile zeului').

O știință care, însă, nu pare să fi existat în mod independent, ca termen sau chiar ca un concept în sine. Din textele hieroglifice egiptene, ori din relatările călătorilor străini din antichitate prin Egipt, pe care le deținem până la acest moment nu rezultă că preoții și savanții egipteni au efectuat vreodată o cercetare a fenomenelor naturii doar de dragul cercetării, după cum nici nu s-a făcut vreo încercare de a extrage din observațiile întreprinse legi generale, precum teoremele matematice din soluții practice.

Într-o societate în care religia avea un rol covârșitor nu este surprinzător să descoperim că nu se efectua o cercetare pură. Orice fenomen putea fi explicat prin referință și prin raportare la acțiunile zeilor. O astfel de „știință” așa cum va fi existat în Egiptul antic, poate fi înțeleasă ca un set de măsuri practice precum, bunăoară, predicții despre inundația Nilului și construirea templelor și a complexelor funerare.

Divinitatea științei - de fapt a întregii cunoașteri - era Djehwtj, Thoth, zeul scrib, zeu al lunii și al bibliotecilor. Vechii egipteni l-au venerat pe Thoth ca personificare a mentalului divin, ca autor al tuturor scrierilor din fiecare domeniu al cunoașterii, deopotrivă umane și divine, ca inventator al astronomiei și astrologiei, a științei numerelor și matematicilor, geometriei și analizelor cadastrale, medicinei și botanicii. Despre Thoth, care era considerat de egipteni un fel de izvor primordial al cunoașterii și științei, se spunea că provocase un potop pentru a pedepsi omenirea pentru răutățile comise. În acest episod, relatat în Capitolul CLXXV din Cartea Morților, el acționase împreună cu celălalt mare zeu de care era legat, Osiris, divinitatea Lumii de Dincolo și al morților. Apoi, amândouă divinitățile au guvernat pe pământ după ce seminția umană a început să înflorească din nou.⁴

Dar ceea ce este mult mai interesant în acest demers pe care ne-am propus să îl realizăm - demers care intenționează să aducă în discuție acele elemente de natură să precizeze ce raport există între religia și știința egipteană și, mai ales, cum erau percepute fenomenele și legile fizice din perspectiva religiei, care a fost contribuția acestei științe la dezvoltarea milenarei societăți egiptene și cum ajuta ea concret în viața de fiecare zi - este tipul de

⁴ Graham Hancock, *The Sign and the Seal*

Scenă din ritualul funerar în care zeii Thoth și Horus revărsă viața eternă asupra faraonului defunct

înțelegere, de percepție a universului în general și a elementelor sale constitutive în special din perspectiva relației religie-fizică (și microfizică).

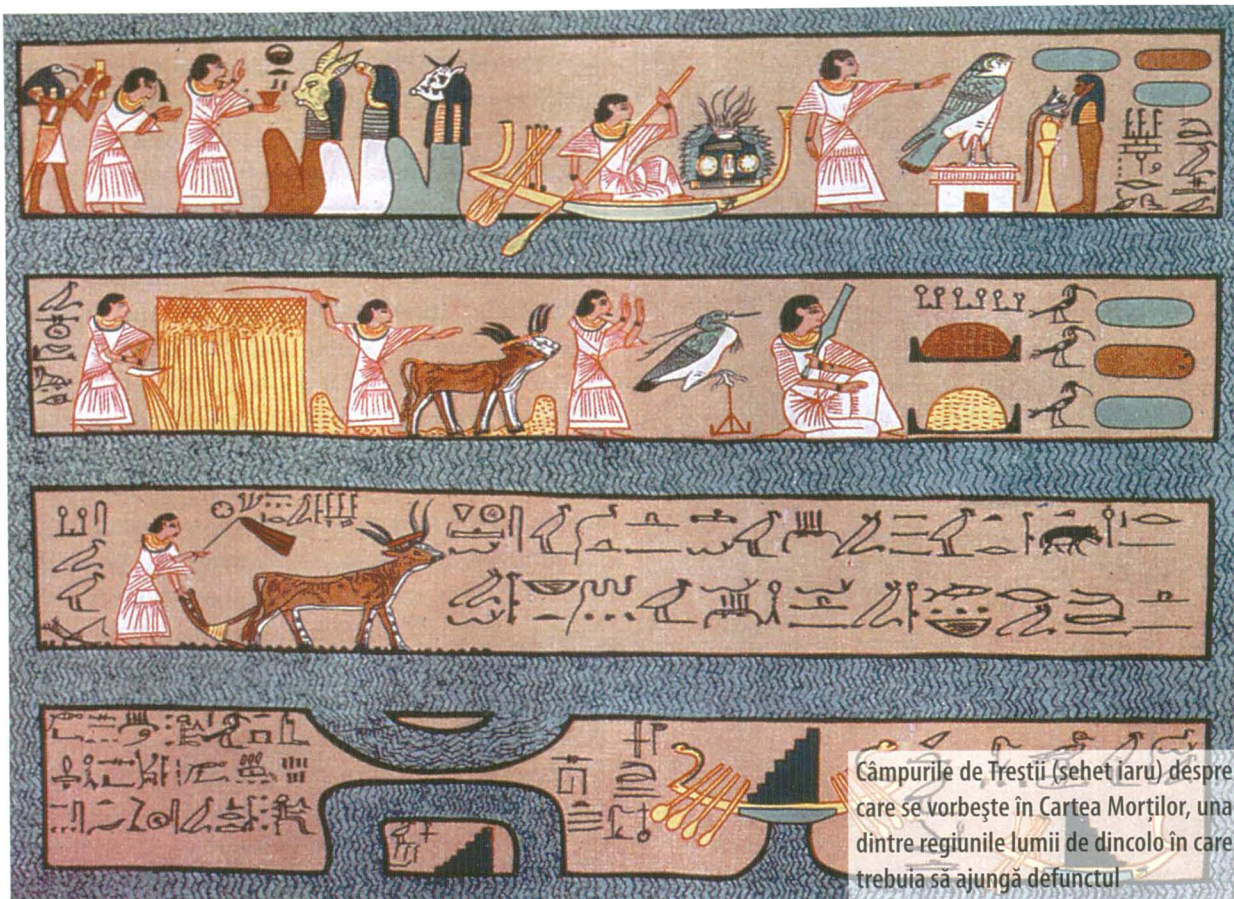
ȘTIINȚA SACRULUI

Trebuie precizat că practic tot ceea ce intra în alcătuirea Universului cunoscut era subordonat unei științe de tip sacru, care avea ca obiect primar de studiu divinitatea. La prima vedere, așadar, în mod logic, era o știință a divinului, deoarece elementele Universului cognoscibil erau toate legate de domeniul divinului. Nu exista ființă, proces ori activitate, care să nu aibă contact cu una sau alta dintre formele sale de manifestare. Alcătuirea Universului (vizibilă și invizibilă) era concepută asemenea unei rețele foarte bine structurate în care fiecare piesă componentă își avea rolul ei bine determinat în angrenajul general și era indisolubil legată de ceea ce se numea *nTr*, „divin”.

Dacă Sacrul reprezintă esența invizibilă a religiosului, religia, prin nenumăratele simboluri (înțelese ca recipiente, vehicule materiale), este metafora ce permite omului vizualizarea și înțelegerea conceptelor abstracte existente pe alte niveluri ale realității, mult mai subtile, la care nu se poate ajunge pe calea simțurilor fizice omenesti. Simbolul religios este recipientul material în care este adusă din zona invizibilă a transcendentului, esența necreată, pentru a fi percepută de om. Pentru a se adapta nivelului omenesc de realitate, sacrul se revelează transfigurându-se și producând, în consecință, o reacție în lanț prin transfigurarea celor ce intră în contact cu el. Automat, aceștia devin un fel de particule purtătoare ale sarcinii sacrului.

În cazul civilizației egiptene, religia, prin intermediul procesului de sacralizare, pune în legătură toate părțile componente ale Universului, vizibilă și invizibilă, pentru a asigura echilibrul tuturor microsistemelor care alcătuiesc macrosistemul universal.

Este vorba despre o înțelegere globală, integratoare bazată pe metoda transdisciplinară, în care realitatea este decriptată și făcută cognoscibilă atât la nivel conceptual, cât și la cel pragmatic, cotidian. Din această perspectivă, fenomenologia magico-religioasă egipteană, a cărei formă de manifestare și de unire a celor trei niveluri de re-

alitate - divin, uman și al defuncților - o reprezenta ritualul (principiu de conexiune a nivelurilor și de echilibrare a acestora în perfectul etern), se fundamentează pe aspectele care țin de vizibilitatea, de perceptibilitatea invizibilului cu ajutorul unui instrumentar de tip științific.

În acest sens, invizibilul etern, localizat într-un univers total diferit de continuumul spațiu-timp uman, este adus și tr-adus pe nivelul ființei terestre cu ajutorul entităților și al legilor fizice care le guvernează.

Recurgând la o analogie din mecanica cuantică, am putea spune că relația dintre religie și fizică în Egiptul antic are aceeași natură duală ca și fotonul. La nivel invizibil, cuantic, fenomenele din univers și relațiile dintre ele au o natură „ondulatorie”, imperceptibilă ochiului omenesc, căreia îi este specifică procesualitatea de tip magic-religios care tinde să impună echilibrul „divin”; câtă vreme, ceea ce poate fi perceput cu simțurile fizice are o natură „corpusculară”, iar aici intervine perspectiva științifică, de tip fizic.

În acest sens, universul este înțeles ca o rețea în care toate entitățile și fenomenele sunt strâns

legate unele de altele, interdependente, iar principiul care le unește este Maat, echilibrul și armonia universală. Nu întâmplător, divinității științei și cunoașterii, lui Thoth îi era complementară însăși zeița adevărului, armoniei și echilibrului universal, Maat.

În virtutea celor spuse, toate elementele naturii, până la nivel molecular, atomic și cuantic își pun nou funcțiile și natura „fizică” în slujba echilibrului și perfecțiunii universale, la care se ajungea prin ritualul de natură magico-religioasă. De la artele metalurgice, de la metalele nobile și până la pietrele prețioase găsite în inventarul funerar al faraonilor și demnitarilor, și până la esențele, aromele și combinațiile de extracte vegetale folosite în ritualurile religioase din templele divinităților și cele funerare, dar și în procesul munificării, se poate spune că „știința fizicii” era folosită într-un sens mult mai profund, vizând echilibrarea energiilor cosmice. În măsura în care prin *nTr* vom înțelege o forță universală și originară, care constituie temeiul Lumii și va fi fost creatorea Universului, iar în fabulosul pantheon egiptean vom percepe manifestarea acestei forțe divine în fiecare

domeniu al vieții universale, prin principii fizice și legi generale și particulare, atunci vom ajunge la o percepție integratoare despre Universul infinit (și despre infinitele universuri), care poate fi abordată cu ajutorul metodei transdisciplinare, în care este vorba despre o Cunoaștere atotcuprinzătoare, incluzând Știința, Religia și Magia.

În Egiptul antic, știința sacrului era apanajul învățaților care activau în cadrul instituțiilor ce se ocupau cu cercetarea divinului - i.e., templele. În atribuțiile erudiților egipteni - pe care omul modern i-a asociat în mod simplist și superficial doar cu preoții din societățile cunoscute - care activau în temple intrau o serie întreagă de activități care presupuneau o formație riguros științifică - practici medicale, cunoștințe de astronomie, matematică, fizică (chiar dacă acestea nu erau numite cu termenii cunoscuți din zilele noastre).

Un rol esențial în cunoaștere, în organizarea și transmiterea acestor informații, precum și în educația „preoților” în știința despre divinitate o avea Casa Vieții, *pr-anx*. Funcțiile ei principale: cunoaștere și producție. În textele egiptene și în arhitectură, Casa Vieții este o instituție aliniată cu regalitatea, păstrând și creînd cunoaștere în formă scrisă și pictografică.

Casele Vieții erau consacrate științei Sacrului despre care vorbeam și care se îndeletnicea cu ceea

ce azi numim teologia, miturile și riturile, monografiile culturale, magia, dar și cu științele riguroase, precum medicina, matematicile, astronomia, și cu inventarierea de realia care constituiau Universul. Aici au fost unificate teologiile locale, au fost compuse și redactate lucrările cu caracter religios, precum și cele apropiate mai mult sau mai puțin filosofiei.

RELIGIE-MAGIE-ȘTIINȚĂ

În ciuda formelor sale de manifestare, religia egipteană nu a fost câtuși de puțin un amalgam de ritualuri ininteligibile pentru dobândirea puterii cosmice absolute, ori a câștigurilor materiale sau a protecției împotriva demonilor. Atunci când este abordată problema religiei egiptene se poate constata că pentru vechii egipteni, religia și magia erau în aceeași măsură științe, întocmai după cum sunt astfel pentru noi astăzi științele pe care le etichetăm ca fundamentale.

Este foarte posibil ca egiptenii să fi văzut în religie și magie cele două aspecte complementare ale formei de cunoaștere pe care aș numi-o „știința despre natură și univers”. Dar în realitate, religia și magia lucrau împreună ca o oglindă cu două fețe. Pe atunci religia și magia nu aveau nimic de a face cu ceea ce astăzi numim ocultism și misticism. Din

O parte din tezaurul funerar al faraonului Tutankhamon, aflat în Muzeul Egiptean din Cairo

această perspectivă, fenomenul pe care îl denumim astăzi "religie și magie egipteană" ar trebui, în opinia mea să fie înțeles mai degrabă ca știința de tip egiptean asupra universului. Iar în acest context, un element semnificativ este acela că

egiptenii nu au avut un termen specific pentru "religie", cu înțelesul actual.

Chiar și cuvântul pe care ei îl foloseau pentru (și conceptual de) "magie" nu are nimic de a face cu amestecul dubios de practici vrăjitoarești prin care astăzi înțelegem magia. În vechiul Egipt magia era mai degrabă modalitatea științifică concretă de acțiune a religiosului, o sumă de tehnici specifice locuitorilor din Valea Nilului, care pot fi exprimate și înțelese mai bine folosind analogii, concepte și termeni din fizică și mai ales din fizica cuantică. La fiecare nivel, magia egipteană era guvernată de legi universale și particulare, proprii fiecărui nivel de percepție. În acest sens se poate vorbi despre o „știință trăită, experimentală, trăită”, fără nicio urmă de „magie” - nicio urmă de magie în afara forței formulei ritualice, care caută să dea omenirii oportunitatea de a trăi în armonie și echilibru cu Creatorul și cu toate elementele creației sale.

Tocmai această armonie, acest echilibru este ceea ce egiptenii au exprimat prin conceptul de Maat, Ordinea universală, iar oamenii moderni definesc cu ajutorul principiilor termodinamicii. Pe baza textelor religioase și funerare, se pot descoperi nu numai manifestări ale haosului, ci, în spatele aparenței haotice, chiar căutarea ordinii de către egipteni. Cu alte cuvinte, prin "cartografierea", prin stabilirea corespondențelor dintre lumea zeilor și lumea oamenilor, "convertirea" legilor Haosului (*nwn*) în legile Ordinii (Maat), convertirea unui

sistem aflat în dezechilibru într-unul în echilibru. Sau mai simplu, a aduce nemurirea și eternitatea în viața terestră, efemeră.

CARACTERISTICILE ZEILOR

Apare deci ca necesară o perspectivă nouă, hermeneutică, o nouă interpretare pentru înțelegerea naturii zeilor egipteni și a proceselor care guvernează universul în care ei își desfășurau existența. Tentația de a apela la vastul și fascinantul instrumental pe care îl oferă mecanica cuantică este mare și nu trebuie ratat, cel puțin ca ipoteză de lucru.

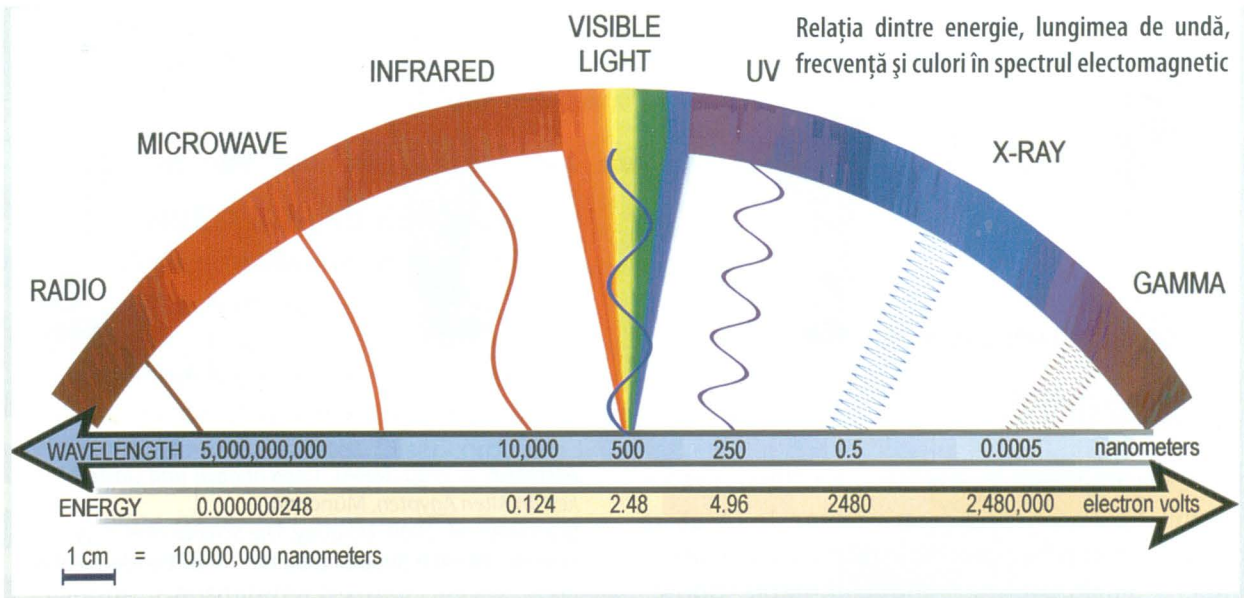
Dintr-o perspectivă cuantică, cuvântul egiptean pentru zeu, *nTr*, poate presupune (și poate contribui la) diferite conotații din domeniul fizicii cuantice, care se pot constitui în caracteristici ale naturii sale, precum : undă, corpuscul, vibrație, lungime de undă, frecvență, câmp electromagnetic și cuantic, forță energetică.

Asemenea entităților din lumea fizică, și acestea pot fi caracterizate prin anumite aspecte, precum intensitate și frecvență. În acest sens:

① Zeii pot fi grupați ca diferite stări energetice.

Este posibil ca fiecare dintre ei să fi avut o forță energetică specială, una pentru fiecare zeu în parte. Ierarhia zeilor poate fi stabilită potrivit nivelurilor lor de energie. Acțiunea lor în univers (lumea oamenilor, a zeilor și a defuncților) depinde exclusiv de intensitatea forțelor și a frecvențelor lor. Astfel, o așa-numită "familie divină" poate avea energii asemănătoare. Din textele funerare⁵ aflăm că Zeul (a se citi: fiecare zeu egiptean în capacitatea sa supramundănă) poate avea comportament de "cuantă". El este invizibil și ubicuu, fapt care sugerează o structură ondulatorie și astfel poate avea o lungime de undă distinctă, dar poate avea simultan și structură de corpuscul, manifestându-se printr-un corp vizibil, accesibil simțurilor. În opinia mea, natura duală observată în cazul fotonului poate fi aplicată ca o metaforă transdisciplinară pentru natura zeilor. Invizibili și imperceptibili pentru simțurile umane la fel ca structura ondulatorie a luminii, zeii pot fi aduși în lumea materială concretă și percepuți cu ajutorul formelor statuiilor ori reprezentărilor picturale prin care li se revelează natura "corpusculară". Antino-

⁵ *Textele Piramidelor, Textele Sarcofagelor și numeroasele Cărți ale Morților din Regatul Nou*

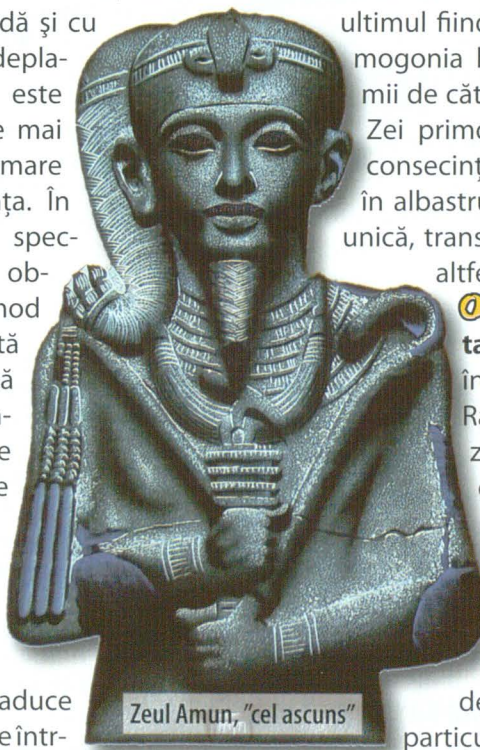
mia invizibil-vizibil poate fi înțeleasă cu ajutorul naturii duale antinomice a radiației electromagnetice.

① Zeii au linii spectrale

Fiecare zeu are o culoare diferită, dar membrii aceleiași familii divine pot avea culori înrudite. Aceste culori reprezintă undele emise de frecvențe diferite. Tranzițiile între nivelurile aceleiași energii (i.e., „zei înrudiți”) produc întotdeauna un foton de aceeași „culoare”. Potrivit legilor fizicii, s-a constatat că, cu cât energia este mai scăzută, cu atât este mai mare lungimea de undă și cu atât este mai mică viteza de deplasare și frecvență; invers, cu cât este mai mare energia, cu atât este mai scurtă lungimea de undă și mai mare viteza de deplasare și frecvență. În consecință, când este analizat spectrul electromagnetic, se poate observa că o culoare situată în mod convențional în partea dreaptă a acestuia, între lumina vizibilă și razele gamma, va indica o energie mai înaltă și o lungime de undă mai scurtă; invers, o culoare aflată în partea sa stângă, între lumina vizibilă și undele radio, va indica o energie mai joasă și o lungime de undă mai lungă. Aceste constatări aplicate universului divin egiptean se pot traduce în sensul că acele divinități pictate într-

o gamă cromatică situată în partea stângă corespund forțelor telurice și subpământene (e.g., zeul deșertului Seth, al străinilor și forțelor ostile, care avea părul roșu); în timp ce zeii pictați într-o gamă cromatică aflată în mod convențional în partea dreaptă ar putea exprima forțele celeste, deci înalte, pe zeii cerului, aflați în vârful pantheonului - așadar cele mai puternice ființe divine (e.g. Amun, „cel ascuns”, cel invizibil, unul dintre cei mai mari zei din fruntea pantheonului egiptean. La origine, invizibilitatea sa avea conotații legate de aer și vânt, ultimul fiind elementul primordial în cosmogonia hermapolitană, i.e., creația lumii de către Ogdoada originală (Cei Opt Zei primordiali) și de zeul soarelui. În consecință, pielea lui Amun era pictată în albastru. El era înțeles ca o divinitate unică, transcenzând toți ceilalți zei, ca de altfel întregul univers.

② Zeii sunt (și în această calitate creează) câmpuri fizice... între ei și în relație cu oamenii. Răspândiți peste tot în univers, zeii, la fel ca orice altă entitate, de la nivel microfizic până la cel macro, creează în fiecare moment diferite câmpuri fizice. De pildă, „câmpul trestiiilor” (IArw, în egipteană) din textele funerare este un astfel de câmp fizic, guvernat de legi particulare.

Amulete divine

CONCLUZII

⊙ Ca entitate de tip cuantic, zeul eliberează un anumit tip de energie care îl definește. Aceasta crează un câmp fizic specific în relație cu nivelul energiei zeului însuși. Împreună cu entitățile "prinse" în el, acest câmp va crea o "Realitate X" guvernată de legi și reguli specifice, adecvate sieși, necesare pentru starea sa de echilibru.

Cu cât este mai mare energia zeului, cu atât este mai puternică emisia sa extraenergetică (fotonică).

⊙ Zeul suprem (precum Amun sau Ra) este compus din toate energiile "înalte" (i.e., zeii) care caracterizează elementele importante din univers. El poate "elibera", deci produce, toate celalalte energii (zei) în lumea vizibilă omului și peste tot în universul manifestat. Distincția între "zeii mai mari/de sus" și cei "mai mici/de jos" marchează diferența dintre intensitățile nivelurilor lor energetice.

Din această perspectivă, religia Egiptului antic poate fi înțeleasă nu ca o "știință a divinității/zeului" izolată și distinctă, ci ca o știință mult mai complexă integrată în setul științelor despre om și univers.

Datorită mării influențe a religiei Egiptului antic asupra evoluției și dezvoltării deopotrivă a religiei și teologiei creștine (în special asupra Bisericii Copte și a Bisericii Ortodoxe) și a religiilor din vecinătate (i.e., religiile mesopotamiene, anatoliană și cele semite), această nouă perspectivă hermeneutică și abordare transdisciplinară a naturii și universului divin egiptean poate ajuta nu numai pe istoricul religiilor, ci și pe teologul creștin și pe omul de știință.

RENATA TATOMIR

CITEȘTE MAI MULT

- Assmann, J. 1990. *MA'AT. Gerechtigkeit und Unsterblichkeit im Alten Ägypten*, München
- Buchanan, M. 2000. *Ubiquity. The Science of History... or Why the World is Simpler than We Think*, London: Phoenix
- Dictionnaire de l'Égypte ancienne*. 1998 Paris: Encyclopædia Universalis et Albin Michel.
- Durkheim, E. 1965 [1915]. *The Elementary Forms of the Religious Life*, New York: Free Pr.
- Faulkner, R.O. (transl.) 1973-1978. *The Ancient Egyptian Coffin Texts III*, Warmister: Aris and Phillips.
- Hornung, E. 1971. *Les dieux de l'Égypte. Le Un et le Multiple*, Monaco: Ed. du Rocher
- Hornung, E. 1999. *Akhenaton and the Religion of Light*, Translated by David Lorton. Ithaca: Cornell University Press
- Koenig, Y. 1994. *Magie et magiciens dans l'Égypte ancienne*. Paris: Pygmalion/Gérard Watelet
- Meeks, D. & Favard-Meeks, C. 1995. *Les dieux égyptiens*, Paris: Hachette.
- Nicolescu, B. 2002. *Manifesto of Transdisciplinarity*, Albany: SUNY.
- Nicolescu, B. 2002. *Levels of Reality and the Sacred, Proceedings of the International Conference 'Foundations and the Ontological Quest'*, Rome, Pontifical Lateran Univ.; www.pul.it/irafs/CD%20IRAFS'02/texts/Nicolescu.pdf.
- Puhalo, L. 2005. *The Evidence of Things Not Seen - Orthodox Christianity and Modern Physics*. (Rom. transl. by Corina Stavinschi & Doina Ionescu: Dovada lucrurilor nevăzute. Ortodoxia și fizica modernă. București: XXI: Eonul Dogmatic)
- Tatomir, R. 2006. 'The Oriental Studies and Sciences in Dialogue with Orthodoxy. The Cases of Egyptology and Coptology', in *Science and Orthodoxy, a Necessary Dialogue* (eds. B. Nicolescu, M. Stavinschi), Bucharest: Curtea Veche, 203216.
- Van den Dungen, W. 2004. 'The God with Gods and Goddesses', *Studies in Ancient Egyptian Philosophy, Religion and Ritual*, www.sofiatopia.org/maat/netjer.htm.
- Wilkinson, R.H. 1994. *Symbol & Magic in Egyptian Art*, London: Thames & Hudson.
- Zukav, G. 1979. *The Dancing Wu Li Masters. An Overview of the New Physics*, New York: Morrow Quill Paperback Edition.

O ISTORIE A BIBLIEI EBRAICE

Mihai Valentin Vladimirescu

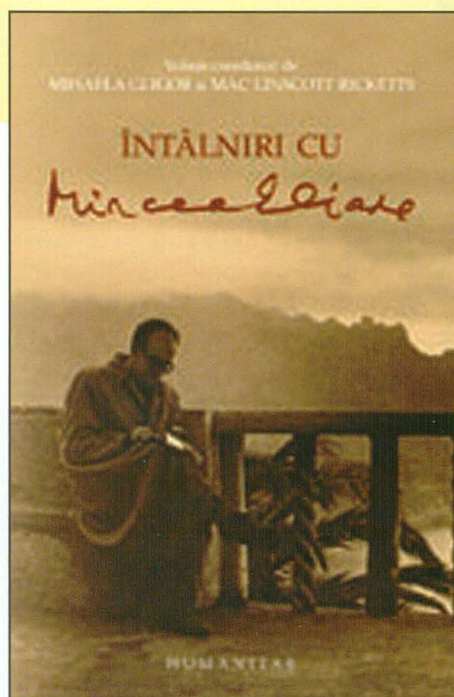
Iași, Editura Polirom, 2006, 222 pag.

Eruditul tom reprezintă cercetarea doctorului în teologie Mihai Valentin Vladimirescu în cadrul unui stagiu de studiu în Elveția, la Universitatea Miséricorde din Fribourg, sub îndrumarea profesorului Adrian Schenker, care semnează și prefața cărții. Trei sunt temele majore care vorbesc despre istoria propriu-zisă a Bibliei: stabilirea textului canonic, transmiterea textului canonic prin intermediul manuscriselor și meticulozitatea filologică în conservarea strictă a literei textului canonic (cu referiri și la literatura masoretică, în fapt un fel de aparat critic menit să asigure acuratețea în înțelegerea și citirea versetelor biblice). O carte incitantă, care ne ajută să înțelegem cum am ajuns să avem astăzi acest text. **(S.G.)**

ÎNTÂLNIRI CU MIRCEA ELIADE

București, Editura Humanitas, 2007, 262 pag.

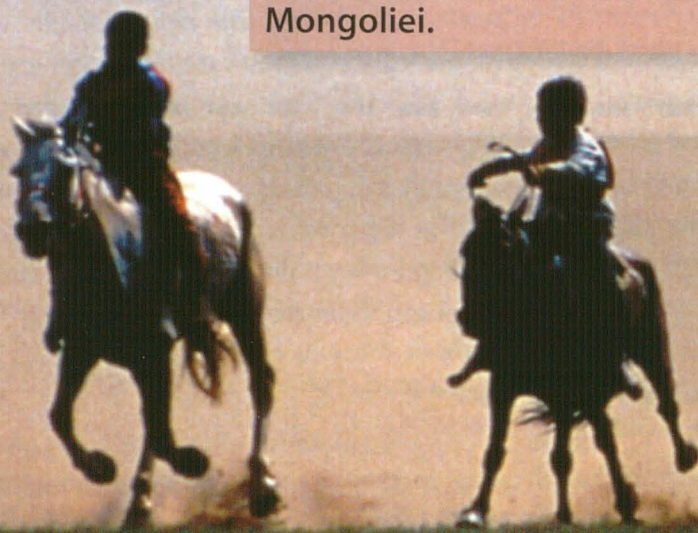

Pe noi toți, întâlnirea cu opera lui Mircea Eliade ne-a schimbat, într-o măsură mai mică sau mai mare. Ce impresii a produs omul și profesorul Mircea Eliade asupra unor colaboratori și prieteni - americani și români? Pentru a răspunde la această întrebare și pentru a încheia un portret cât mai nuanțat al celui care a fost Mircea Eliade, volumul coordonat de Mihaela Gligor și Mac Linscott Ricketts, aflat la a doua ediție - lărgită și îmbunătățită -, adună mărturii semnate de Douglas Allen, Gregory D. Alles, David Brant, Fred W. Clothey, Dennis Doeing, Nancy Auer Falk, Jerome H. Long, Norman Girardot, Mac Linscott Ricketts, Mircea Handoca, Sorin Alexandrescu, Virgil Nemoianu, Mihai Șora, Andrei Oișteanu, Florin Țurcanu (singurul care nu l-a cunoscut personal pe Eliade). **(S.G.)**

NAADAM "JOC, FESTIVAL"

*Naadam-ul este un eveniment important și indispensabil echilibrului social al familiilor nomade mongole care trăiesc dispersate în imensa lor stepă. Acest mod de viață nu le favorizează întâlnirile, așa încât sărbătoarea națională cunoscută sub numele de *Naadam* (11-12 iulie) este o oportunitate de a-i aduna, în aproape toate localitățile Mongoliei. Începând din anul 1921, data de 11 iulie comemorează anual instaurarea primului guvern popular mongol și reprezintă ziua națională a Mongoliei.*

Marele Naadam național are loc și astăzi la poalele muntilor Bogdo Uul, în apropierea capitalei și pe stadion. În afară de acest Naadam, cel mai important ca participare, au loc "replîci" mai mici care se desfășoară la nivel local, pe tot teritoriul Mongoliei, la aceeași dată. Se organizează și naadam-uri ocazionale pentru a sărbători un eveniment anume - de exemplu aniversarea fondării unui *sum*¹ - sau, deoarece o situație dificilă, cum ar fi seceta persistentă, pune în pericol șeptelul nomazilor.

O descriere a elementelor constitutive ale Naadam-ului mongol care a avut loc în anul 1729 lăsată de celebrul călător german Pallas, este încă o dovadă că în ciuda noii sale calități de sărbătoare națională, acest festival tradițional al nomazilor nu s-a schimbat de-a lungul secolelor.

Iată câteva fragmente din descrierea lui Pallas (*Nordische Beyträge*, I, 314 et sq) extrasă din *Voyage à Pékin à travers la Mongolie en 1820 et 1821*, de Egor Fedorovitch Timkovski, publicată cu corecturi și note de J. Klaproth, la Paris, în anul 1827.

[23 iunie]... s-au ridicat patru corturi mari și un număr infinit de corturi mici, la o distanță de o jumătate de verstă de templu, lăsând un spațiu mare în centru, pentru desfășurarea luptei. Combatanții în număr de două sute șazezeci și opt, de fiecare parte, au intrat prin două puncte opuse. Au fost proclamate numele învingătorilor, iar învinșii au fost obligați să părăsească incinta. În final nu au rămas decât treizeci și cinci de învingători.

[...] La 5 iulie a avut loc pe malul Orhonului o cursă de cai care au parcurs o distanță de optsprezece verste. Au alergat o mie o sută zece cai dintre care o sută au fost declarați cei mai buni. Au primit nume distinse, iar stăpânii lor au primit cadouri. În ziua următoare a avut loc în același loc o altă cursă în care au alergat o mie șase sute douăzeci și șapte de cai, cale de șaisprezece verste.

La 7 iulie a avut loc o a treia cursă la care au participat nouă sute nouăzeci și cinci de cai de patru ani. Aceștia au străbătut douăsprezece verste. Stăpânii primilor o sută au primit cadouri. Acești trei mii șapte sute treizeci și doi de cai aparțin tribului halha². În aceeași zi, după cursă, treizeci și cinci de învingători la lupte împărțiți în două echipe au luptat între ei.

¹ *Sum* sau *sumun*, diviziune administrativă inferioară unui *aimag*, unitate administrativ-teritorială în Mongolia (care este împărțită în 16 *aimag-uri*).

² Cel mai important grup etnic mongol.

*Cei șapte învingători au fost aduși la Urga*³. În timpul acestor curse și al acestor lupte trei sute de arcași mongoli trăgeau la țintă cu săgețile. Fiecare arcaș trăgea de patru ori la rând. Douăzeci și cinci care au nimerit ținta de fiecare dată sau chiar de trei ori, au fost declarați arcași excelenți.

Cel mai mare Naadam se desfășoară în capitala Ulaanbaatar unde se adună mii de participanți și de spectatori veniți din toate colțurile Mongoliei. Dar deși acesta este cel mai cunoscut Naadam el este probabil și cel mai puțin autentic. În regiunile cele mai izolate acest pretext pentru întâlniri și socializare are un rol esențial mai cu seamă pentru tinerii care au oportunitatea de a se întâlni și pot spera să-și întâlnească sufletul pereche în vederea căsătoriei⁴.

În afara ceremoniilor cu caracter spiritual, sărbătoarea se manifestă, ca și în cele mai vechi timpuri, prin cele « trei jocuri bărbătești »: cursele de cai, lupta tradițională și tragerea cu arcul, jocuri indisciabile de viața nomazilor și purtătoare de înalte valori simbolice. Cursa de cai, deoarece viața în Mongolia nu se poate imagina fără cal, tragerea cu arcul, deoarece permite vânătoarea și respingerea dușmanului deopotrivă, și, în sfârșit, lupta, deoarece un bărbat trebuie, conform tradiției, să știe să se bată și trebuie să învingă în luptă.

Jocheu, pregătindu-se pentru cursa de cai de 24 de km. În Mongolia jocheii sunt copii despre care se spune că învață să călărească înainte de a merge

³ Vechea capitala a Mongoliei.

⁴ Dorința de a se întâlni cu persoane din alte regiuni în vederea căsătoriei este o reminscență a exogamiei, practică de vechile clanuri mongole. Conform acestui principiu, căsătoria în cadrul aceluiași clan este strict interzisă.

Șa din lemn cu ornamente de argint. Se spune că butonii de argint în relief au fost folosiți de Cingghis-han pentru a-și obliga războinicii să stea în picioare în șa

Cursele de cai sunt o tradiție foarte veche, rămasă intactă de-a lungul secolelor. *Istoria secretă a mongolilor* o menționează deja în secolul al XIII-lea. Cai și cavaleri, se înfruntă în stepă; distanța parcursă este de aproximativ 24 de km. Cavalerii sunt copii în vârstă de 7-14 ani, fete și băieți, care au învățat să călărească înainte de a merge. Cu aproximativ o lună înainte de *Naadam* se selecționează cailor care vor participa la curse. Cei aleși sunt separați de restul hergheliei și supuși unui antrenament special pentru a slăbi și a-și limita transpirația. La sosirea din cursă, cailor sunt preluați de voluntari care trebuie să-i plimbe la pas aproximativ o oră pentru ca să-și revină. Cu ocazia unor asemenea curse, cailor mongoli își demonstrează în fiecare an rezistența extremă și impetuositatea.

Lupta tradițională, joc viril prin excelență este, fără îndoială, sportul cel mai popular din Mongolia. De mici, copiii se antrenează la luptă în stepă. Esențialul este să reușești să rămâi în picioare. Primul care atinge pământul cu un genunchi, cu cotul, sau cu spatele, a pierdut. Forța constă în a ști să aștepți și să profiți de slăbiciunile rivalului. Lupta reprezintă bineînțeles forța, dar nu în ultimul rând finețea și șiretenia. Numărul de luptători care se înfruntă în competiția națională este de 512, dar poate ajunge la 1024 în cazul unor manifestații excepționale. Înainte de a se înfrunta, luptătorii execută dansul vulturului, imitând prin salturi și ridicări ale brațelor zborul acestor păsări de pradă. Apoi începe lupta. Este un duel atemporal, în care învinsul, care este eliminat, se înclină și se retrage întotdeauna surâzând. Învingătorul execută din nou dansul vulturului în fața arbitrilor și a spectatorilor și

se pregătește să înfrunte un nou adversar. Lupta continuă astfel până la nouă ture și eliminări succesive. Învingătorul este declarat campion al *Naadam*-ului și primește titlul de *arslan*, "leu". Câștigătorul se va bucura de considerația și respectul tuturor, iar victoriile sale vor constitui subiect nesfârșit de discuții în iurtele din stepă, pe tot parcursul anului.

Tragerea cu arcul își are originea în tradiția mongolă a războiului și a vânătorii bazate pe calitate precum finețea, viteza și forța. În timpul *Naadam*-ului arcașii rivalizează prin precizia cu care trag la o țintă aflată la o distanță de șaptezeci și cinci de metri. Arcul mongol este confecționat din lemn de zadă și măsoară puțin mai mult de un metru. Coarda este făcută din fâșii fine de piele sau din tendoane, iar săgețile sunt din lemn de salcie. Arcașul mongol călare a dominat Eurasia timp de treisprezece secole deoarece el a fost creația spontană a stepei.

Superioritatea naturală a nomazilor mongoli a încetat, deoarece începând cu secolul al XVI-lea, sedentarii le-au opus artileria, obținând astfel o superioritate artificială care a « răsturnat » raporturile milenare și a marcat sfârșitul unei perioade a istoriei lumii.

Arcul cu săgeți a fost depășit în cele din urmă și a cedat locul armelor de foc, dar istoria evenimentială nu a uitat că aceste arme și arcașii infailibili mongoli au făcut din Cingghis Han cel mai mare cuceritor al lumii și întemeietorul celui mai mare imperiu pe care aceasta l-a cunoscut vreodată, iar acest simbol este reiterat la fiecare *Naadam*.

RODICA POP

Lupte tradiționale mongole, la Naadam: luptătorii și arbitrii

ANGKOR

"Orașul hidraulic" medieval

Arhitecții celebrului oraș cambodgian Angkor - cel mai întins "oraș hidraulic" medieval din lume - au contribuit fără să vrea la colapsul mediului său înconjurător. Aceasta este părerea oamenilor de știință din cadrul UNSW și a unei echipe internaționale de savanți.

Această constatare, publicată în *Lucrările Academiei Naționale de Știință*, susține o ipoteză disputată a arheologului francez Bernard-Philippe Groslier, care, în urmă cu 50 de ani sugera că o așezare întinsă din Angkor a fost definită, susținută și în cele din urmă copleșită ca urmare a supra-exploatării și a impactului mediului constând într-o complexă rețea de distribuție a apei.

Începând din jurul anului 800 e.n., la conducerea regiunii Angkorului s-au succedat o serie de monarhi. Aceștia au fost inițiatorii capodoperelor arhitecturale și sculpturale care astăzi sunt păstrate ca un sit special în Patrimoniul Universal. Până în secolul XIII, civilizația a fost în declin, iar cea mai mare parte din Angkor a fost abandonată până la începutul secolului XV. Singurul care a rămas în picioare a fost templul principal, Angkor Wat, care a rămas un edificiu de cult buddhist.

Groslier a afirmat fără să aibă dovezi că între veacurile IX - XVI au fost puse bazele unei rețele de drumuri, canale și lacuri, mult prea vastă pentru a putea fi controlată. El a argumentat că un teritoriu întins a fost defrișat pentru câmpurile de orez care susțineau un număr de până la 1 milion de locuitori dincolo de cetatea împrejmuită cu ziduri a Angkorului, fapt care a generat serioase probleme ecologice, printre care despădurirea, eroziunea și degradarea suprafeței solului.

În ultima vreme, arheologii au combătut punctul de vedere al lui Groslier, susținând că acesta a fost incapabil să-și susțină ipoteza cu date empirice cu privire la peisajul de dincolo de complexul care formează templul central.

Folosind tehnica modernă a fotografiei aeriene și un radar de ultimă generație, de înaltă rezoluție, echipa de cercetare internațională, din care a făcut parte și profesorul Tony Milne, de la Școala de Științe Biologice, ale Pământului și ale Mediului, a studiat

o suprafață de aproape 3000 km², confirmând astfel ipoteza lui Groslier prin corelarea imaginilor surprinse cu hărțile existente, cu seturi de informații topografice și susținând informațiile prin investigații arheologice extinse la sol.

Echipa a descoperit în regiunea Angkor peste 1000 de lacuri făcute de mâna omului și cel puțin 74 de alte temple, dezvăluind ruine care acoperă o suprafață de 1000 km².

Imaginile radar au fost obținute de la NASA via un instrument de colectare a datelor de tip radar de imagine mobil (AIRSAR), capabil de a reconstrui prin pânza de nori cu acuratețe suprafața structurilor.

"Instrumentul poate realiza imagini de mare rezoluție, detectând suprafața structurilor cu înălțime de 20 cm și fiind capabil să distingă diferențe foarte subtile în suprafața vegetației și în umezeala solului", explică profesorul Milne.

"Acesta a fost de o deosebită eficiență în dezvăluirea peisajului arheologic al Angkorului. Tipul distinct de trăsături spațiale se manifestă mai întâi prin variații ușoare în topografia reliefului. Acest aspect influențează amplitudinea "strălucirii" semnalului radar care se întoarce la sensor". Atât relieful topografic, cât și strălucirea suprafeței pot fi de mare ajutor în identificarea posibilei locații a fostelor drumuri, canale și câmpuri de orez", a mai precizat profesorul Milne. "Atunci când s-au efectuat săpături, acestea s-au dovedit a fi locul unui canal ori o fosă a unui templu." (R.T.)

www.sciencedaily.com

Angkor Wat - templul principal

GRECII DIN HIMALAYA

În regiunea Afganistanului de est și în nord-vestul Pakistanului încă subzistă o populație care pretinde că descinde din soldații armatei lui Alexandru cel Mare.

Este cazul micului popor Kalash, a cărui mito-istorie afirmă că ostașii participanți la expediția indiană a regelui macedonean Alexandru cel Mare, campanie care a avut loc în anii 327-325 a.Chr., sunt părinții fondatori ai etniei Kalash.

Războinicii greco-macedoneni lăsați ca trupe de ocupație de către Alexandru Macedon în regiunea munților Hindukush (numiți Kaukasos sau Paropamissoi de către macedonenii și grecii secolului al IV-lea a.Chr.), probabil în cursul campaniei de cucerire a Bactriei și Sogdiane din 329-327 a.Chr. sau imediat înaintea începerii expediției spre India în 327 a.Chr., și căsătoriți cu femei localnice, ar fi astfel strămoșii sau progenitorii actualilor Kalash. Această legendă etiologică se bazează exclusiv pe folclorul local și pe asemănarea tipului somatic al multor membri ai etniei Kalash cu tipul fizic al populațiilor europene. De asemenea, susținătorii moderni ai acestui mit istoricizat aduc drept

argumente asemănarea unor cuvinte din limba vorbită de Kalash (în special teonime, adică

nume de

zei), dar

și a unor

elemente

de port, cu

numele de zei

ai Greciei antice,

și respectiv cu ele-

mente de port popu-

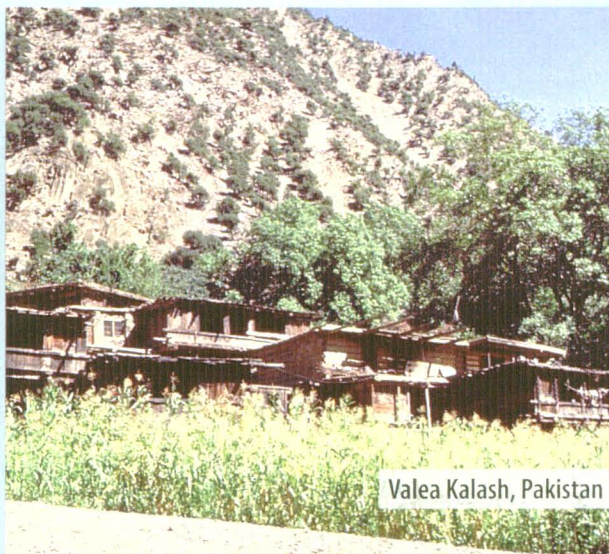
lar european din Grecia și până în spațiul celtic.

Moscheea lui Wazir Khan, construită în timpul împăratului mogul Shah Jahan (vechiul Lahore, Pakistan)

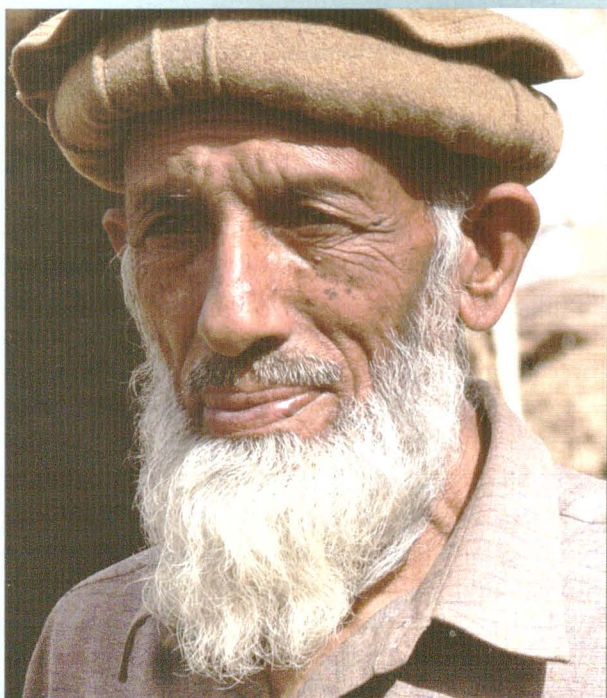
Tânăra cu trăsături specifice populației Kalash

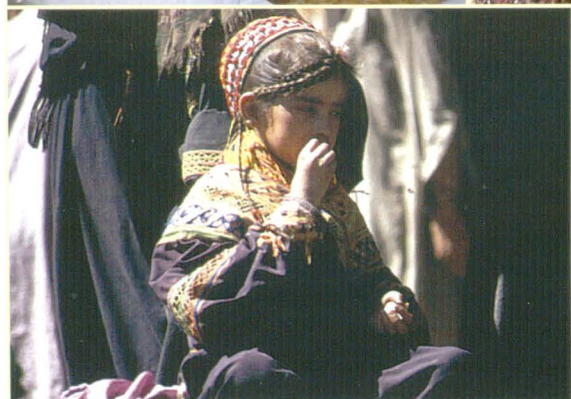
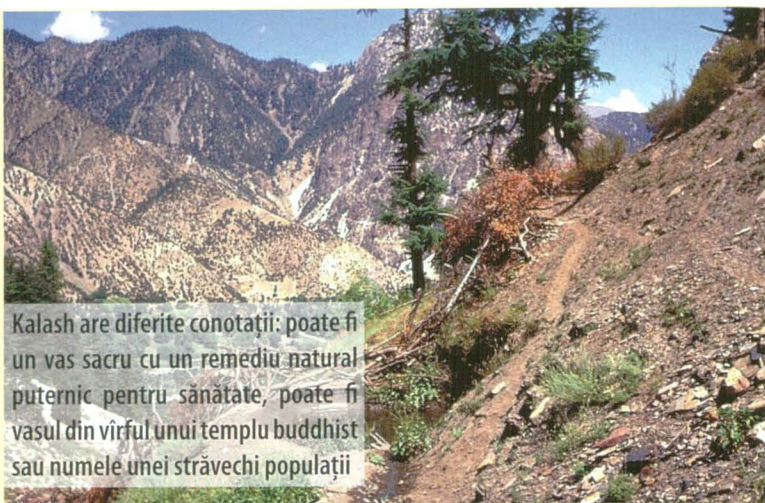
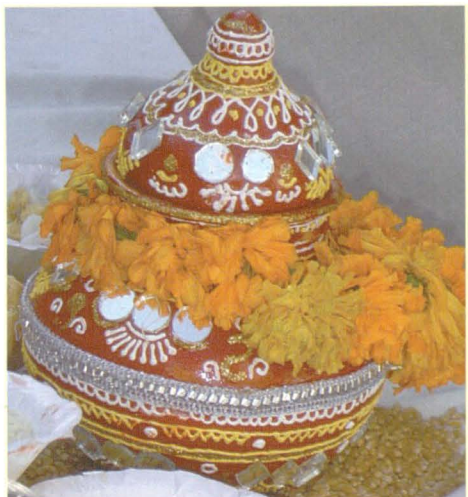
Valea Kalash, Pakistan

Printre acești suporterii contemporani ai acestei teorii romantice se numără și Dimitris N. Alexandrou¹. Interesant este faptul că istoricii antici greci și latini care s-au ocupat de perioada domniei lui Alexandru cel Mare menționează stabilirea de garnizoane ale oștenilor greco-macedoneni și ale auxiliarilor traci, iliri, paioni și agriani (mercenari și aliați ai regelui macedonean, provenind din cadrul triburilor din nordul și centrul Balcanilor), dar și de colonii militare (celebrele Alexandrii din inima Asiei) ale veteranilor oștirii lui Alexandru, în regiunile Iranului Oriental și ale sudului Asiei Centrale (pe teritoriile actuale ale Iranului, Turkmenistanului, Uzbekistanului, Afganistanului și Tadjikistanului), ca și în zona munților Hindukush (estul Afganistanului și nord-vestul Pakistanului). Aceste fapte istorice însă nu sunt probe în sprijinul teoriei originii greco-macedonene a populației Kalash. Din punct de vedere lingvistic, populația Kalash, ca și populația din regiunea Kafiristan/Nuristan, vorbesc idiomuri din grupul dardic al ramurii indo-iraniene (ariene) a familiei lingvistice indo-europene. Aceste limbi și dialecte dardice sunt veriga de legătură între limbile iraniene și cele indo-ariene. Cu alte cuvinte, lingvistica indo-europeană nu confirmă originea și descendența dialectelor vorbite de Kalash și de așa numiții Kafir (azi islamizați) din greaca veche sau din macedoneana veche (considerată fie un idiom indo-european distinct sau un dialect aparte al limbii vechi grecești, problema limbii macedonenilor antici

este deschisă până astăzi). Aceste dialecte dardice, ca și limbile iraniene și indo-ariene, nu au cu greaca veche și cu macedoneana veche decât o îndepărtată origine comună indo-europeană. Prin urmare, asemănările lingvistice ale unor teonime Kalash cu teonime eline (vechi grecești) sunt explicabile foarte probabil prin moștenirea lingvistică indo-europeană. Elementele de port și tipul somatic europoid/caucasian al multor Kalash nu sunt ceva unic în spațiul iranian și chiar nord-vest indian. Poate că studiile de genetică modernă vor oferi mai multe și mai sigure indicii despre originea populației Kalash. Istoria acestei regiuni frontaliere dintre spațiul iranian, cel central-asiatic

¹ Alexandrou, Dimitris N., "Kalash, The Greeks of the Himalayas", Thessaloniki, Greece, 1997.

și cel indian nu ne poate oferi decât teoria unor amestecuri multiple și complexe. Ceea ce știm este că prin regiunile din estul Afganistanului și nord-vestul Pakistanului s-au succedat valuri de populații venite dinspre Asia Centrală și platoul iranian către subcontinentul indian: arienii vedici, perșii lui Darius I, greco-macedonenii conduși de Alexandru cel Mare, greco-bactrienii, populațiile saka (sciții Asiei Centrale), parții, kușanii (Kushana, descendenți ai tocharilor sau ai triburilor Yue-Zhi din bazinul Tarim sau Turkestanul chinez), perșii sassanizi, heftaliții sau hunii albi (Hunas pentru indieni), și apoi valuri succesive de cuceritori musulmani sau islamizați afgani, tiurci, tătaro-mongoli și turco-mongoli, începând din secolele X-XI și până în secolele XVI-XVIII (mogulii lui Babur sau Baber, fondatorul dinastiei Marilor Moguli, persanii lui Nadir-Shah, afganii învingători asupra puterii populației Maratha, care domina un imperiu Mogul muribund). Prin urmare, amestecul de populații în aceste regiuni este mult prea complex pentru a putea atribui cu certitudine originea unei populații, lingvistica fiind disciplina care ajută la determinarea originii reale a unui popor. Ceea ce nu tre-

buie uitat, însă, este că apartenența etnică a unui popor este în ultimă instanță o decizie subiectivă a membrilor grupului respectiv. Privind lucrurile astfel, membrii etniei Kalash pot fi foarte mândri de presupusa lor origine greco-macedoneană; poate că studiile de genetică ultra-moderne vor elucida (cel puțin parțial) enigma originii acestei populații.

DAN-TUDOR IONESCU

CITEȘTE MAI MULT

1. Alexandrou, Dimitris N., *Kalash, The Greeks of the Himalayas*, Thessaloniki, 1997
2. Karttunen, Klaus, *India In Early Greek Literature*, Helsinki, 1989
3. Robertson, Sir George Scott, *The Kafirs Of The Hindu-Kush*, London, Lawrence and Bullen Ltd, 1896. Această carte este importantă pentru percepția unui explorator militar britanic asupra populațiilor din Chitral, Swat, etc., adică asupra populațiilor acelei provincii de frontieră nord-vestică a Indiei coloniale britanice. Este epoca în care emirul Afganistanului îi islamiza cu forța pe Kafirii din Kafiristan (azi Nuristan), iar imperiul britanic și cel rus țarist jucau "Marele Joc" pentru dominarea centrului Asiei, inclusiv a Afganistanului, Mongoliei și Tibetului.

ARTE ȘI EXTAZE ÎN INDIA ACTUALĂ

Marin Marian-Bălașa

București, Editura Paralela 45, Colecția Sapienia, 2007, 280 pag.

Editura Paralela 45 invită la o incursiune în universul mirific și plin de vrajă al Indiei - actuale, dar și trecute. Volumul de față s-ăr putea numi "Descoperirea Indiei". Capitolele sunt "stampe", așterneri picturale și reflecții de etno-psiholog. Există și narațiune, cu pățanii și extaze, adică accidente pământene și evenimente celeste. După spusele lui Vasile Andru, "cel ce vrea să cunoască India să nu se lipsească de cartea aceasta. Călătorul se inițiază și te inițiază. Inițieri în duhul locului («genius loci») și al unei vreri divine («numen»). Când ești în India, afli și te lași aflat. Indienii te cercetează după o «fantasmă geografică»: ei simt că locul de origine este un aspect al sângelui. Iar arta este oglindire, sau poate numai timp solidificat". (R.T.)

SAVITRI

Povestire indică din Mahabharata

București, Editura Paralela 45, Colecția Sapienia, 2007, 88 pag.

Cea de a doua carte apărută la aceeași editură, Paralela 45, este una dintre secvențele narrative pe care le aflăm în epopeea Mahabharata - *Savitri*. Beneficiind de un cuvânt introductiv al unui specialist român contemporan de marcă în domeniul indianisticii, Radu Bercea, *Savitri* apare acum în traducerea lui Gheorghe Bogdan-Duică, în aceeași colecție Sapienia. Ce altă prezentare ar fi mai nimerită decât aceea a lui Ioan Slavici:

"Christos, nu prin ceea ce a gândit, nici chiar prin ceea ce a simțit, ci prin ceea ce a făcut, ne este pildă de viațuire. [...] Iar Savitri, deși opera unui păgân, în această cale, ne povățuiește, și bună învățătură vor primi cei ce vor ceti cartea." (R.T.)

YIN și YANG

GLOBALIZAREA OPUSELOR COMPLEMENTARE

Fără îndoială că mulți dintre cititori pot identifica, mai general sau mai detaliat, cunoscuta figură circulară, în care un „S” perfect geometric sau nu împarte spațiul cercului în două părți egale: una neagră, una albă, iar fiecare dintre aceste părți poartă un cerculeț din elementul opus... Ne-am obișnuit probabil cu desenul Yin-Yang (numit în realitate „figura Taiji”) ca avînd o funcție estetică, mai ales dacă vom observa - am ales un exemplu dintre cele mai frivole - imaginea despre care vorbim tatuată pe glezna unui tânăr sau a unei tinere.

Este adevărat - funcția estetică a lui Taiji nu este o inovație vestică. Îl vom întâlni cu această funcție și în țara din care a fost, să spunem așa, exportat - China. Vom vedea însă mai jos că Taiji spune mult mai mult și că, deși nu este o noutate, este expresia grafică a unei gândiri de care lumea chineză este legată din vechi vremuri. În mod obișnuit, vom asocia figura Taiji cu ceea ce am numi - nu fără un ușor fior filosofic și avînd aerul că vorbim despre lucruri importante - Tao (pronunțat ca atare, însă transcris Dao în ultima vreme, din motive de respectare a unor standarde lingvistice).

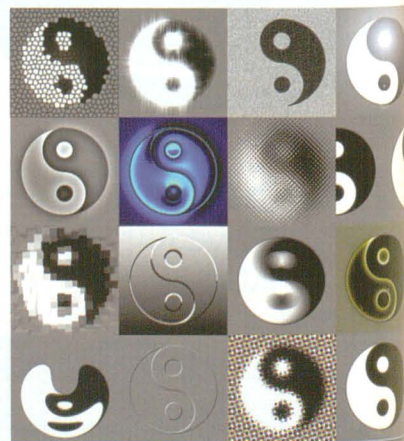
Într-o carte clasică (tradusă din chineză în numeroase limbi și în mai multe versiuni în fiecare limbă), este descrisă cu mijloace poetice această viziune cosmologică în care Yin și Yang au un rol esențial. Nu este alta decât Cartea despre Tao, unde, deși nu apare conceptul Taiji ca atare, respiră o gândire în care Yin și Yang sunt protagoniștii. Iată ce spune cel care, în mod tradițional, este considerat autorul Cărții despre Tao, Lao zi: „Tao generează Unul, Unul generează Doiul, Doiul generează Treiul iar Treiul generează toate ființele și lucrurile. Ființele și lucrurile îl poartă în spinare pe Yin și îl au în brațe pe Yang” (Versetul XLII). Mai spune: „De vei cunoaște tăria,

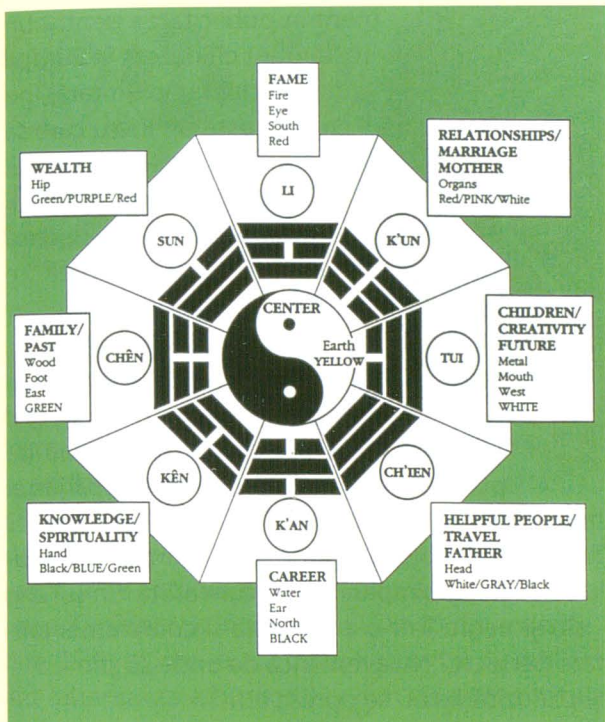
păzind însă blîndețea, vei fi precum e valea pentru cele aflate sub Cer. De vei cunoaște partea-i albă, păzindu-i însă partea neagră, vei fi o pildă pentru cei aflați sub Cer. Fiind pildă pentru semenii, virtuțile veșnice ale lui Tao vor fi pure iar tu te vei întoarce la Unitate” (Versetul XXVIII).

Dar să nu ne scufundăm în lirism și nici să nu ne pierdem între prea multe concepte...

TAIJI - „DATE BIOGRAFICE”

Putem spune fără ezitare că Taiji este o emblemă a Chinei și a tot ceea ce este recunoscut ca aparținând tradiției chineze (poate în mod preponderent artele marțiale și medicina chineză). Este un fel de „brand”, am putea spune, fără să fi existat o campanie de propagandă în acest sens.

Evident, Yin și Yang au devenit astăzi și marfă de consum.

Ceea ce mai puțin se știe, sau se bucură de mai puțină atenție, este faptul că înainte de a fi desenul Taiji, a existat conceptul cu acest nume, prin urmare trebuie să acceptăm că pot exista mai multe reprezentări. În fapt, este vorba de două, dintre care una datează de circa o mie de ani și este cu totul alta decât ceea ce am aștepta: Taiji este reprezentat prin patru cercuri suprapuse, dintre care trei sînt goale, unul conține semicercuri albe și negre în alternanță etc. Este în fapt reprezentarea grafică a unei viziuni cosmogonice. O a doua reprezentare este cea consacrată, numită și „imaginea peștilor Yin-Yang”. Am ocupa mult spațiu pentru a aminti chiar și diversele ipostaze ale „peștilor”. Să ne limităm la a menționa că o versiune albastră-roșie apare chiar pe drapelul statului Coreea de Sud.

Cum am spus, conceptul Taiji este atestat cu mult înaintea cunoscutei reprezentări de astăzi. Potrivit unui cercetător chinez, nu putem vorbi de reprezentarea grafică cu „peștii Yin-Yang” mai devreme de începutul Dinastiei Ming (1368-1644). Este o chestiune de atestare, desigur. Din punct de vedere arheologic, putem avea oricînd surprize de acum încolo. Am accentuat acest lucru pentru a domoli puțin exaltarea celor care ar spune cu patos că desenul Taiji datează din vremuri imemorabile...

Am amintit mai sus funcția estetică a lui Taiji, dar și originea sa filosofică. Putem distinge mai multe funcții însă, depinzînd de context sau epocă. Să le enumerăm:

☯ Reprezentare grafică abstractizată a unei cosmogonii și a unei cosmologii. Ilustrează o lege a unității și a alternanței a două aspecte complementare, o lege a reversibilității, unde un element împins pînă la extremă se transformă în opusul său. Este pe de altă parte vorba și de o lege a unității între ceea ce susține și ceea ce este susținut. Iată prin urmare o posibilă aplicare a principiului Yin-Yang în guvernare: relația dintre suveran și supuși este una complementară. Dacă cel susținut neagă și disprețuiește ceea ce îl susține, poate ști că sfîrșitul domniei sale este aproape. Suveranul trebuie să fie capabil să alterneze poziția sa superioară cu cea în care se pune mai prejos decît cei pe care, de jure, îi domină. Poate părea o gîndire politică de domeniul trecutului și de la celălalt capăt al lumii, dar vom observa că nu este întocmai. Dacă privim spre scena politică de la noi sau din alte state vestice, vom observa că a te pune mai prejos de alegători este o strategie electorală care merge spre reușită sigură.

☯ Taiji este emblema Taoismului ca instituție religioasă, la fel cum este crucea pentru creștini și semiluna pentru musulmani. Desigur, ținînd cont de cele spuse mai sus, nu vom considera că cineva care poartă un medalion Taiji este neapărat un adept taoist!

☯ Taiji are și rol apotropaic. Într-o oglindă octogonală, un alt octogon avînd pe fiecare latură cîte o trigramă colorată poartă în centru un Taiji alb-negru. Sub octogon, un cap de tigru stilizat, cu o sabie între dinți, întărește potențialul de protecție magică a ansamblului grafic. Astfel de oglinzi se comercializează în Thailanda și pot fi văzute deas-

Sticlă de parfum/
prizată tutun, Lhasa

pra porților sau în balcoane. Această practică de protecție împotriva a ceea ce poate fi malefic se datorează importantei comunități chineze din Thailanda. La chinezi, oglinda însăși are un rol protector, mai ales pentru a anihila „energiile nefaste” generate de existența străzilor care cad perpendicular pe fațada unei case. Am ajuns, fără să vrem, la ceea ce unii numesc „arta Fengshui”. Mai nimerit ar fi să numim Fengshui un set de tehnici care au ca scop ameliorarea energetică a spațiului locuit. Dar, pentru că necesită investiții arhitectonice însemnate și se leagă de estetica locuirii, ne este mai la îndemână să trecem Fengshui în rîndul artelor, la fel cum am procedat cu Wushu (artă marțială sau tehnici marțiale?).

Utilizarea desenului Taiji nu se limitează la atât. Putem vorbi de situații fără legătură cu filosofia sau religia, dar și de „curiozități Taiji”. În Asia, vom găsi Taiji ca siglă a unor companii comerciale, fundații sau bănci. Mai există școli de Qigong, centre de medicină tradițională sau farmacii - în aceste cazuri, Taiji pare mai potrivit în context, dar să nu considerăm că aceste domenii ar avea vreun monopol asupra simbolului.

Există însă și anumite extravagante, la mare distanță de China. Dacă descoperim Taiji ca ele-

Stilizare a imaginii Taiji, pe pânză. Artizanat din Dali (provincia Yunnan, SV Chinei), vândut de membri ai populației Bai

ment în publicitatea pentru un restaurant chinezesc în Europa (în particular la noi în țară), nu cred că este un lucru care să ne mire. Există totuși situații mult mai curioase, și ar fi și amuzante întrucâtva, dacă nu ar fi vorba de ceea ce urmează...

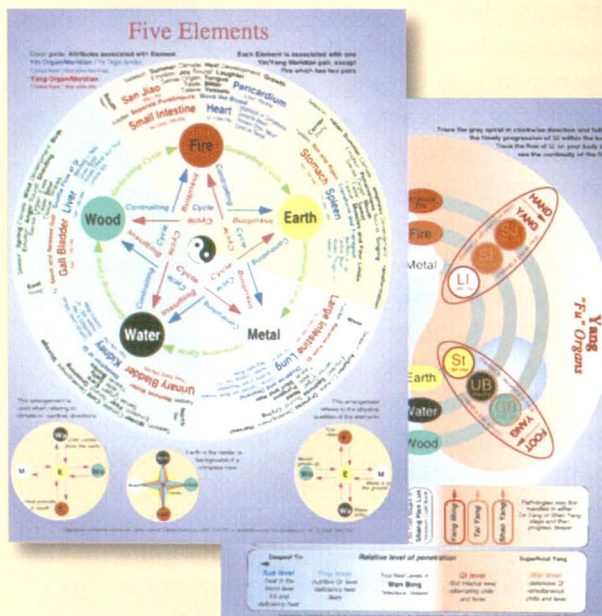
În chiar capitala noastră, într-o parcare, am observat un automobil break, negru... un dric motorizat de fapt, al unei firme de pompe funebre, cu nume de zeu păgân al morții și cu Taiji ca simbol. De ce această alegere? Ține de concepția asupra vieții și morții a patronului? Sau pur și simplu îi place cum arată Yin și Yang - alb și negru într-o alternanță și complementaritate perfecte? Nu avem încă de unde să știm. Și curiozitățile nu se opresc aici...

CAZUL ȘINCA-VECHE

Căutând pe net termenii „Șinca-Vechă” și „Yin-Yang” împreună, veți descoperi unele lucruri interesante. Las la o parte faptul că nu au nici o bază științifică, ci țin de idealisme și mici fantasmagorii ale unor oameni în căutarea unor identități. Totuși, probabil, unii dintre cititori vor avea curiozitatea de a vedea cu ochii lor...

Ce? „Templul” de la Șinca-Vechă, județul Brașov. Pentru prima oară am aflat de acest - să-i spun astfel - obiectiv în 1995, la știrile de seară. S-a vorbit de simbolul Yin-Yang și de Steaua lui David, sculptate în piatră, undeva într-un spațiu de asemenea săpat în piatră, la marginea comunei Șinca-Vechă. Am luat legătura aproape instantaneu cu cei din comună, și am aflat că există o fundație culturală cu care pot sta de vorbă. În numai câteva zile eram acolo, entuziasat peste măsură, proaspăt licențiat în limba chineză și asistent de cercetare la Institutul de Studii Orientale Sergiu Al-George (care a sprînjinit această incursiune cam neobișnuită a mea). Cu o delegație de la Institut în buzunar, am fost întâmpinat la gară și condus la „Templu”.

Săpat în gresie, spațiul este într-adevăr demn de vizitat. La intrare, un soi de horn (în formă de trunchi de con) are deschiderea superioară pe colina acoperită de iarbă, în peretele căreia sunt săpate încăperile subterane. „Camera principală” are fără doar și poate

Motive diverse folosite pe ceramica din Neolitic pe teritoriul României de azi. Motivul din centru este asemănător cu Taiji, excepție făcând lipsa punctelor (alb/negru). Sursa: prof. Gabi Stan

aspectul unui sanctuar. În peretele opus intrării în această încăpere se adâncește o firdă de circa 40 de centimetri înălțime, unde se află și ceea ce este mai interesant, din punctul meu de vedere: simbolul Taiji, înscris în Steaua lui David. Spre deosebire de imaginea consacrată, imposibil de realizat aici (alternanța alb-negru), avem de a face totuși cu ceea ce este recognoscibil ca „peștii Yin-Yang”, nici unul dintre elemente apărând însă concav. În mod natural, ne-am fi gândit la o alternanță concav-convex pentru a reprezenta principiile Yin-Yang. Cu toate acestea, oricine a văzut vreodată simbolul Taiji, se va gândi probabil că nu s-a dorit altceva decât un Yin-Yang puțin diferit, sculptat în peretele de gresie roșiatică.

Satul „2 Mai”, jud. Constanța

Înainte de sosirea mea acolo, „Templul” a fost vizitat și de un înalt reprezentant al Bisericii, așa se face probabil că firda a fost înnobilită cu o candelă, iar la intrarea în grote a fost înfiptă o cruce de lemn. După spusele unui localnic (de fapt, ghidul și purtătorul meu de grijă), înalta față bisericească era nerăbdătoare să vadă „peștii”, considerînd „Templul”, pesemne, un așezământ creștin timpuriu.

Cine este autorul? La ce a servit spațiul subteran? Este întrebarea la care localnicii așteptau un răspuns rapid, și pe care unii dintre ei chiar s-au grăbit să-l dea... ar fi fost minunat să fie așa: un Yin-Yang ca produs spiritual de pe teritoriul românesc și difuzat către Extremul Orient!

În ce mă privește, nu pot vedea „Taiji de la Șinca-Veche” ca pe un produs mai vechi de anii 1980 sau începutul anilor 1990. Singurul lucru pe care mă bazez este fervoarea extrem-orientală din aceste perioade. Autorul: probabil un împătimit al gândirii chineze sau tibetane. Privind neavizat (sau doar pe jumătate informat), am putea spune că avem de a face cu o asociere a două simboluri esențiale a două spiritualități, cea chineză și cea iudaică. La doi-trei ani distanță însă (1997 sau 1998), am descoperit, la un anticar din orașul Lijiang (sud-vestul Chinei), un recipient care a servit drept sticlură de prizat (sau de parfum?), înaltă de șase-șapte centimetri, decorată aproape identic cu ceea ce am văzut în „Templul” de la Șinca-Veche... Prin urmare, nimic original în concepția autorului...

În timp ce lucram, cu ani în urmă, la un articol pentru *Annals of the Sergiu Al-George Institute* - un articol înrudit cu ceea ce scriu acum -, profesorul și prietenul meu Gabriel Stan mi-a oferit

Grota din Șinca-Veche, jud. Brașov

încă o informație interesantă. Informație care ar fi capabilă să dea apă la moară celor care, din comoditate, ar afirma pe nedigerate că Yin-Yang s-a născut la noi. Realitatea este că ceva asemănător cu Taiji a fost descoperit și la noi, la fel ca și în alte zone ale globului. Este însă un caz izolat, fără a fi vorba - din câte știm pînă în acest moment - de vreo reprezentare de origine filosofică. Despre ce e vorba atunci? Printre motivele decorative de pe ceramica din Neolitic, descoperită la Trușești, apare și un desen foarte asemănător cu Taiji, lipsind însă cele două mici cercuri din principiul opus, înghițite în modelul fiecăruia dintre „cei doi pești”. Este din păcate unicul exemplu pe care îl am la îndemînă.

În ciuda așteptărilor unui grup entuziast de localnici, nu am ajutat prea mult la lămurirea „cazului Șinca-Veche”, nici în puținele zile petrecute acolo, nici după revenirea în capitală. Aceiași oameni entuziaști au vorbit și cu arheologi din Cluj, dar nu cred că pînă în ziua de azi să se fi făcut cercetări arheologice, deși, chiar și fără „Taiji” - „Steaua lui David”, cred că situl este demn de atenție. În ce mă privește, consider că însuși interesul de a sculpta simbolul Yin-Yang, din partea unui contemporan non-chinez, este valoros pentru cercetare. Fie că este desenat cu spray pe pereții exteriori ai blocurilor, fie sculptat, ori pictat pe stabilopozii de la malul Mării Negre, Taiji pare să fie beneficiarul unei adopții culturale...

TAIJI, DIN NOU ÎN SPAȚIUL URBAN

Nu a fost nevoie așadar de călătorii în afara Bucureștilor pentru a mă întâlni cu Taiji. Schimbând pur și simplu traseul pedestru către stația de metrou, am descoperit unul pictat cu spray la intrarea în ghena de gunoi din spatele unui bloc (în zona Sălăjan). Nu departe de stație, un alt Yin-Yang, parcă desenat cu creion colorat, sub o fereastră de la etajul unu. Nu mai vorbesc de imprimeuri cu Taiji pe tricouri sau chiar pe buzunarele posterioare ale blugilor. Pe de altă parte, Taiji pe firma unui cabinet de medicină chineză (lângă pasajul Bucur-Obor). Exemplele se pot multiplica.

În vreme ce în țara noastră pare să existe dorința de păstra designul clasic al Taiji, creativitatea legată de folosirea acestui desen (revenim în acest fel la China) este în realitate mai abundentă chiar în spațiul de origine. Un exemplu pe care îl con-

sider interesant este folosirea lui în formă ultra-stilizată de către o companie de telefonie fixă din Taiwan: două receptoare de telefon - unul alb și unul negru - se îmbină asemenea „peștilor Yin-Yang”, dând naștere, într-un desen circular, unei foarte sugestive sigle de firmă. Este o bună ocazie de a fructifica simboluri din propriul patrimoniu. Nu pot încheia fără a vorbi pentru o clipă de un alt fenomen. Este o vogă? Poate prea mult spus. Însă există și poate fi remarcat adesea: interesul pentru scrierea chinezească, într-un sens decorativ, ca s-o spunem mai exact. Las la o parte exemplele de pseudo-scriere chinezească, ceva ce ar trebui să semene cu o astfel de scriere, dar de fapt aduce mai mult cu scrierea cuneiformă. Există și cazul când se copiază o scriere autentică de către o mână inexpertă, sfărșind prin a deveni tot „scriere cuneiformă”. Există însă și cazuri în care scrisul este corect (luat de unde trebuie) și în același timp bine plasat în context. Voi da câteva exemple de texte în limba chineză observate pe autoturisme (să vorbesc despre tatuaje ar însemna să inaugurez un nou articol!). Așadar, „mașina vieții și a morții” (pe o Dacie model vechi), „zece mii” (număr de bun augur, care sugerează longevitatea, totalitatea, împlinirea), „șarpe(le)” (tot o Dacie, dar model mai nou), „înger(ul)” (pe o mașină străină, de anii 1990)... dar să ne oprim aici.

ȘERBAN TOADER

EGIPTENII, NU GRECII, au fost adevărații părinți ai medicinei

Oamenii de știință care au examinat documente de acum 3500 de ani susțin că au găsit dovada că originile medicinei moderne se află în Egipt, iar nu în Grecia lui Hippocrate.

Echipa de cercetare de la Centrul KNH pentru Egiptologie Biomedicală de la Universitatea Manchester a descoperit dovada în papyri medicali redactați pe la 1500 î.e.n., deci cu un mileniu înainte de nașterea lui Hippocrate.

"Specialiștii în epoca clasică au considerat mereu că vechii greci, mai cu seamă Hippocrate, sunt întemeietorii medicinei. Dar descoperirile noastre sugerează că egiptenii antici practicau deja de multă vreme o formă credibilă de farmacie și medicină", afirmă Dr. Jackie Campbell.

"Atunci când am comparat remediile antice cu protocoalele și standardele farmaceutice moderne, am descoperit prescripțiile din documentele antice nu numai prin compararea cu preparatele farmaceutice de astăzi, dar și că multe dintre remedii au avut un merit terapeutic."

Documentele medicale, descoperite pentru prima dată la mijlocul secolului XIX, au arătat că vechii medici egipteni tratau rănilor cu miere, rășini și metale cunoscute a fi antimicrobiene.

Echipa a mai descoperit prescripții pentru laxative din ulei de castor și castravete amar și laxativ din smochine și tărațe. Alte referințe arată că o afecțiune precum colica era tratată cu Măselariță, plantă care se folosește și astăzi, și că plante precum cuminul și coriandrul erau folosite în calitate de carminativ intestinal.

Alte indicii au arătat că afecțiunile musculo-scheletale erau tratate cu rubefaciente pentru a stimula fluxul sanguin, iar cataplasmele se foloseau pentru a încălzi și alina durerea. Egiptenii foloseau varza și șofranul pentru reumatism, remedii curenți în cercetarea farmaceutică, iar rodia era folosită pentru a eradica teniile, remediu

care a fost în uzul clinic până în urmă cu 50 de ani.

"Multe dintre remediile antice pe care le-am descoperit au supraviețuit în secolul XX și, într-adevăr, unele dintre ele se folosesc încă și astăzi, chiar dacă acum componenta activă este produsă pe cale sintetică", susține Dr. Campbell. "Alte ingrediente au rezistat în timp, iar acacia este și acum folosită în remedii împotriva tusei, în timp ce aloea formează o bază pentru a alina și vindeca bolile de piele."

Cercetătorul asociat Dr. Ryan Metcalfe lucrează acum la realizarea unei tehnici genetice prin care să investigheze plantele medicinale din Egiptul antic. El și-a proiectat cercetarea pentru a determina de care dintre speciile moderne sunt cel mai apropiate exemplele botanice antice.

"Acest lucru ne permite să determinăm un posibil punct de origine pentru plante, dar și să oferim dovezi suplimentare pentru precizarea drumurilor comerciale, pentru cultivarea intenționată, pentru determinarea centrelor de comerț sau locurilor de tratament", a spus Dr. Metcalfe.

"Acțiunea este legată în mod indisolubil de rezultatul analizelor chimice folosite de colega mea, Judith Seath, care se specializează în uleiuri esențiale și rășini folosite de către vechii egipteni".

Profesorul Rosalie David, Directorul Centrului KNH, a spus: "Aceste rezultate sunt foarte importante și arată că vechii egipteni practicau o formă credibilă de farmacie cu mult înaintea grecilor.

"Cercetarea noastră continuă pe o bază genetică, chimică și comparată pentru a putea compara plantele medicinale din Egiptul antic cu speciile moderne și a investiga asemănările dintre remediile tradiționale din Africa de Nord cu remediile folosite de către strămoșii lor de la 1500 î.e.n." (R.T.)

www.sciencedaily.com

URHOY, ORRA, URFA

Călătorul modern care ajunge în Şanlıurfa sau, pe scurt, Urfa, în sud-estul Turciei, aproape de granița cu Siria din zilele noastre, descoperă un oraș de provincie înconjurat de dealuri, capitală a ținutului din care face parte. Câteva minarete și moschei, coloane străvechi dintr-o clădire de mult distrusă, o fortăreață în ruine, la poalele căreia vizitatorul e atras de privescerea unui iaz cu pește, purtând numele patriarhului Avraam, morminte săpate în peșteri, purtând inscripții dăltuite în siriacă, greacă, armeană, un puț străvechi care-și revendică originea de la patriarhul Iacov, sunt doar câteva detalii care îi pot da de înțeles călătorului rătăcit prin aceste locuri că se află într-un oraș cu un trecut cel puțin interesant. Poate ar fi, într-

adevăr, uimit să afle că Şanlıurfa („preamărita Urfa”) de astăzi ascunde în ruinele sale istoria vestitei Edese de odinioară, cetatea renumită în întreaga creștinătate, pe care tradiția și legenda o asociază cu însuși Hristos și cu primele misiuni apostolice ale creștinătății, dar și cu Mandylionul sau Sfânta Față - icoana nefăcută de mână a lui Isus Hristos, potrivit legendei regelui Abgar.

Istoria numelui orașului pune în lumină caracterul cosmopolit al acestei străvechi cetăți, așezate la confluența marilor rute de negoț din vechime, dar și a populațiilor celor mai variate. Primele surse istorice grecești redau numele vechi al Edesei drept 'Oppa (Orra) sau 'Oppoa (Orroa), o transliterare a numelui Urhoy din siriacă. În limba arabă numele este transliterat ca Er Roha sau Ar-Ruha, care a ajuns în turcă Urfa. Sub Seleucus I Nicator, cel ce a

dat numele dinastiei seleucide care a stăpânit vechea Sirie și Egiptul după moartea lui Alexandru cel Mare, orașul devine colonie militară și primește numele de Edesa, după vechea capitală a Macedoniei, oraș care mai dăinuie și astăzi în Grecia. Asemenea celorlalte cetăți antice ale Mesopotamiei, Edesa este locul de întâlnire al caravanelor cu mărfuri din Orient și, deci, al populațiilor și limbilor celor mai variate, de la băștinașii arameeni, la neguțătorii și nomazii arabi, armeni, parți, coloniștii eleni și, mai târziu, cei romani. Considerată leagănul creștinismului siriac, Edesa este capitala regatului care, potrivit legendei, se reclamă drept primul care a adoptat creștinismul ca religie oficială, la puțin timp după Patima și Învierea lui Hristos. În cele ce urmează, vom încerca să explorăm ceva din trecutul și așezarea exotică a acestei străvechi cetăți, vestită în întreaga creștinătate și râvnită de marile imperii ale vremii.

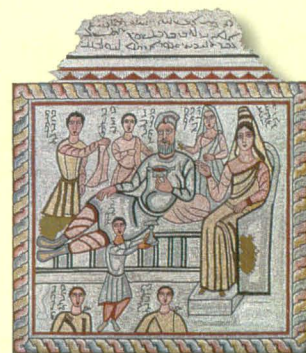
ISTORIA ȘI GEOGRAFIA ANTICĂ A EDESEI¹

În 333 î. H., un tânăr macedonean care visa să cucerească întreaga lume inaugura întâlnirea lumii grecești cu Orientul. Împingând armata persană dincolo de Tigru și Eufrat, Alexandru Macedon invadează Mesopotamia, îndreptându-se spre Egipt și marcând astfel începutul diseminării culturii elenistice la răsărit de Mediterana. Procesul se va intensifica sub seleucizi², una dintre dinastiile căreia

îi revine, din cuprinsul imperiului lui Alexandru Macedon, stăpânirea asupra Egiptului și Siriei; sub Seleucus I se întemeiază nu mai puțin de 16 orașe pe teritoriul Mesopotamiei, printre care și Edesa, care primește numele capitalei macedonene. Coloniștii greci care sosesc aici aduc cu ei limba, filosofia și cultul zeităților grecești. Cucerirea a însemnat deci, o diseminare a influențelor elenistice în materie de religie, administrație, educație, care s-au grefat pe un fundal semitic, el însuși extrem de variat ca populație, limbi vorbite, obiceiuri.

Întemeiată drept colonie militară pe locul unei așezări deja existente și favorizată de așezarea ei strategică la confluența rutelor comerciale care legau Orientul de Occident, Edesa se dezvoltă rapid și devine un important centru politic, comercial și cultural în nordul Mesopotamiei antice. Cetatea este ridicată în bazinul Tigrului și Eufratului, adică pe teritoriul care a constituit, timp de secole, leagănul mai multor civilizații antice și zonă de frontieră între marile imperii ale vremii, de la cel asirian și babilonian, la imperiul persan și roman și, mai târziu, la imperiul bizantin și arab. Este teritoriul unor multiple hibridizări, influențe și interacțiuni culturale, economice și politice, al unor comasări și dispersări de populații dintre cele mai variate.

Mozaicuri
din secolul III d.H.,
Edesa

¹ Două excelente monografii ale Edesei sunt: J. B. Segal, *Edessa - The Blessed City* (Oxford: Clarendon Press, 1970) care, plecând de la dovezi arheologice aduce la lumină o mare parte din vechea civilizație și istorie a orașului; Rubens Duval, *Histoire d'Édesse, politique, religieuse et littéraire* (Amsterdam: Philo Press, 1975).

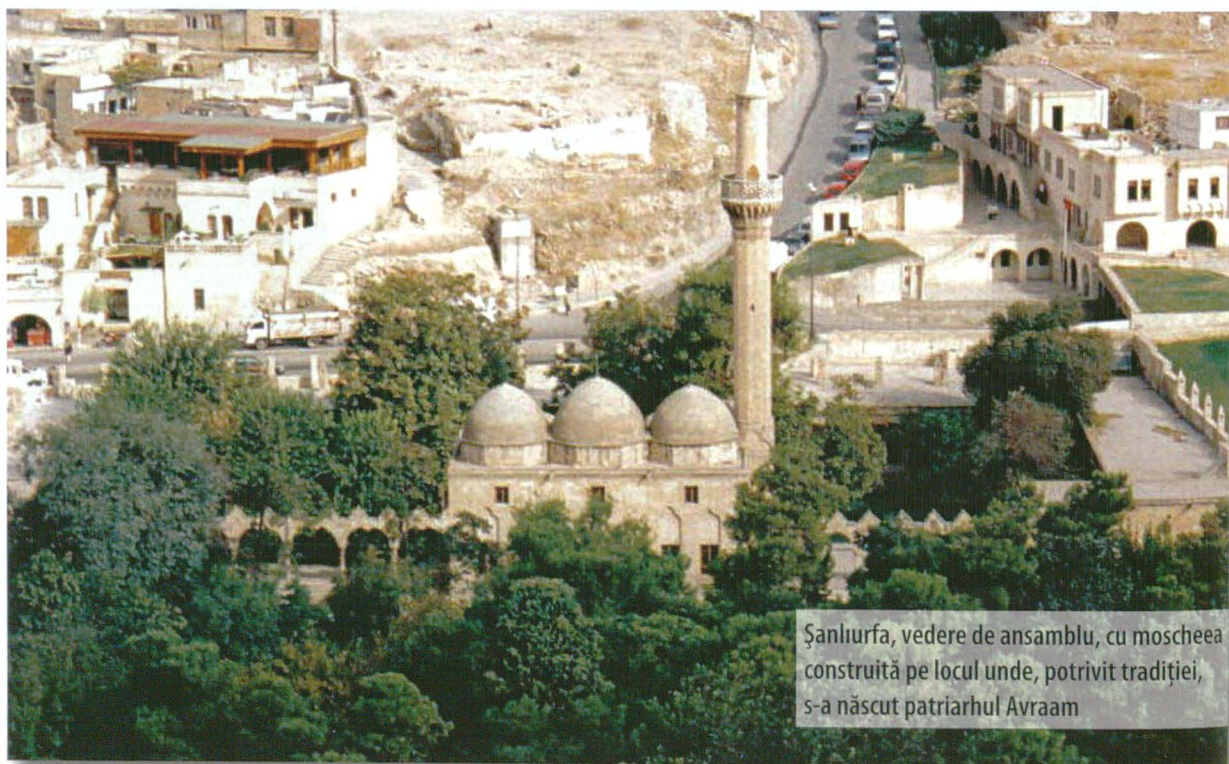
² Pentru istoria veche a Edesei sub seleucizi și apoi sub stăpânirea romană, vezi: Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike, vol. 11, ed. Hubert Cancik et al. (J. B. Metzler Verlag: Stuttgart-Weimar, 1999), p. 1169-1181.

Edesa era conectată la complexul lanț de rute de negoț care traversau și legau între ele marile cetăți nord-mesopotamiene, Nisibe, Edesa, Hierapolis, Alep și Antiohia, dar care legau, în aceeași măsură, lumea răsăriteană de cea apuseană. Una dintre aceste rute de negoț era faimosul drum al mătăsii, care traversa lumea mediteraneană, nordul Mesopotamiei și Persia la răsărit, și ajungea până în China și India, în Extremul Orient. Cetățile mesopotamiene ofereau popas și loc de apărare pentru caravanele care aduceau bogățiile exotice ale Răsăritului în orașele romane prospere din Apus. Mătăsuri, mirodenii, podoabe și pietre prețioase, dar și vești purtând uimirea, entuziasmul sau scandalizarea călătorilor și a neguțătorilor la vederea altor lumi, proclamarea senzaționalului și a informațiilor de tot felul, despre modi vivendi din lumi îndepărtate, idealuri, aspirații, zeități, iată deci, încărcătura văzută și nevăzută a caravelor care traversau întinderi nesfârșite între răsărit și apus, între miazăzi și miazănoapte.

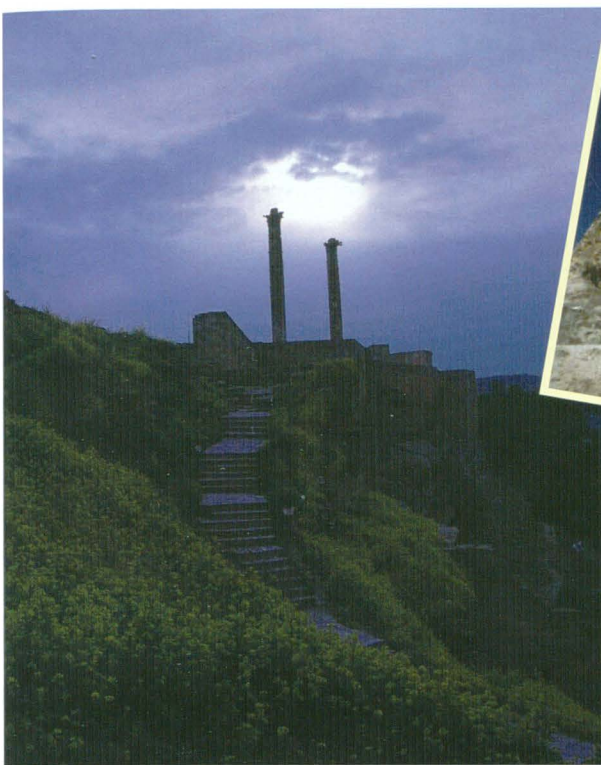
Dar dincolo de exotismul și frumusețea stranie a caravelor și a prețioaselor lor mărfuri și vești purtate dintr-o lume într-alta, cetățile nord-mesopotamiene împărțăseau soarta fragilă a teritoriilor de frontieră, zone-tampon invadate și de o parte și de cealaltă de imperii care-și disputau stăpânirea acestor tărâmuri, arenă de războaie pustiitoare.

Aceleași rute de negoț purtau cu ele nu numai caravane, pelerinii și vestitori ai unor noi religii, ci și armate de imperii care se înfruntau pentru a domina lumea.

Vremelnicia istoriei a stăpânit dintotdeauna destinul Edesei. Atunci când, slăbită de războaiele cu parții, dinastia seleucidă intră în declin începând din secolul al II-lea î. H., echilibrul politic al Mesopotamiei se fărâmițează. Teritoriul se fragmentează, cucerit, pe de o parte, de invadatori parți, armeni și arabi sau organizat, pe de altă parte, în mici regate sau principate independente. Edesa va deveni capitala regatului Osroene din nord-estul Mesopotamiei, întemeiat de triburile arabe sau nabateene de la granița cu Arabia de nord. Acestea vor înființa o dinastie cu un caracter semiautonom, oscilând sub protecția marilor puteri din regiune, de la parți la romani, care a durat timp de patru secole, până în prima jumătate a secolului al III-lea d. H. Secole de-a rândul s-au perindat o mulțime de stăpâniri asupra acestui mic regat: armeni, bizantini, perși, din nou bizantini, apoi arabi, începând din secolul al VII-lea d. H. Fiecare dintre aceste dominații străine și-au lăsat pecetea asupra istoriei, culturii și vieții sociale a capitalei regatului Osroene. Sub bizantini, de pildă, Edesa continuă să fie un oraș sofisticat, fortificat de împăratul Iustinian, care îi dă numele său, Iustinopol, având o

Şanlıurfa, vedere de ansamblu, cu moscheea construită pe locul unde, potrivit tradiției, s-a născut patriarhul Avraam

vestită școală³ teologică ce se afirmă începând cu secolul al IV-lea și care rămâne conectată la marile discuții și controverse dogmatice din primele secole creștine.

Secolul al VII-lea aduce cu el cuceritorii arabi pe care locuitorii Edesei îi întâmpină cu porțile deschise drept eliberatori, din pricina persecuțiilor imperiale religioase. Creștinii cetății vor avea statutul de *dhimmi* sau de comunitate protejată, având, în schimb, o serie de restricții, uneori relaxate, altele impuse cu o asemenea tărie încât dădeau naștere la persecuții. Bizantinii nu vor renunța la dominația lor asupra Edesei, cetatea pe care vor să o readucă cu forța sub sfera lor de stăpânire politică și

religioasă⁴,

lansând o serie de

asedii asupra orașului. Pe fondul declinului imperiului arab și al afirmării puterii turce, secolul al X-lea inaugurează perioada cea mai dureroasă din istoria cetății Edesei. În luptele dintre bizantini și turci se afirmă un nou rival: cruciații. La începutul celui de-al doilea deceniu al secolului al XII-lea, luptele pentru putere din regiune capătă accente tragice, fiind marcate de conspirații, asasinări politice, tiranie, oprimare. Bizantinii, cruciații și turcii luptă unii împotriva altora pentru hegemonia asupra zonei. Anul 1146 pecetluiește căderea Edesei sub ocupația turcă și, odată cu ea, declinul mării cetăți creștine care, de acum înainte intră în obscuritate. În 1146 ruina orașului este aproape totală. Bisericele sale, a căror faimă ajunsese în întreaga creștinătate și spre care se îndreptau pelerini din toate părțile lumii, sunt transformate în hambare, depozite și grajduri; altele sunt demontate, iar piatra se folosește la ridicarea moscheilor. Comunitatea creștină devine o minoritate nesemnificativă, persecutată și gemând sub biruri și tiranie. Mai târziu, Edesa este încorporată în imperiul otoman, după ce cunoaște pentru scurt timp invazia tătarilor, în secolul al XIII-lea. O ultimă izbucnire de violență are loc în zorii epocii moderne. Genocidul armenilor și al sirienilor din Turcia, în 1914, diminuează drastic numărul

³ Edesa se bucura de faimă academică încă din antichitate, reprezentând pentru aristocrații de aici un centru de cultură și educație care i-a câștigat numele de „Athena Răsăritului”, loc de cultivare a artelor și a înclinației pentru muzică și poezie. Tradiția aceasta va continua și în perioada de afirmare a creștinismului, când se vorbește despre Școala din Edesa sau Școala persanilor. Aceasta este vestita Școală din orașul Nisibe, care se mută la Edesa la începutul secolului al IV-lea d. H., când împăratul Iovian este obligat să-l cedeze perșilor. Odată cu exodul populației creștine din Nisibe, printre care se număra și Efreim Sirul, elevii și profesorii Școlii se retrag și ei la Edesa. Școala era renumită ca centru de studiu, traducere și comentariu ale filozofilor greci antici. Pe lângă acestea, elevii erau familiarizați cu studiul Scripturii, exegeza și scrierile Sfinților Părinți. A se vedea Arthur Vööbus, *History of the School of Nisibis* (Louvain: Secrétariat du Corpus SCO, 1965).

⁴ În timpul sinoadelor ecumenice convocate pentru clarificarea dogmelor de credință ale Bisericii, creștinii, de o parte și de alta a Eufratului, intră în conflict cu poziția hristologică ortodoxă și sunt etichetați drept eretici. Creștinii din Edesa sunt cunoscuți ca adepți ai monofizismului (doctrina potrivit căreia în Hristos se află o singură fire și nu două, cea umană fiind absorbită de cea divină), în timp ce creștinii din cuprinsul imperiului persan sunt înfierați drept adepți ai teologiei nestoriene, potrivit căreia în Hristos se află nu o singură persoană, ci două.

lazul lui Ibrahîm, populat și astăzi de pești

creștinilor din Edesa. De atunci și până în prezent ei se refugiază în mici comunități în diaspora, răspândite pretutindeni în lume. Remarcându-se drept una dintre cele mai vechi cetăți creștine din vechime, Edesa de astăzi s-a rupt dureros și tragic de trecutul ei creștin. Este și acest fapt una dintre ironiile, dar și dramele istoriei.

ÎNTRE LEGENDĂ ȘI ADEVĂR: SOSIREA CREȘTINISMULUI ÎN EDESA

Începuturile creștinismului în Edesa rămân învăluite în mister, cu toate că legenda regelui Abgar vrea să ne convingă de faptul că creștinismul edesan e de vârstă apostolică.⁵ Nu vom discuta aici puținele surse istorice care vorbesc despre o prezență creștină în Edesa, și nici nu ne vom lansa

în presupuziții privind creștinarea acestei cetăți. Vom aminti doar legenda deja menționată, de care se leagă și prima icoană, nefăcută de mână omenească, pe care însuși Domnul Iisus a lăsat-o regelui Abgar.

Cunoscută sub titlul de *Învățătura lui Addai*⁶, legenda ne spune cum Abgar, regele Edesei aude de la slujitorii săi de vindecările miraculoase săvârșite de Iisus în Palestina. Suferind el însuși de o boală chinuitoare, Abgar îi trimite o scrisoare lui Iisus prin intermediul unuia dintre scribii săi, Anania, prin care îl roagă să vină să-l vindece, invitându-l totodată să rămână în Edesa pentru a se feri de ostilitatea crescândă a evreilor. Anania îi aduce lui Iisus scrisoarea regelui său și îl urmează o vreme în călătoriile de vestire a Evangheliei și de vindecare a bolnavilor. Iisus îi trimite la rândul-i răspuns lui Abgar, promițând că va trimite pe unul dintre ucenicii săi să-l vindece. Acesta este Addai, unul dintre cei șaptezeci de ucenici, care, sosind în Edesa, îl tămăduiește pe rege și vestește Evanghelia. Întreaga casă regală se convertește la creștinism, urmată de întreaga cetate. Restul documentu-

⁶ Prima ediție critică a documentului siriac, însoțită de traducerea în limba engleză se găsește la George Phillips, *The Doctrine of Addai* (Londra: Trübner & Co, 1876).

⁵ Încercări de reconstituire, pe baza surselor istorice, a începuturilor creștinismului în Edesa sunt oferite de Sebastian Brock, *Eusebius and Syriac Christianity*, în Attridge, H. W & G. Hatto ed., *Eusebius, Christianity and Judaism* (Leiden – New York – Köln: E. J. Brill, 1992), p. 104-106; H. J. W Drijvers *East of Antioch. Studies in Early Syriac Christianity*, cap. VI – „Facts and Problems in Early Syriac-Speaking Christianity” (Londra: Variorum Reprints, 1984), p. 157-175; Robert Murray, *Symbols of Church and Kingdom* (Cambridge: Cambridge University Press, 1975), p. 8-20.

CITEȘTE MAI MULT

Brock, Sebastian, "Eusebius and Syriac Christianity" în Attridge, H. W & G. Hata ed., *Eusebius, Christianity and Judaism*. Leiden - New York - Köln: E. J. Brill, 1992.

Drijvers, H. J. W, *Cults and Beliefs at Edessa*. Leiden: E. J. Brill, 1980.

Drijvers, H. J. W, *East of Antioch. Studies in Early Syriac Christianity*. London: Variorum Reprints, 1984.

Duval, Rubens, *Histoire d'Édesse, politique, religieuse et littéraire*. Amsterdam: Philo Press, 1975.

Murray, Robert, *Symbols of Church and Kingdom*. Cambridge: Cambridge University Press, 1975.

Phillips, George, *The Doctrine of Addai*. Londra: Trübner & Co, 1876.

Runciman, Steven, „Some Remarks on the Image of Edessa”, în *Cambridge Historical Journal*, vol. 3, 3/1931.

Segal, J. B., *Edessa - The Blessed City*. Oxford: Clarendon Press, 1970.

Vööbus, Arthur, *History of the School of Nisibis*. Louvain: Secrétariat du CorpusSCO, 1965.

lui redă învățătura lui Addai adresată cetății și relatează despre ridicarea primei biserici creștine. În realitate însă, deși *Învățătura lui Addai* ne-ar sugera o puternică înrădăcinare a creștinismului în Edesa, cronicile siriace ne lasă să întrevădem faptul că creștinii reprezintă una dintre multele grupări religioase prezente în oraș. Varietatea de populații aflate în Edesa stă mărturie în ceea ce privește orientările religioase ale locuitorilor săi. Vestigii ale diverselor culte păgâne s-au păstrat până astăzi în Urfa.⁷ Iazul lui Ibrahim, situat la nord de străvechia citadelă și roind de crapi impresionanți ca dimensiuni, este o rămășiță a unui cult păgân practicat în Edesa în onoarea zeiței Atargatis, asociată cu fertilitatea și protecția. O serie de documente scrise menționează un templu ridicat în cinstea ei în Edesa, precum și iazuri populate cu pește, animalul ei sacru.

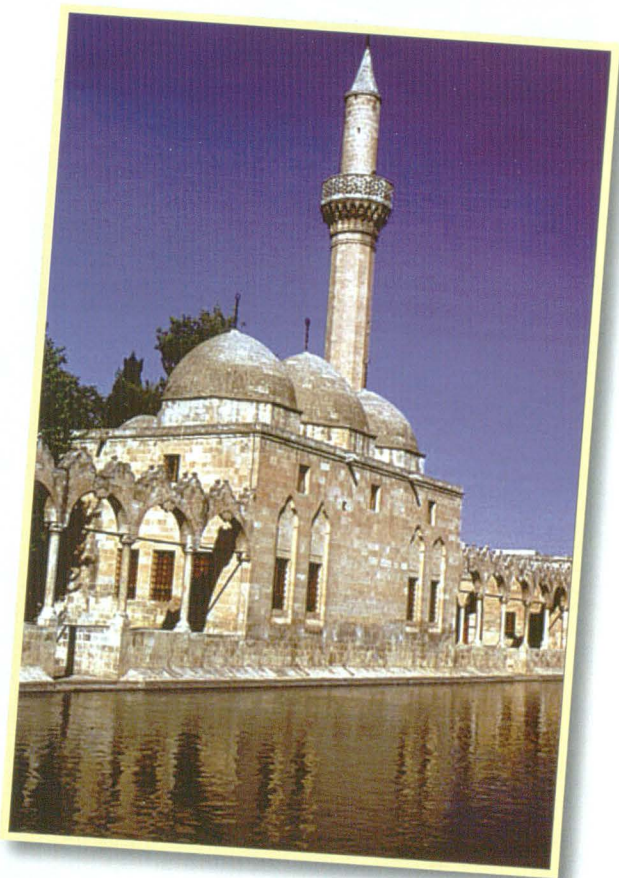
Un alt cult este cel al zeilor Bel și Nebo, tată și fiu, primul, creator al vieții pe pământ, cel de-al doilea, zeul înțelepciunii și patronul artelor și al scrierii. Alături de ei mai întâlnim în Edesa culte ale unor zeități arabe, toate acestea reflectând amestecul de populații din cetate și scoțând la iveală caracterul religios compozit al orașului.

Atunci când creștinismul ajunge și în Edesa, proba-

⁷ H. J. W Drijvers oferă o expunere detaliată și atent documentată a cultelor păgâne practicate la Edesa înainte și după venirea creștinismului, analizând minuțios dovezile arheologice și epigrafice, dar și diversele surse scrise. Cf. *Cults and Beliefs at Edessa* (Leiden: E. J. Brill, 1980).

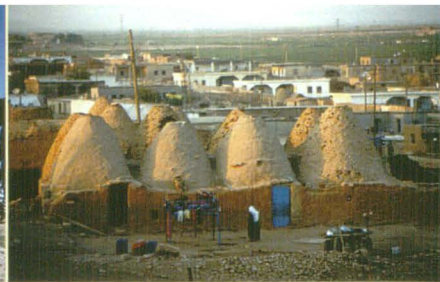
bil cândva în decursul celui de-al II-lea secol d. H., el va avea nevoie de încă două secole pentru a deveni un viguros oponent al cultelor păgâne. Abia în secolul al IV-lea profilul religios al cetății se polarizează între două viziuni incompatibile asupra lumii: cea creștină și cea păgână. Spre sfârșitul aceluiași secol, Edesa încă mai avea temple păgâne, iar un secol mai târziu, încă se mai țineau festivaluri în cinstea zeităților necreștine. Tot atunci, energicul episcop al Edesei, Rabula, ordona distrugerea unor temple păgâne și transformarea lor în biserici, convertind încă evrei și păgâni.

Însă în primele secole ale existenței sale, creștinismul edesan nu se confrunta doar cu culte păgâne care stăruiau cu îndârjire, ci suferea el însuși de lipsă de unitate, datorită conflictului dintre comunitatea creștină de dreaptă credință și o serie de grupări eretice, apărute din hibridizarea învățăturii creștine cu religia și filosofia păgână. Efrem Sirul, marele sfânt și părinte al tradiției creștine siriace, ne oferă o serie de mărturii în acest sens, adoptând un pronunțat ton polemic în scrierile sale, îndreptate împotriva grupărilor eretice contemporane lui, precum maniheștii, marcioniștii sau arienii. Imnurile sale conțin citate din lucrările

Edesa - Haran - Urfa

acestor eretici, făcând posibilă o reconstruire a ideilor lor cu privire la creație, Dumnezeu și relația omului cu Creatorul său.

Așadar, imaginea creștinării Edesei rămâne obscură. Deși nu putem accepta valoarea istorică a relatării *Învățăturii lui Addai*, nu putem nici propune o ipoteză plauzibilă în acest sens. Posibilitatea existenței unei misiuni creștine din Antiohia la Edesa este la fel de lipsită de dovezi istorice ca și ipoteza potrivit căreia ar exista un sâmbure de adevăr în *Învățătura lui Addai*. Istoria nu ne ajută să întrevădem adevărul.

EDESA ȘI PRIMA ICOANĂ A LUI HRISTOS⁸

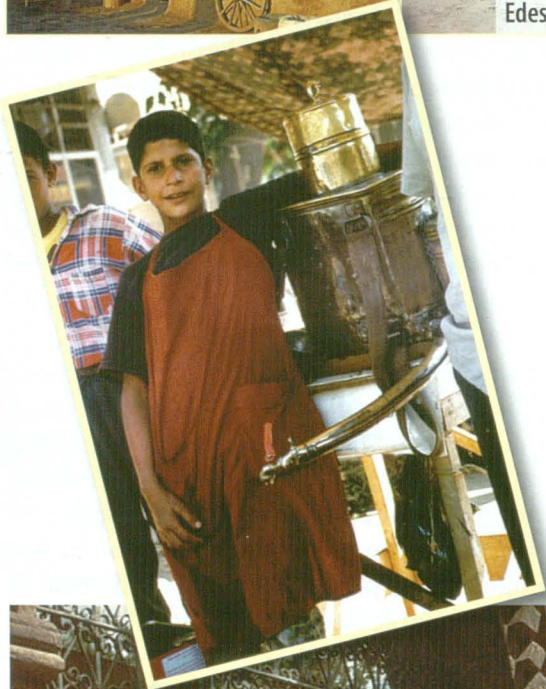
Cu privire la prima imagine a lui Iisus, găsim o primă versiune, cea siriacă, în *Învățătura lui Addai*, care ne spune că Anania este cel care a desenat portretul lui Iisus și i l-a adus regelui Abgar, care l-a păstrat cu mare cinste.

Aflată în pelerinaj la Edesa, Egeria⁹ relatează despre vizita în cetate, însoțită de episcopul locului, care-i arată poarta pe unde a intrat Anania, purtând scrisoarea de la Iisus. Egeria nu menționează nici o imagine a lui Hristos, la fel ca și alte surse istorice care amintesc legenda lui Abgar, precum *Istoria bisericească* a lui Eusebiu din Cezareea.¹⁰ Am putea conchide, așadar, că legenda despre icoana nefăcută de mână omenească nu este un fapt real, ci material legendar prelucrat și transmis timp de veacuri întregi în felurite versiuni. Versiunea bizantină, de pildă, preluată și răspândită în întreaga lume ortodoxă, vorbește despre imaginea lui Hristos întipărită de el însuși pe o bucată de pânză și oferită mesagerului regelui Abgar. Ea reprezintă modelul fiecărei icoane a Domnului făcută de mână omenească.

⁸ Cf. Steven Runciman, „Some Remarks on the Image of Edessa”, în *Cambridge Historical Journal*, vol. 3, 3/1931, p. 238-252.

⁹ Cf. Egeria: *Diary of a Pilgrimage*, traducere și note George E. Gingras (New York: Newman Press, 1970), p. 50-58.

¹⁰ Cf. Eusebiu din Cezareea, *Istoria bisericească* 1.13.5 – 1.13.22.

EDESA ASTĂZI

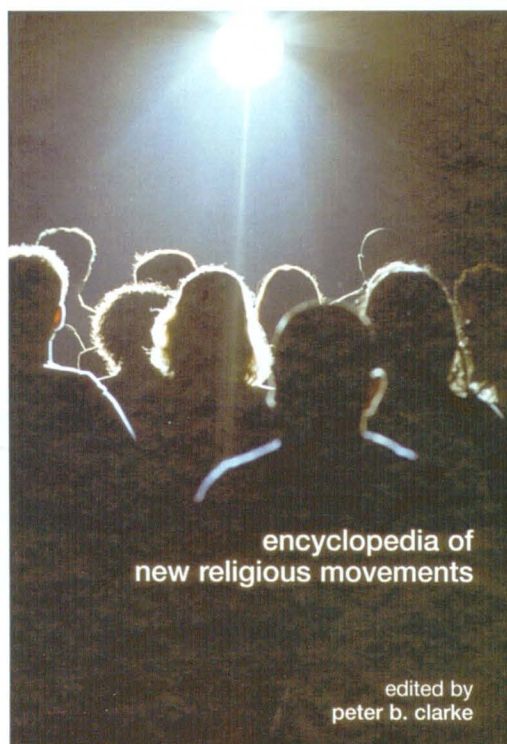
Călătorul modern revenit din explorarea istoriei vechi a Urfei de azi descoperă un oraș al contrastelor între vechi și nou. Vechea moschee, ridicată, așa cum spun documentele istorice, pe locul uneia dintre bisericile orașului, lazul atribuit patriarhului Avraam sau vechiul bazar roind de oameni, se întâlnesc aici cu noile bulevarde și străzi populate de mașini scumpe, presărate cu apartamente din beton și restaurante moderne. Contrastul se mai păstrează și la nivelul condițiilor de trai, cartierul locuințelor sărace, săpate în stâncă, aflându-se la polul opus zonei cu automobile luxoase, restaurante și magazine moderne. Kurzii, turcmenii și arabii reprezintă grupurile etnice majoritare în Urfa, ceea ce explică și atitudinea conservatoare pronunțată, dată de aderarea la idealurile tradiționale ale Islamului. Acest lucru este deja vizibil în localuri, unde călătorului istovit de drumurile sale prin oraș nu i se servesc băuturi alcoolice și care au încăperi separate pentru familii și pentru bărbații necăsătoriți. Dincolo de o istorie tragică, ale cărei urme au dispărut, cu doar câteva excepții, Urfa rămâne un oraș tipic oriental, plin de farmec exotic.

CARMEN FOTESCU TAUWINKL

RELIGIILE SECOLULUI XXI

Supre sfârșitul secolului trecut, într-unul dintre ultimele sale interviuri, la Paris, Mircea Eliade afirma, în linia lui Friedrich Nietzsche de fapt, că asistăm la moartea lui *homo religiosus*, că lumea se desacralizează¹. Sub presiunea tendințelor de dezvrăjire a lumii moderne, acționate de pârghiile dominației raționalității și ale imperiului tehnologic, este firesc să se manifeste aceste curente de gândire nihilistă, după cum observă și Ioan Petru Culianu în studiile sale². Iar afirmațiile lui Mircea Eliade vin în această descendență. Pe de altă parte însă, dinamica vieții religioase înregistrează, așa cum o arată și numeroase studii, socio-antropologice de pildă sau aparținând altor registre de nivel academic, un reviriment - sub diferite forme - al credințelor și comportamentelor religioase, fapt ce ar înclina să-i dea mai degrabă dreptate lui Malraux, pledând pentru un secol XXI religios și excluzând teologia morții lui Dumnezeu. Nefiind în nici un fel vorba de dispariția acestei dimensiuni în viața oamenilor, panorama vieții religioase contemporane este extrem de bogată și de variată, numărând milioane de oameni ce aparțin atât religiilor bine cunoscute, cât și diferitelor mișcări religioase care îi includ pe puritani, pe baptiști, pe adventiști, pe mormoni, pe martorii lui Iehova, pe metodiști, pe hutterieni, pe

¹ Un rezumat al acestui interviu a fost publicat cu titlul *Mircea Eliade și redescoperirea sacrului*, în revista "România literară", nr. 19/1990, pp. 12-13.

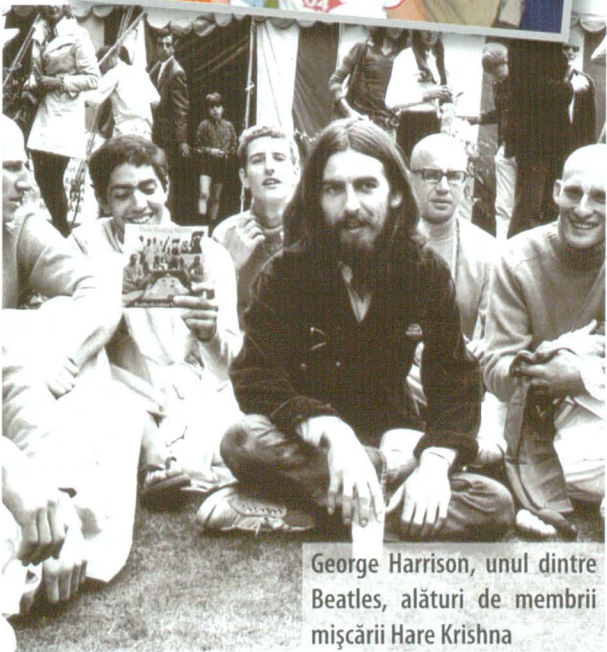
² A se vedea studiile lui Ioan Petru Culianu reunite în volumul *Studii românești I*, grupate sub numele *Fantasmul nihilismului* (București, Editura Nemira, 2000). În ordinea apariției lor, e vorba de: Vasile Voiculescu, *romancier al iluziei și al speranței* (pp. 9-11); *Mit și simbol în proza lui V. Voiculescu* (pp. 12-26); *Notă despre "opsis" și "theoria" în poezia lui Eminescu* (pp. 27-34); *Romantism acosmic la M. Eminescu* (pp. 35-47); *Fantasmul nihilismului la M. Eminescu* (pp. 48-65); *Fantasmul erosului la Eminescu* (pp. 66-81). Aici, I.P. Culianu afirmă că "nihilismul (...) reprezintă o constantă reiterabilă («în rezervă») a oricărei culturi, dar nu intervine decât atunci când amurgul zeilor e amenințat de avântul unor noi divinități." (p. 51).

quakeri, pe cei aparținând Bisericii Scientologice a lui Ron Hubbard sau adepți ai grupării New Age, pe cei care aderă la mișcări de sorginte orientală, cum ar fi mișcarea coreeană a Reverendului Moon sau la mișcarea de origine japoneză Soka Gakkai, pe membrii Baha'i (cu rădăcini în Islam), pe membrii mișcărilor de proveniență indiană - Meditația Transcendentală, Hare Krishna (sau ISKCON), Divine Light Mission, mișcarea lui Osho, a lui Shri Chinmoy, a lui Sathya Sai Baba... Și enumerarea ar putea continua. Asistăm așadar, pe de o parte, la un efort de a menține vii religiile instituționalizate, prin păstrarea și înprospătarea tradițiilor și prin adaptarea lor la societatea contemporană, iar, pe de altă parte, suntem martorii sau subiecții diferitelor tipuri de convertiri și încercări de prozelitism venite din partea feluritelor culte, mai apropiate sau mai îndepărtate de instituțiile religioase oficiale, și constatăm o multiplicare a formelor de expresie religioasă, prin intermediul sectelor și al profețiilor de tot felul.

În ce privește noile mișcări religioase, ele sunt - ca orice lucru nou apărut, dar mai ales pentru că este vorba de domeniul atât de sensibil al religiosului -, contestabile din punctul de vedere al ordinii religioase deja existente. În plus, mai sunt și subiectul acuzațiilor de tot felul, bine speculate și întreținute de mass-media, privind - în principal - spălarea creierului sau lipsa de discernământ a celor care aderă la astfel de grupuri, devierile sexuale sau, la polul opus, rigoarea morală excesivă, amenințarea (interferența în treburile) instituțiilor statului, traume și separări în sânul familiilor, sinucideri în masă, îmbogățirea liderilor spirituali ai acestor mișcări ș.a.m.d. Cu siguranță că unele dintre aceste acuzații sunt îndreptățite și joacă un rol important în lupta împotriva oricărui tip de manifestări extremiste care le-ar putea transforma - pe unele dintre ele - în grupuri din categoria celor periculoase.

Trebuie însă avut în vedere și faptul că existența în sine a acestor mișcări își are rolul și rostul său, că, în cele din urmă, ține de o anume normalitate, de istoria religiilor însăși. În aceeași măsură în care și marile religii (Islamul sau Budismul, de exemplu) au făcut-o în momentul apariției lor, și aceste noi mișcări religioase au început prin analiza și chestionarea discursurilor teologice existente anterior, pornind însă de la ele, bazându-se pe ele, și au întâmpinat în epocă rezistență și contestări. În ce privește fenomenul religios contemporan, problemele apar datorită faptului că sunt puțini aceia dispuși să as-

Grupuri aparținând noilor mișcări religioase

George Harrison, unul dintre Beatles, alături de membrii mișcării Hare Krishna

culte și să analizeze mobilurile critice și resorturile de funcționare ale acestor mișcări, în opoziție cu preceptele secularizate ale societății, și încă și mai puțini aceia care caută să înțeleagă dimensiunile reale ale presupusului impact negativ pe care aceste mișcări religioase le au asupra omului din zilele noastre, prin comparație cu religiile oficial instituite. Concluzia antropologului Claude Rivière este că oricum "secularizarea nu este decât o fază occidentală a conflictului dintre religie și societatea profană, iar mondializarea nu poate crea o raționalitate unică, acceptată de toată lumea"³. Mai mult, sociologul Jean-Paul Willaime adăuga că: "Ne-am obișnuit prea mult să nu vedem religiosul decât în formele sale cele mai autorizate"⁴. Așa cum, în politică, istoria a dovedit că pluralismul este soluția pentru societățile ce se vor democratice, tot astfel gândirea teologică se dovedește variată, diversificată și este normal să fie așa. Preocuparea minților cu adevărat deschise în aceste vremuri nu ar trebui să fie contestarea și acuzarea acestor noi manifestări religioase, ci încercarea de înțelegere a diferențelor și a inovațiilor care se impun ca necesare în peisajul spiritual contemporan. Evenimentele din 11 septembrie au mobilizat unele energii în această direcție, iar în sprijinul celor afirmate mai sus este programul unor prestigioase edituri din lume, ca Suhrkamp, de pildă, care au creat un departament special ("Religiile Lumii"), ce își propune să editeze unele titluri de istorie a religiilor sau chiar lucrări cu caracter religios, menite să susțină debaterile aprinse iscate în jurul acestui subiect fierbinte.

Teologia - în alte vremuri regină a științelor - e la noi astăzi închistată în coconul creștinismului ortodox, care o limitează - pe nedrept și aproape în exclusivitate - la această perspectivă. În loc să se centreze pe formarea unei gândiri teologice (ce stă, de fapt, la baza întregii culturi), teologia zilelor noastre își pierde forțele în pregătirea personalului religios, arătând, atât la nivel administrativ, cât și ideatic, o hotărâtă închidere față de restul lumii, față de restul manifestărilor religioase, față de tot ceea ce înseamnă diversitate. Și, fără îndoială, acest fapt nu rămâne fără urmări în planul mișcării ideilor din țara noastră și în planul situării noastre în curente de

gândire europene (cel puțin) din acest moment. Există, fără îndoială, anumite trăsături comune ce caracterizează mișcările religioase recente. Multe dintre ele construiesc un profil distinct în peisajul religios de astăzi și imprimă anumite direcții. Nefiind obiectul articolului de față examinarea acestui profil (întrucât ar presupune o tratare mai amplă), mă voi limita numai la câteva aspecte care să sublinieze că impactul lor nu este de neglijat, iar schimbările pe care le aduc în plan socio-cultural și religios nu sunt toate încărcate negativ și nici atât de temut, cum se exagerează de multe ori.

Manifestări energetice, reținute de pelicula fotografică

Asociindu-se de cele mai multe ori cu diverse practici de vindecare spirituală, aceste noi forme pe care religiosul le îmbracă în vremurile noastre au introdus, pe nesimțite, în viețile noastre, "accesorii" precum cele ce țin de aromaterapie sau cristale de toate felurile și culorile, dar și practici de medicină alternativă ca ayurveda, acupunctură și presopunctură, tratamente prin intervenții energetice asupra aurei, asupra corpului subtil, energetic, reiki, exerciții de tai chi și a. În principal acele mișcări religioase de sorginte orientală sunt răspunzătoare de aducerea unor noi procedee de reducere a stresului, și e vorba aici - în primul rând

- de diferitele tehnici de meditație, asociate cu o nouă perspectivă asupra vieții, menită să inducă starea de bine, de satisfacție. Au devenit familiare și chiar frecvent invocate concepte precum karma sau iluminare, iar înțelepciunea lui Nastratin a fost înlocuită cu povestioare zen sau sufi. Spectaculos, deși extrem de puțin discutat, rămâne impactul pe care aceste noi mișcări religioase l-au avut și îl au încă asupra diferitelor metode psihoterapeutice. Etapa finală a psihoterapiilor - care pune problema integrării tuturor aspectelor unei personalități sau problema așa-numitei experiențe la vârf (*peak-ex-*

perience), a auto-actualizării, - găsește de multe ori refugiul în practici meditative de genul celor propuse de noile mișcări religioase. Mai mult, apariția școlii de psihologie cu orientare spirituală, numită psihosinteză, inițiată de italianul Roberto Assagioli, îmbogățește, pe de o parte metodele psihologiei analitice a lui C.G. Jung, ale psihoanalizei lui Freud, dar și ale psihologiei umaniste a lui Abraham Maslow, iar pe de altă parte influențează dezvoltarea acelor "religii ale sinelui", cum este Mișcarea New Age sau religiile neo-hinduiste care au pătruns în Occident, de tipul Meditației Transcendentale, a mișcării Hare Krishna sau a mișcării lui Osho. Psiho-

logia transpersonală, prin reprezentantul ei cel mai strălucit, Ken Wilber, își trage de asemenea sursele de inspirație din gândirea orientală, unde îl are ca model pe gurul indian Ramana Maharishi. În sensul opus, acela al religiilor influențate de psihologie, este de remarcat accentul pe care religiile, mai noi sau mai vechi, se preocupă să-l pună pe individ, mai precis, pe sinele interior. Această preocupare pentru sine, ridicată la rang de autoritate în unele credințe și practici religioase, vine în cultură pe filieră jungiană, fiind un principiu de bază al ideilor cunoscutului psihiatru elvețian, dar și un laitmotiv prezent în scrierile tuturor celor influențați de Jung, unde îl putem cita - în primul rând - pe romancierul Hermann Hesse cu al său *Demian*. Alături de Jung, învățăturile lui George Ivanovici Gurdjieff constituie cealaltă piatră de temelie în direcția impunerii acestei idei privitoare la întoarcerea spre interior care duce la unirea și armonizarea contrariilor, a tot ce în mod superficial era perceput ca opus, în vederea accederii la o treaptă de conștiință și de spiritualitate superioare. În efortul lor de adaptare la schimbările produse în societatea contemporană, de reținut mai sunt redefinirile și revalorizările pe care aceste noi modalități de exprimare religioasă le operează în privința trupului și a problematicei de gen, dar și a conceptelor de adevăr, cunoaștere, timp, spațiu, familie, moarte etc. Corpul (re)devine principalul mijloc prin intermediul căruia se poate ajunge la divinitate în urma unui demers de pregătire a acestuia în vederea purificării, adoptându-se astfel o etică pozitivă în legătură cu trupul care nu mai poartă aura întinării și a păcatului. Atât la nivel teologic, cât și la nivelul organizării de grup, locul și rolul femeilor comportă modificări, cu scopul reabilitării statutului lor. Fie că ne plac sau nu, fie că suntem sau nu de acord cu toate aceste lucruri care pătrund vizibil în mentalul cultural al timpurilor noastre - migrând tot mai mult de la periferie spre centru -, ele nu sunt de neglijat.

Fiind, în genere, atât de blamate, aceste mișcări religioase din zilele noastre nu se prea bucură de analize științifice nepărtinitoare, fapt ce dă socoteală de un soi de condamnabilă limitare intelectuală, nescuzabilă, dar explicabilă, având în vedere, în primul rând, gradul de abstractizare pe care-l presupune conceptul religios. Astfel, cu cât o noțiune este mai abstractă, cu atât este mai greu de impus ca model pentru ceilalți, abstractizarea fiind extragerea dintr-o multitudine de elemente a unei

³ A se vedea Claude Rivière, *Socio-antropologia religiilor, Polirom, Iași, 2000, pag. 167.*

⁴ A se vedea Jean-Paul Willaime, *Sociologia religiilor, Institutul European, Iași, 2001, pag. 84.*

noțiuni pe care o introduci în creier în relație cu celelalte noțiuni⁵; viața socială stabilește în conștiința oamenilor abstracțiuni și algoritmi pe care aceștia se străduiesc să le respecte și cu care sunt de acord. Așadar, când vine vorba de religii, nivelul de toleranță și disponibilitatea pentru înțelegere se îngustează radical tocmai pentru că indivizii, oricare ar fi ei, nu au posibilitatea unui număr prea mare de alegeri și de experiențe. Indiferent de religia sau de mișcarea religioasă căreia un individ adult îi aparține, aceasta îi conferă - în timp și odată cu practica - o anume structură identitară căruia el nu i se poate abstrage ușor. Asta face ca analizele referitoare mai ales la noi mișcări religioase să fie dificile și, de multe ori, chestionabile. Însă, odată înțeleasă și lămurită această problemă a identității (care suferă redefiniri valorice, în cadrul acestor mișcări), și nu a opțiunii (așa cum în mod greșit se abordează), intoleranța, lupta surdă și acerbă pentru un adevăr unic pus în termeni de supremație își pierde sensul. Bryan Rennie, într-o conferință ținută la Colegiul Noua Europă, în 2002, sub numele *Toward a Philosophical Anthropology of Religion*, spunea că "A vorbi în termeni de «supremație» despre religie este un lucru rău și inutil."

Prin urmare, se impune ca, așa cum este respectată identitatea de gen, clasă, rasă, orientare sexuală, apartenență culturală și etnică, trebuie respectată și identitatea religioasă a unei persoane, de vreme ce este vorba despre o structură de identitate aparte (chiar dacă avem de-a face - să zicem - cu cine știe ce cult / sectă ale cărei caracteristici pot părea

unora cel puțin bizare). Această înțelegere ar trebui să ducă la schimbarea de mentalitate (atât de necesară - din păcate - încă la noi) care să mai tempereze reacțiile, de multe ori atât de vehemente și de nepotrivite pentru România anului 2007, în privința subiectelor religioase care ies din sfera oficial și majoritar acceptată, și care să anihileze senzația de impunere cu forța a unor legi ce vin dinspre Occident odată cu includerea noastră în U.E. Reacția oamenilor în fața diferitelor situații de acest fel este, în ultimă instanță, în principal, o problemă de educație culturală, de impact pe care mediul îl are asupra modului în care un individ răspunde provocărilor determinate de alți indivizi.

Pe de altă parte, se știe că un om, cu cât a văzut și a cunoscut mai multe în viața lui, cu atât se miră mai puțin, este mai civilizat în afirmații și acceptă mai ușor probabilitatea sau existența mai multor alternative / variante ale aceluiași lucru. De aceea cunoașterea rămâne desigur recomandabilă înainte de luarea oricărei poziții în legătură cu un fapt sau altul.

Până atunci însă, fenomenul religios contemporan se dezvoltă în direcții multiple și variate, este un domeniu viu, în permanentă transformare și inovare, iar noi nu ne temem de invazia lui - sub diferite forme - în viețile noastre, pentru că existența lor, ca și a noastră, ține de un anumit firesc, iar reacția fiecăruia dintre noi la contactul (direct sau mediat) cu formule religioase diferite de ale noastre proprii ține de cultură, de educație sau de înțelepciune. Registrul multiplu al manifestărilor religioase poate și trebuie să ajungă să fie parte componentă a societății noastre civile. Numai în acest fel ne putem aștepta ca - în timp - să se impună/ să se remarce conștiința de sine socială a diferitelor grupări religioase, care - de ce nu?! - asemenea Bisericilor tradiționale se pot constitui în adevărate focare/ centre de cultură, de gândire teologică, de realizări în planul artelor, de programe de caritate socială, așa cum secole de-a rândul au făcut-o religiile instituționalizate. Privite din acest unghi de vedere, așteptăm ca diferitele biserici și culte, care au pătruns - în parte - și la noi și despre care am afirmat că există în forme diverse și multiple, să treacă testul recunoașterii publice și să fie asimilate și acceptate în cel mai firesc mod cu putință.

⁵ A se consulta Carlson, Neil R.; Buskit, W.; Martin, Neil G., "Psychology: The Science of Behaviour", London - New York, Allyn and Bacon.

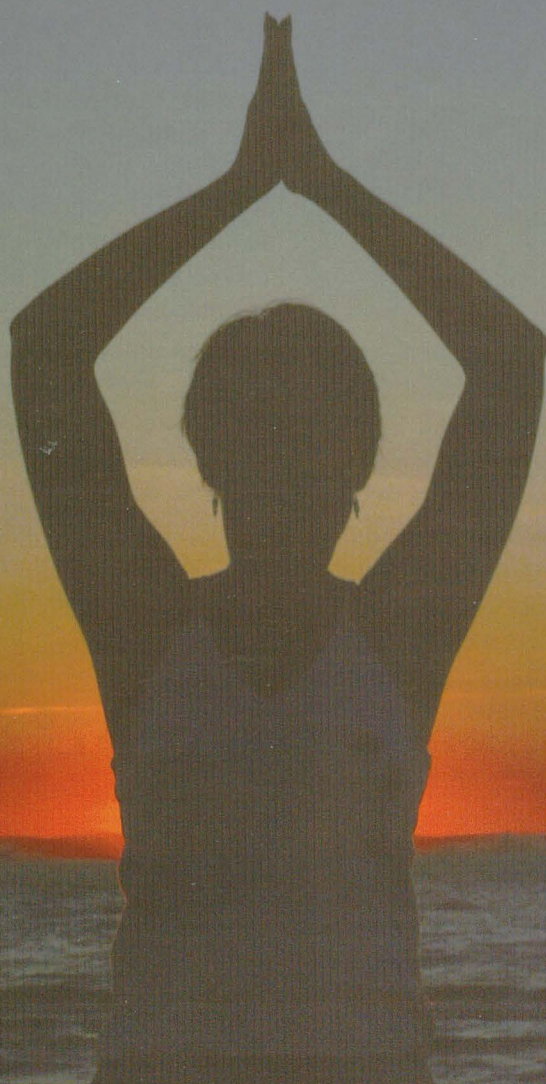
CITEȘTE MAI MULT

Clarke, Peter B. (ed.) 2006 - *Encyclopedia of New Religious Movements*, London - New York, Routledge.

Daulby, Martin; Mathison, Caroline 1999 - *Spiritual Healing, /.../,* Geddes & Grosset.

Moran, Sarah 1999 - *The Secret World of Cults: From Ancient Druids to Heaven's Gate, /.../,* CLB International.

x x x 2005 - *Enciclopedia religiilor*, București, Ed. Pro-Editura și Tipografie.

NOWRUZ - Anul Nou persan

Anul nou persan
în variantă 2007

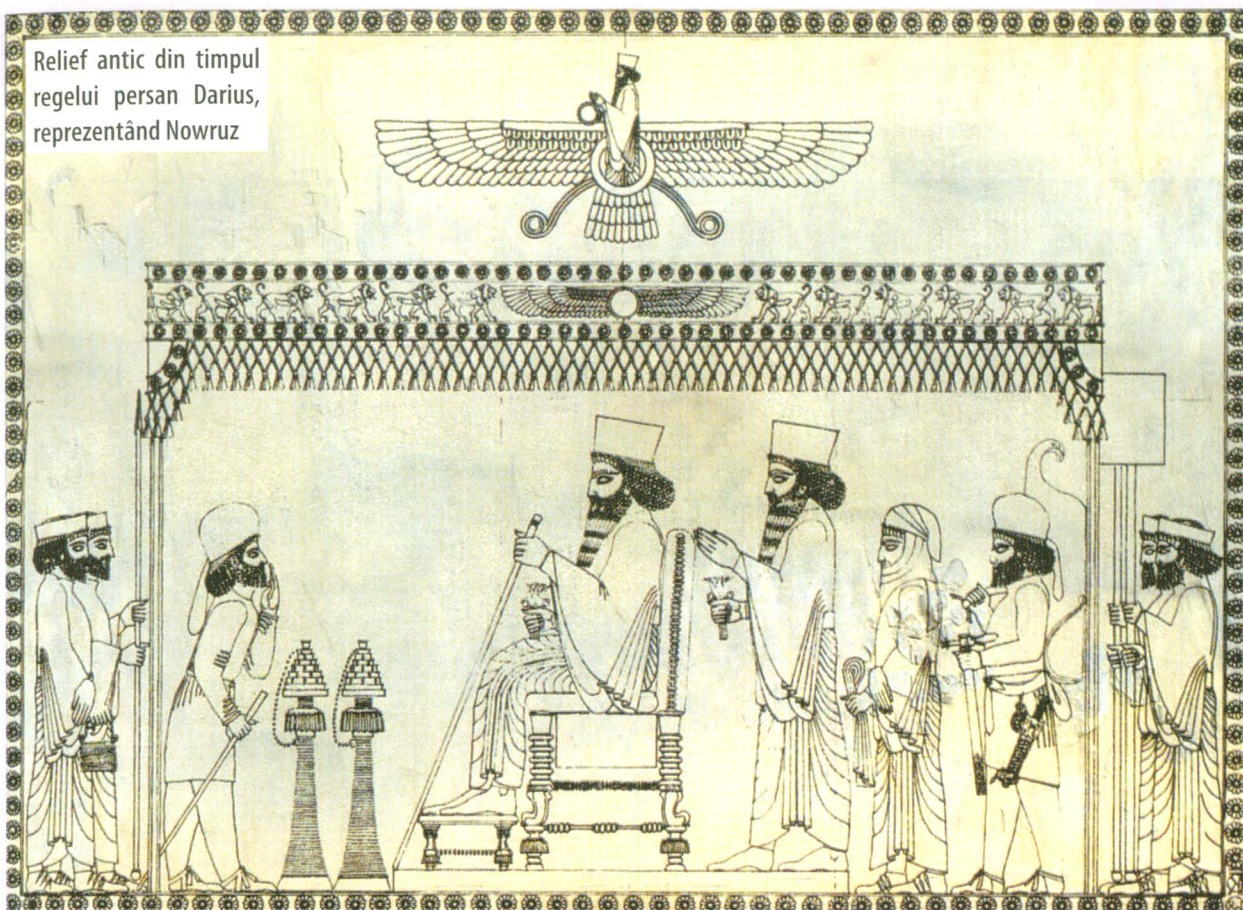
Sărbătoarea Anului Nou Iranian sau Persan, Nowruz (posibil cea mai curentă transliterare latină) sau Nawruz în persană (limba nouă a Iranului, cu nucleu lexical-gramatical vechi și mediu iranian, lexic iranian îmbogățit cu elemente arabe, turcice și chiar mongole, dar cu evoluții fonetice, morfologice și sintactice specifice), este celebrată anual în ziua de 21 Martie (echinocliul de primăvară). De fapt, această celebrare a noului an se întinde pe perioada 20–22 Martie și după aceea (când sunt 12 zile de celebrare, plus a 13-a zi de după Nowruz). Această sărbătoare este de origine pre-islamică, foarte probabil fiind de sorginte mazdeistă-zoroastriană. Este posibil, judecând după basoreliefurile de la Persepolis, ca o formă a acestei sărbători să fi fost celebrată încă din epoca Ahemenidă (aproximativ 559–330 a. Chr.) a vechii Persii, dar atestările cele mai vechi sigure sunt din perioada regilor parți (dinastia Arsacidă, sec. III a. Chr.-sec. III p. Chr.) și din epoca dinastiei perșilor Sassanizi (aprox. 220–650 p. Chr.). Această sărbătoare a supraviețuit în era islamică, atât în cadrul Islamului șiiit cât și al celui sunnit, și s-a extins și în afara spațiului iranian. Astăzi, într-o formă sau alta, această celebrare a Noului An sau a Noii Lumini, este întâlnită în Iran,

Afganistan, Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kurdistanul irakian, Azerbaidjan, Daghestan, Georgia, Turcia, Kazakhstan, Kyrgyzia, Crimeea (tătari), Albania (musulmanii albanezi). Practic, o formă sau alta de Nowruz/Nawruz (forma de transliterare cea mai corectă din alfabetul arabo-persan pare a fi Nowrûz sau Nawrûz, deși se întâlnesc și transliterări precum Nouroz, Navroz, Norouz etc.) apare astăzi din Nord-Vestul Chinei până în Anatolia, Crimeea și chiar Balcani (Albania, posibil în Kosovo, Macedonia, Bosnia-Herțegovina, poate și la turco-tătarii din Dobrogea românească și în comunitățile musulmane turcofone din Bulgaria).

Etimologia acestui termen de Nowruz este veche persă (Nava Razaeh, noua zi sau noua lumină). După cucerirea arabo-islamică de la mijlocul secolului VII p. Chr., acest festival, corelat de vechile mituri și legende iraniene cu riturile instituite de primul rege, Jamshid/Djemshid (vechiul erou și zeu Yima sau Yama din tradiția ariană avestică și vedică), va renaște într-o formă nouă în Persia secolelor X–XI, și nici pustiitoarele invazii ale tiurcilor sau turcilor oguzi selgiucizi (secolul XI) și ale tătarilor (mon-

Relief antic din timpul regelui persan Darius, reprezentând Nowruz

golii lui Cinghiz-Khan în secolul al XIII-lea, tătarii turcizați ai lui Timur Lenk la cumpăna secolelor XIV-XV nu au putut anula acest Eid-e Norouz (Festivalul Anului Nou), care este o sărbătoare pentru musulmanii sunniți, șiiți (inclusiv pentru ismaeliții Nizari), pentru zoroastrieni (răspândiți în Iran și India) ca și pentru adepții religiei Bahá'í.

Poetul, matematicianul și astronomul Omar Khayyam a scris în secolul al XI-lea o lucrare intitulată *Nowruznama* [ori *Nawruzname(h)*], în care explica că în Iran acest Festival al Noului An s-a perpetuat ca un vechi ritual regal în vechea formă de la Key Khusrew sau Kay Khusraw la Yazdegard ori Yazdagerd al III-lea, ultimul rege sassanid. La kurzi, acest festival, numit Newroz, se sărbătorește între 18 și 21 Martie, iar la persani (iranieni) și afgani Nowruz este însoțit de numeroase ritualuri. Un festival tot de proveniență mazdeist-zoroastriană care precede Anul Nou iranian și este celebrat în noaptea din ajunul ultimei zile de Miercuri din anul iranian care se încheie, este Chahārshanbe Sûrî, sau Sărbătoarea Focului, în care oamenii sar peste focurile rituale. O altă sărbătoare iraniană pre-islamică iraniană este Sadeh, celebrând mijlocul iernii.

DAN-TUDOR IONESCU

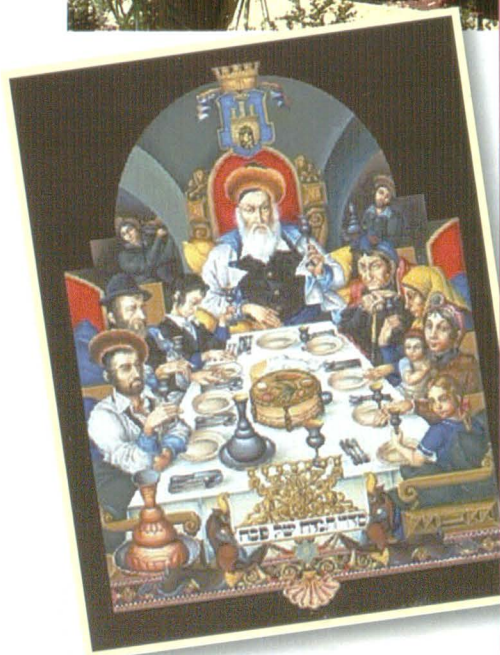
CITEȘTE MAI MULT

www.answers.com/nowruz

Israel, Marea Galileii văzută de pe Muntele Fericirilor

"ȚARA LAPTELUI ȘI A MIERII" ALIMENTE ȘI OBICEIURI DE MASĂ ALE VECHILOR LOCUITORI AI ȚĂRII SFINTE (cca. 3000-586 î.H.)

Atunci când spionii trimiși de Moise în Canaan pentru a cerceta potențialul real al acestui ținut promis de către Dumnezeu s-au întors din misiunea lor, ei au adus de acolo dovezi ale rodniciei țării (Deut. 1, 23-25): *Au luat din roadele pământului și ne-au adus nouă; și ne-au adus și știre, spunându-ne: Pământul pe care Domnul Dumnezeul nostru ni-l dă este bun. Și pentru că paza bună trece primejdia rea, nu-i așa, este întotdeauna indicat să verificăm dacă o promisiune, fie ea și divină, este onestă. După cum se pare, era, într-adevăr, onestă. Țara pe care urmau să o ocupe în calitate de popor ales avea de toate - un tărâm în care laptele și mierea curgeau la tot pasul.*¹

¹ Toate referințele alimentare din acest text se regăsesc în cuprinsul textului biblic al Vechiului și Noului Testament.

ÎNTOARCEREA SPIONILOR TRIMIȘI DE MOISE

În Canaan-ul timpurilor biblice se găseau din belșug sau se aduceau din alte locuri, grâu, orz,

mei, măsline, fasole (bob), ceapă, praz, năut, linte, ustruroi, mere, curmale, dude, pepeni, cantalupi, castraveți, dovleci, prepelițe, potârniche, porumbei, rațe, găște, pești feluriți, struguri, smochine, rodii, vânat, verdețuri de câmp de tot felul pentru fierturi sărace, ierburi și seminte aromate, de la chimen, muștar, coriandru, la rozmarin și pelin, anason, mărar, mentă, scorțișoară și șofran. Se creșteau în număr mare oi, capre și vite, pentru lapte, carne și lână, sau pentru muncă, iar pentru transport măgari și catări, caii fiind folosiți cu precădere în luptă.

Cele mai recente descoperiri arheologice ne arată cu certitudine că, în urmă cu 3000 de ani, mierea se găsea din abundență în Canaan, locuitorii ocupându-se în mod intensiv de creșterea albinelor și folosind, după cum se pare, mierea drept monedă de schimb cu alte produse de care erau interesați.¹ De asemenea, laptele amestecat cu miere (combinație tentantă de dulce și acru care s-ar putea regăsi pe rafturile oricărui supermarket

de azi) era hrana aleasă pentru copii. Iată ce mai aflăm în acest sens de la Isaia (7, 21-22): *...cine va hrăni o vacă și două oi va avea belșug de unt din pricina mulțimii laptelui și cei ce vor fi rămas în țară se vor hrăni cu smântână și cu miere.*

STUPI DE ACUM 3000 DE ANI, ÎN CANAAN

Exista în Canaan, fără îndoială, un belșug de lapte datorat mulțimii animalelor care pășteau pe întinderile țării. Vacile și oile, dar și caprele, alcătuiau, cu sutele și miile, averile locuitorilor înstăriți. Având textul biblic alături, merită să ne amintim că Lot a devenit proprietar de animale, posesor al unui număr apreciabil de capete de oi și vite, după ce Avraam, fratele lui, a plecat în Egipt din ținutul Ai, aflat în partea de sud a Canaan-ului, în care izbucnise o foamete (Fac. 13, 5-11).² De asemenea, Iacov, pentru a-l împăca pe fratele lui Esau, îi trimite acestuia un dar de animale, într-o regie bine pusă la punct pentru a părea și mai mare decât în realitate (Fac. 32, 13-18). Iar acolo unde există

Exemple de carne "curată"

găină/cocoș	prepeliță	porumbel	turturică	gâscă	rață	potârniche
rândunică	lăcustă	greiere	antilopă	căprioară	gazelă	bovine
ovine	caprine	sardină	crap	biban	știucă	salmonide

Exemple de carne "necurată"

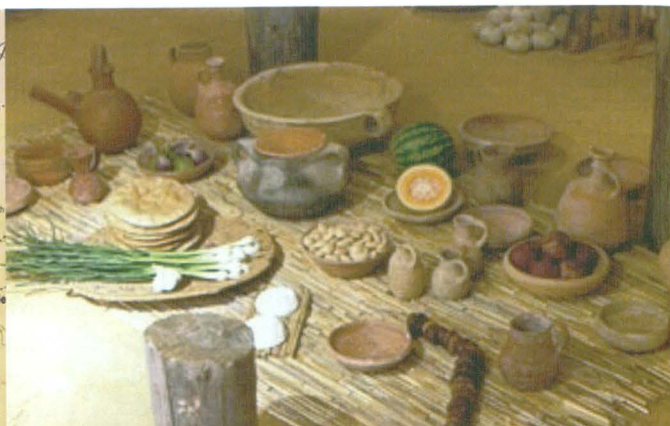
porc	câine	șoarece	cal	măgar	barză	carnivore
cămilă	somn	rac	crab	scoică	broască	balenă
cocor	pelican	struț	vultur	liliac	iepure	șarpe

Stupi de albine descoperiți în vestigii antice de pe teritoriul Israelului

¹ http://www.usatoday.com/tech/science/discoveries/2007-09-04-israel-ancient-beekeeping_N.htm

² Despre modul insolit în care și-a procurat Avraam considerabila sa avere alcătuită tot din vite și oi, a se vedea Fac. 12, 11-20; 13, 1.

israelite, numai urmași ai lui Avraam. Urmași care, de altfel, deprinseseră de-a lungul celor câteva generații trăitoare în Egipt obiceiuri alimentare care includeau și vietăți catalogate ulterior drept "necurate".

Dacă tot a venit vorba de alimente interzise, trebuie menționată masa alcătuită din carne, produse lactate și pâine, oferită de Avraam celor trei oaspeți/îngeri în pragul cortului așezat la stejarul Mamre, în umbra falnicului copac (Fac. 18, 1-8). Ulterior, respectiva combinație gastronomică (carne și lapte) a fost însă interzisă prin prescripțiile alimentare restrictive ale lui Moise - în ceea ce privește aceste restricții, este greu, dacă nu chiar imposibil, de explicat ce anume a stat la baza lor, în general, mai ales că, în acest caz, o astfel de mâncare a îndestulat stomacurile foarte lumești ale unor îngeri flămânzi, nu-i așa(!). Pe scurt, este vorba despre carne de vițel fraged "făcută", servită cu unt, lapte și lipie proaspătă. "Făcută", reprezentând termenul biblic original ebraic, înseamnă, de fapt, friptă pe jar. Deși metoda uzuală de gătire a cărnii era prin fierbere într-un vas de tipul ceaunului, adăugându-se diferite legume până se obținea

lapte găsim brânză, lapte prins, unt și smântână, deja amintite. În privința cărnii, vițelii, bovinele în general, iezii, mieii, oile și berbecii, vânatul, chiar și porcii, toate stăteau la dispoziția celor flămânzi. Desigur că nu în fiecare zi la casele mici, unde cotidian se mâncau cu precădere fierturi de plante și terciuri. Carnea îmbogățea însă masa la sărbători, care nu erau chiar puține, precum și la jertfele ocazionate de vreo naștere sau de nevoia curățirii de vreun păcat. Mesele substanțiale, respectiv cu carne, trebuiau să întărească momentele solemne, precum jurămintele și contractele. Și cu atât mai mult la casele avute, unde o alimentație ostentativă venea să sublinieze statutul social. Poate că prezența porcului alături de animalele "curate" miră, însă trebuie știut faptul că, în primul rând, o interdicție indică existența, persistența și efectele unui obicei deja format, iar în al doilea rând, în Canaanul timpurilor biblice nu trăiau, în ciuda imperativelor divine privind dobândirea și păstrarea purității etnice

Măslin în grădina Ghetsimani

un fel de tocană, de această dată timpul nu permitea o procedură îndelungată. În plus, textul precizează că Avraam însuși a intrat în cireadă pentru a alege un vițel "fraged și bun", respectiv tânăr și gras, pe care l-a dat "băiatului de casă" pentru a-l pregăti cum se cuvine. Motivul alegerii unei astfel de cărnii este acela că, deși carnea proaspăt tăiată are tendința de a fi tare, o carne grasă de vită tânără se pregătește mai repede și rămâne mai fragedă, prin frigere pierzându-se în același timp și grăsimea. Adaosul de unt peste friptura fragedă, tăiată mărunț într-o lipie proaspătă, nu face decât să sublinieze delicatețea simplă a unui astfel de preparat frugal. Cât despre laptele prins, bătut în burduf de capră, așezat alături, la masă, obiceiul este răspândit până astăzi în toate țările Orientul Apropiat și Mijlociu, și din Nordul Africii. În ceea ce privește pâinea, aliment fundamental și paradigmatic, de atunci și până astăzi, în aceleași zone, era făcută folosindu-se o unitate de măsură fixă pentru fiecare mesean. Practic, era asemănătoare

cu lipia arăbească de azi, sau cu turtele pe care le făceau, tradițional, țărăncile noastre.

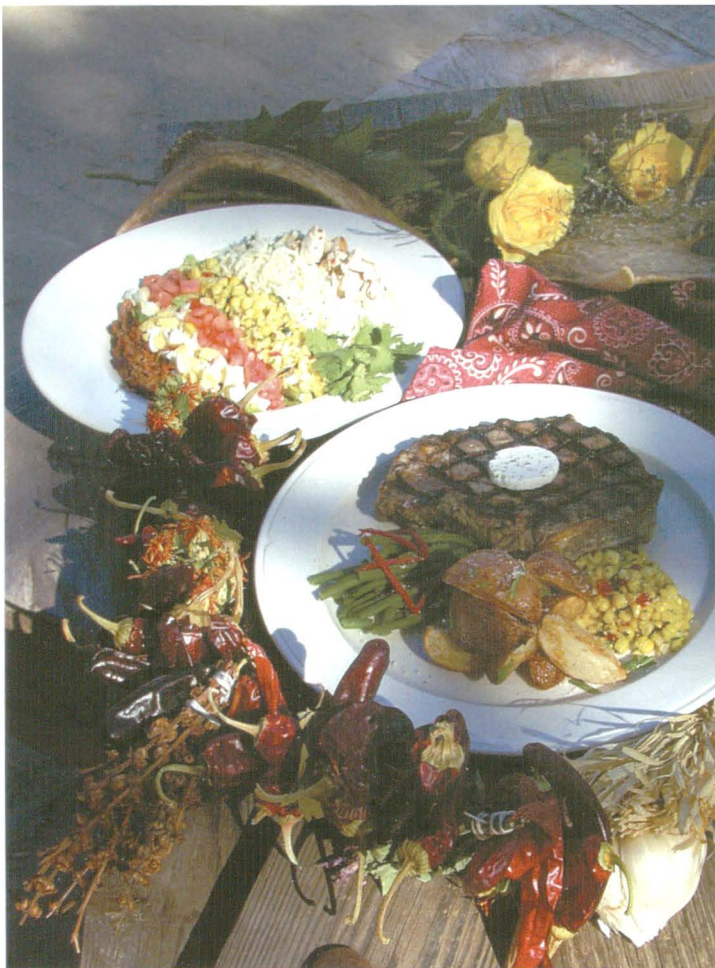
La sărbători sau ocazii speciale se folosea o făină de grâu de calitate superioară, iar de zi cu zi, o făină inferioară.

Poate părea de mirare faptul că unor astfel de oaspeți nu le-a fost oferit vin, sau, eventual, bere. Explicația este că berea acelor timpuri (asemănătoare cu braga, pentru cine mai știe ce este aceea) era considerată un aliment în sine și nu o băutură, fiind probabil singurul aliment sub formă lichidă. Același lucru este valabil și pentru vin, considerat tot un aliment, substitut al sângelui de când acesta a fost interzis, consumat în general în circumstanțe ceremoniale. De băut se bea apă, iar pentru o răcorire mai substanțială atunci când exista pericolul ca apa să se deprecieze, și chiar ca un complement al pâinii, oțetul slab sau amestecat cu apă (Rut 2, 14).³

Gustul preparatelor culinare era substanțial diferit de cel de astăzi, în sensul că acesta era mult mai pregnant, sarea și condimentele venind să completeze consistența și mai puțin gustul în sine - care era oarecum secundar. Dulcele era limitat la ceea ce ofereau mierea, fructele proaspete sau uscate (smochine, curmale și stafide) și mustul proaspăt stors. Diversitatea felurilor de mâncare era mică, iar prepararea relativ simplă și uniformizată. Se mânca din necesitate și mai puțin din plăcere. De notat că toate bucătăriile tradiționale au folosit

³ Privitor la oțet, este neapărat necesară o mențiune: nu oțetul dat lui Iisus, aflat, însetat, pe cruce, a reprezentat batjocura - oțetul diluat era un lichid hidratant, răcoritor și antiseptic în același timp, aflat la dispoziția soldaților aflați în misiune împreună cu rația de hrană - ci buretele însuși, folosit la igiena intimă.

și folosesc încă, acolo unde mai supraviețuiesc, aceeași economie a mesei, bazată pe simplitate și frugalitate. Se mânca pe jos în acele vremuri, la fel ca și astăzi în gospodăriile tradiționale orientale, cu mesenii așezați pe trei laturi ale unei rogojini, oaspetele cel mai important fiind plasat pe latura dreaptă, respectiv stângă din punctul de vedere al persoanei care servea la masă, în fața lui stând gazda. Înainte de masă oamenii își spălau picioarele, semn că se stătea desculț, și implicit mâinile. Nu se spălau, însă, vasele.⁴

AMBIANȚĂ CULINARĂ

Dacă cei trei oaspeți ai lui Avraam au stat la umbra unui cort negru probabil că nu foarte diferit de cele ale beduinilor de azi, țesut din păr de capră și susținut de proptele din lemn și fâșii colorate care aveau rolul de a-l ține întins, deoarece Avraam era

⁴ De notat că obiceiul spălării intensive a corpului, precum și a vaselor, ustensilelor și îmbrăcămintei, s-a dezvoltat mult mai târziu, în perioada celui de al doilea templu, odată cu doctrina fariseică, adepții acesteia practicând un adevărat cult al igienei personale și casnice, uneori în detrimentul substanței reale a credinței – lucru menționat, peiorativ, și în textele evanghelice.

nomad, locuitorii sedentari ai Canaanului locuiau în case construite în general din pământ, dar și, în funcție de locație și statut, din piatră, sau o combinație a celor două. Imaginându-ne arhitectura lor, simplă și eficientă scopului pentru care erau construite, putem cu cea mai mare ușurință să percepem atmosfera din interior, cu mirosurile specifice, sunetele și lumina ambientală. Aceste case aveau la nivelul intrării o încăpere mare, în care se găseau un spațiu larg pentru activitățile zilnice, dotat cu o vatră deschisă, o cămară, un mic bazin pentru spălat și un loc în care erau adăpostite câteva animale - de muncă și furnizoare de lapte și căldură. O scară interioară ducea la o încăpere situată deasupra acesteia (camera de sus a cinei celei de taină), unde se dormea și se lua masa atunci când erau oaspeți. Ușa era îngustă și joasă, plasată astfel încât să permită atât accesul oamenilor cât și pe cel al animalelor; existau una sau două ferestre, acoperite cu o țesătură deasă de fibră, care permitea o destul de modestă circulație a aerului și o iluminare naturală restrânsă. Lumina artificială venea de la opaițe și de la focul care, mocnit, trebuia să stea aprins în permanență. Locuințele fiind terasate, acoperișul era de asemenea folosit pentru activități diferite, accesul făcându-se pe o scară exterioară alipită clădirii. În ochii noștri, dotările utilitare ale acestor locuințe par imposibile. Proviiziile de cereale, ulei de măsline, unt și lapte prins se țineau în vase de pământ cu funcții și dimensiuni corespunzătoare, iar brânza în coșuri împletite. Tot în vase de pământ se păstra și apa, adusă de către femei sau copile de la sursa comună. Ustensilele strict necesare pregătirii hranei erau moara de grăunțe și/sau piua, cu care se măcinau, se zdrobeau și se amestecau ingredientele, un vas încăpător pentru gătit, precum și un instrument de curățat și tăiat, diferit însă de ceea ce noi cunoaștem drept cuțit – care era o armă și nu se afla la dispoziția femeii. Acest instrument era confecționat cel mai probabil din piatră, și așa face în acest sens o trimiteri la "cuțitul de piatră" aflat la îndemâna Seforei, soția lui Moise, și folosit de către aceasta într-o situație de urgență pentru a-și circumcide fiul (Ieș. 4, 25). Atunci când se gătea carne, aceasta era gata pregătită, curățată și tranșată, fie de către bărbat, fie, în cazul jertfei, de către preot. De notat că prescripțiile alimentare ale lui Moise aveau în vedere pentru evrei un adevărat sistem de control

sanitar-veterinar, animalelor și păsărilor destinate consumului trebuind să li se aplice înainte, în timpul, și după sacrificare, anumite proceduri foarte bine definite, indiferent dacă erau pentru jertfă sau pentru consum curent. La masa casnică se mânca de obicei dintr-un singur vas, folosindu-se o bucată de lipie pentru a lua mâncarea (care, de aceea, nu era lichidă). Dacă omul se deplasa și era găzduit la vreun stabiliment ocazional, el avea cu sine, în traista de drum, propriul vas.

Chiar dacă nu aflăm din textul biblic rețete propriu-zise, găsim totuși câteva repere care ne pot ajuta să reconstituim savoarea preparatelor reale. Astfel, avem amintita deja descriere a mesei oferite de Avraam (Fac. 18, 1-8); la profetul Ezechiel descoperim niște îndrumări de preparare a unui tip de pâine "necurată" din șase feluri de semințe amestecate, presupusă a rezista timp de aproape

CITEȘTE MAI MULT

Victor H. Matthews, *Manners & Customs in the Bible: An Illustrated Guide to Daily Life in Bible Times*, Hendrickson Publishers Inc., 2006

Anthony F. Chiffolo, Rayner W. Hesse, *Cooking with the Bible, Biblical Food, Feasts, and Lore*, Greenwood Press, 2006

patru sute de zile (4, 9-13), precum și modul în care se pregătea mâncarea la ceaun și ce fel de carne se folosea pentru această lucr (24, 3-5), în Facere (25, 29-34) o mâncare de linte constituie pentru flămândul Esau prețul cedării dreptului de prim-născut, pentru ca, puțin mai departe (27, 4-19), să găsim menționarea unei tocane din vânat preferată de către Isaac, amăgit în cele din urmă cu una preparată din carne de ied.

Pe lângă mulțimea metaforelor alimentare, între care misteriosul fruct oprit aflat în pomul din mijlocul Grădinii Edenului, dorit în fapt de toată lumea, deschide lista, Biblia cuprinde un impresionant număr de referiri directe la alimente și obiceiuri culinare ale celor care îi populează paginile, în general trecute cu vederea de studiul teologic serios. Desigur că cineva s-ar putea întreba, pe bună dreptate, de ce alimentația nu ar putea constitui o preocupare teologică în adevăratul sens al cuvântului? Cu atât mai mult cu cât, din cea mai strictă perspectivă teologică, hrana este elementul esențial de legătură, unanim recunoscut, între om și Dumnezeu. În ambele tradiții religioase, ebraică și creștină, actul metabolizării, al transformării, fie prin mistuirea prin foc, în prima, fie prin mistuirea fiziologică transfiguratoare, în cea de a doua, stă la baza ambelor credințe.¹

Totuși, dincolo de descărnarea atât de dragă teologiei indicative se află plenitudinea, reliefurile și savoarea multicoloră a vieții adevărate. În acest sens, în structura icoanei tradiționale, fundalul auriu care transcende prin luminozitatea sa

intrinsecă ilustrația tematică nu face decât să prefigureze consistența materială, sensibilă, a neperisabilei veșnicii a raiului, în care omul este îndestulat. Peștele fript de către Iisus însuși, pe malul Mării Galileii, mâncat după înviere împreună cu apostolii, stă ca argument al acestui punct de vedere (Ioan 21, 9-15): *Deci, când au ieșit la țarm, au văzut iar pus pe jos și pește pus deasupra, și pâine. [...] Iisus le-a zis: Veniți de prânziți.* Este greu de crezut că evanghelistul Ioan, zis și Teologul, și-ar fi încheiat viziunea sa atât de personală privind testamentul Mântuitorului cu un nonsens literar-culinar - mai ales că evanghelistul Luca (Luca 24, 41-43), referindu-se, este

drept, la o altă locație, menționează același lucru: *Iar ei încă necrezând, și minunându-se de bucurie, El le-a zis: Aveți aici ceva de mâncare? Iar ei i-au dat o bucată de pește fript și dintr-un fagure de miere. Și luând, a mâncat înaintea lor.* Desigur, cunoașteți gustul și mirosul peștelui fript. Indiferent dacă vă place sau nu, iată-l ales pentru a reprezenta realitatea substanțială a raiului, acolo unde ne băgăm degetele în borcanul cu miere împreună cu Hristos.

¹ De fapt, toate tradițiile religioase ale lumii au la fundamentul structurii lor actul mâncării.

VICTOR GODEANU, teolog

SIMBOLISM ȘI ANIVERSARE: ANUL NOU JAPONEZ

Anul Nou japonez, importantă sărbătoare în care tradiționalul se îmbină armonios cu modernul, îndeosebi în zonele urbane, este marcat de ritualuri elaborate care își au rădăcinile în trecutul agricol. Tradiția japoneză prinde glas prin minunatele obiecte de sezon, dintre care multe au semnificații deosebite. Printre acestea se numără decorațiunile templelor, ale caselor, ofrandele, talismanele, măștile și costumele, precum și o seamă de alimente, toate concepute astfel încât să simbolizeze fertilitate și puritate.

La ceremonialurile care se desfășoară acum sunt venerați *kami*, care, potrivit credinței șintoiste, se întrupează în orice ființă sau obiect, controlând întreaga existență. De Anul Nou, o mulțime de zei își părăsesc sălașul sacru pentru a-și binecuvânta enoriașii. La rândul lor, japonezii sunt datori să-i venereze, să-i hrănească și să-i distreze. Zeii care descind pe pământ ca să sărbătorească împreună cu muritorii Anul Nou se numesc, generic, *Toshigami*¹. În multe zone rurale, ei se identifică cu spiritele propriilor strămoși, însă de cele mai multe ori *Toshigami* este Zeul Câmpului, care vine la cumpăna dintre ani în casele oamenilor pentru a-i asigura de protecție. Există credința că *Toshigami* aduce cu el recoltă bogată pentru anul care tocmai începe și îi binecuvintează pe cei care-l venerază.

Nu este deloc surprinzător că cele mai semnificative simboluri legate de Anul Nou sunt cele pe care ni le oferă plantele, pomii, fructele și florile,

deoarece ele reprezintă trezirea naturii la viață, cu atât mai mult cu cât, în timpuri străvechi, înnoirea anului era considerată o etapă de criză ce putea fi rezolvată cu ajutorul omului, prin ritualuri magice. Natura trebuie stimulată și lucrul acesta nu se poate face decât cu propriile ei elemente, alese cu grijă. Deși apare doar incidental în mitologia japoneză, pinul este nelipsit la trecerea dintre ani. Acest copac peren, viguros și falnic simbolizează viață lungă și sănătate, statornicie și rezistență la intemperiiile naturii. Rășina este asemenea sângelui care circulă prin venele noastre, iar sufletul pinului își revarsă esența peste cei cu care vine în contact.

Japonezii consideră pinul un lăcaș temporar ideal și, ca orice lăcaș temporar al zeilor călători, acesta se numește *yorishiro*. Tăierea crenguțelor de pin este supusă unui ritual care nu are niciodată loc în ultima zi a anului, când se presupune că zeul nu ar

Kadomatsu la poarta templului

¹ Zeii anului.

Shimekazari

mai avea timp să se instaleze. Crenguțele se pun la poartă sau în grădină și sunt zone în care li se aduc ofrande de saké înainte de a fi împodobite, pentru că există credința că aici va sălășlui câteva zile *Toshigami*, care binecuvântează casa respectivă.

Prin amplasarea aranjamentului *kadomatsu* la intrare se transferă, în mod simbolic, influența benefică a spiritului acestui copac, capabil să alunge duhurile rele și să aducă binecuvântarea zeilor. Un *kadomatsu* tipic constă din trei sau cinci (niciodată patru, omofon al cuvântului „moarte”) tulpini de bambus, tăiate oblic, introduse într-un mănunchi de crenguțe de pin. Rămâne un aranjament plin de farmec, chiar dacă varza creață de diferite culori a luat locul florii de prun, care semnifică trăinicia și curajul, depe ea spunându-se că este capabilă să sfideze anotimpul rece și zăpada.

Bambusul este și el de bun augur. Mereu verde, rezistent la intemperii, simbol al vitalității, se taie oblic pentru a descuraja orice spirit răufăcător dornic de aventură. Mlădierea lui grațioasă în bătaia vântului mătură în calea sa orice influență nefastă, iar nodurile de pe tulpina lui înaltă simbolizează viața eternă.

Pe lângă flori sau varză, care servesc drept decor, în *kadomatsu* mai întâlnim frunze de ferigă, despre care se spune că are proprietăți magice. Iubind umiditatea, feriga devine simbol al fertilității, iar forma plantei sugerează familie armonioasă și viață bogată.

Frunzele de ferigă sunt nelipsite și din *shimekazari* - aranjamentele de dimensiuni mici, care se atârnă la porți sau la ușile de la intrare, în magazine, instituții, deasupra numărului de înmatriculare al mașinilor etc. Ele par să ademenească norocul, bogăția și sănătatea. În asemenea aranjamente, frunzele de ferigă sunt prinse de *shimenawa*, funia sacră (chiar dacă miniaturală), ce își are rădăcinile în vechea credință șintoistă conform căreia ea marchează hotarul dintre sacru și profan. După cum ne spun vechile cronicile ale Japoniei, însăși Zeița Soarelui, Amaterasu, a fost oprită de o asemenea funie să se retragă din nou în peștera în care se ascunsese, lăsând lumea în întuneric. Faptul că *shimenawa* nu este împletită ca orice altă funie (de la dreapta la stânga) îi conferă puteri magice, inversiunea ritualică (de la stânga la dreapta) asociindu-se cu practici tabuistice. Fiind considerat obiect sacru, ea are și proprietatea de a alunga spiritele malefice și de a purifica incinta pe care o marchează. Treptat, a început să se asocieze și cu sărbătorirea Anului Nou, fiind încărcată cu o mulțime de alte obiecte pline de simboluri.

Printre obiectele care împodobesc *shimenawa* se numără: frunzele de ferigă amintite și la *kadomatsu*; *daidai*, portocala amăruie, omofon al sintagmei „generație după generație”; homarul care, datorită spinării încovoiate, semnifică viață lungă, iar culoarea roșie a acestuia, după fierbere, sugerează prosperitate crescândă; plante de mare, în special *konbu*, care ne trimite cu gândul la verbul „a se bucura” și la substantivul „bogăție”. Toate acestea ne dovedesc cât de importantă este forța zeităților capabile să însuflețească atât lumea materială, cât

Shimekazari

Kagami-mochi acasă

și pe cea naturală.

Shimenawa și *shimekazari* se decorează și cu serpentine din hârtie albă, numite *shide*, precum și cu ofuda, fâșii de hârtie pe care se întipărește numele sau imaginea zeului protector, originea acestora cu funcție purificatoare aflându-se în ritualurile șintoiste din secolul X, când, prinse de crenguțe de *sakaki*², serveau călătorilor la pacificarea spiritelor nefaste sau agitate pe care le întâlneau pe drum.

Nu în ultimul rând, *gohei*, bagheta de care sunt prinse fâșii de hârtie dispuse în formă de scară, ce semnifică ascensiunea în lumea zeilor, are o dublă semnificație: atât ofrandă adusă zeilor, cât și obiect de venerare, pentru că ea întrupează spiritele zeităților.

În ultima lună a anului are loc un adevărat ritual de mâncare a unor tăiței speciali, numiți *toshiko-shi soba*³, simbol al longevității și al bogăției. Conform credinței opulare, bogăția va trece dintr-un an într-altul precum tăiței cei lungi.

Nu putem trece cu vederea purificarea fizică ce presupune nu doar o curățenie generală obișnuită, ci una care necesită înnoire, așa cum și timpul se reînnoiește la fiecare început de an. Obiectele înlocuite (*tatami*⁴, încălțăminte tradițională etc.)

sunt supuse focului purificator la jumătatea lunii ianuarie. Se ia în considerare și purificarea morală: se plătesc datoriile și se încheie toate socotelile, înlăturând astfel orice urme ale anului trecut, care ar putea împieta un nou început de drum. Japonezii „uită” împreună anul care s-a scurs, în cadrul întrunirilor numite *bōnenkai*. „Uitarea” are și ea la origini un ritual al purificării.

O atenție deosebită se acordă preparării mâncărurilor. Zeii trebuie întâmpinați și cu hrană: orez, fasole, legume proaspete, fructe și pește. Nelipite sunt la Anul Nou *mochi*, a căror preparare constituie ea însăși un ritual. Asemenea turte din orez sunt prețuite în mod deosebit, fiind considerate a reprezenta sufletul zeului. Când sunt gata, mai întâi se depun două turte pe un altar special pregătit, în direcția dinspre care se presupune că își va face apariția Zeul Anului.

Japonezii venerază orezul încă din timpuri străvechi și esența acestuia se află în *mochi*. Cele două discuri circulare, *kagami-mochi*⁵, ornează altarul din casă sau de la temple. Datorită formei lor, turtele-oglină de la Anul Nou sunt considerate simbolul perfecțiunii, al suflului divin, în cazul de față al Zeiței Soarelui, având funcții și valori magice datorită omogenității. Ele îl întâmpină pe Zeul Anului din alcovul casei, *tokonoma*, așezate de obicei pe o foaie de hârtie albă și încadrate de crenguțe sau frunze ale unor copaci pereni, privesc te de fâșii de plante de mare uscate - simbol al fertilității.

Kagami-mochi la templu

⁵ Turte-oglină.

² Copac sacru, întâlnit în toate ritualurile șintoiste.

³ „Tăiței care traversează anul”.

⁴ Rogojinile care acoperă pardoseala caselor tradiționale.

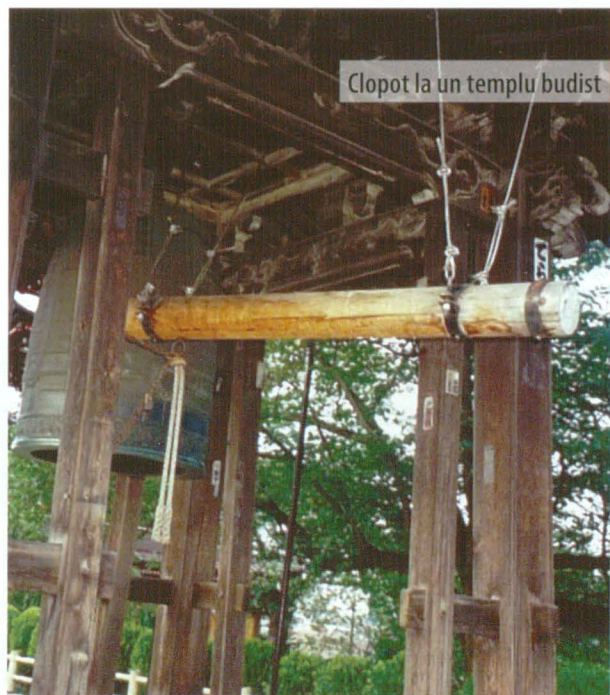
Osechi ryōri

Alimentele speciale care se prepară în ultima zi a anului sunt de bun augur datorită formei, culorii, numelui sau gustului, oferind, fiecare în parte, semnificații deosebite. *Gomame*, peștii mici, sunt blânzi și prietenoși; *kuromame*, fasolea neagră, te îndeamnă să fii atent la toate; mănunchiul de icre, *kazunoko*, simbolizează fertilitate, pe când homarul, viață lungă; *kuwai*, plantă sub forma unui mugur, ne trimite cu gândul la începuturile vieții; prin găurelele legumei numite *renkon* se vede o viață luminoasă; *konbu* sugerează bucurie și bogăție, după cum am amintit mai sus. Toate acestea alcătuiesc osechi ryōri, care se consumă în prima zi a anului.

Anul vechi se încheie cu *joya no kane*, cele 108 băți de clopote de la templele budiste, acestea reprezentând cele 108 păcate ale omenirii. Marile clopote, lovite de o bârnă orizontală, își trimit vibrațiile pe distanțe întinse și efectul lor este impunător. Fiecare dintre cele 108 băți, dintre care ultima se aude chiar la cumpăna dintre ani, mătură din calea sa câte un păcat sau o patimă lumească⁶. Cei care le ascultă, pioși, sunt convingși că toate relele anului care a trecut se șterg și un an nou bun este întâmpinat cu speranțe proaspete. O practică destul de larg răspândită în zonele rurale este ritualul numit *yakuji no toshitori* - scăparea de spiritele rele, prin invitarea lor în casă în noaptea de Anul Nou. Acestora li se înalță un altar special, în care li se aduc ofrande, în credința că vor pleca satisfăcute dacă au fost astfel tratate și nu vor provoca necazuri familiei respective în tot cursul anului. În *Nenjū Gyōji* se dă un exemplu de modul cum se desfășoară un asemenea ritual în prefectura Yamagata: „În seara de Ajun, capul familiei, îmbrăcat în haine de sărbătoare, cu un felinar aprins în mână, merge până la intarea în sat și-l salută pe Zeul Spiritelor Rele, de altfel invizibil. Îl conduce acasă la el, se preface că îl așează

cu blândețe în colțul camerei de oaspeți, toată familia se adună în jurul lui, îi pun în față o tavă cu ofrande, i se închină și apoi îl găzduiesc peste noapte. A doua zi dimineață îi aduc drept ofrandă o ceașcă de ceai, i se închină din nou și stăpânul casei îl conduce până la locul de unde l-a luat cu o seară în urmă.”⁷ Modul în care este tratat un asemenea zeu diferă de la zonă la zonă însă, în general, i se acordă atenție în credința că întreaga familie va fi scutită de boli și neplăceri. O altă practică destul de des întâlnită este cea prin care el este condus în curtea sau grădina casei cu o lumină aprinsă, care arde toată noaptea, considerată sălașul lui temporar. I se aduc acolo ofrande, iar a doua zi este dus la templul din apropierea casei, unde este preluat de zeul parohial, sau este lăsat la o intersecție mare, unde se presupune că se rătăcește.

Apa, unul dintre principalele elemente purificatoare, trebuie și ea reînnoită în momentele de criză. În zonele rurale, în prima zi a anului, înainte de răsăritul soarelui, se scoate apă proaspătă din fântână. *Wakamizu* este folosită la primul ceai sau la prepararea primelor mâncăruri, purtătoare și ele de simboluri profunde. Gălețile sau ciubărașele cu care se pleacă după apă sunt împrejmuite cu *shimenawa* decorată cu obiecte considerate sacre. În unele zone se presară sare în jurul fântânii înainte de scoaterea apei. Nu este neglijat nici Zeul Apei,

Clopot la un templu budist

⁶ Conform credinței budiste, există 36 de influențe nefaste celeste și 72 terestre.

⁷ *Nenjū Gyōji Jiten*, Editori: Nobutada Tanaka și Noboru Miyata, Sanseidō, Tokyo, 2000, p. 60.

căruia i se aduc drept ofrande *mochi* sau orez nefiert. Se crede că *waka-mizu* are puterea de a respinge bolile și de a atrage norocul.

De aceea, chiar în locurile în care nu se mai află fântâni sau râuri prin apropiere, există obiceiul ca stăpânul casei să se prefacă doar că se îndreaptă spre un asemenea loc, considerat a fi o direcție norocoasă (est sau sud-est), și apoi se folosește apa curentă. Anul nou începe cu venerarea zeilor șintoști. Prima vizită la templu, *hatsumode*, este încărcată atât de semnificații religioase, cât și sociale. Ea marchează în primul rând rup-tura de vechiul an și intrarea în cel nou, iar în al doilea rând, reuniunea membrilor familiei.

Fiecare japonez trage de funia sacră din fața templului și bate de două ori din palme, atrăgându-i atenția Zeului Anului, sau poate zeului patronator al templului, că a venit să se roage pentru iertarea păcatelor, pentru prosperitate și fericire, dar numai după ce îi adresează mulțumiri pentru realizările împlinite. Își cumpără apoi amulete noi, pe cele vechi lăsându-le la templu deoarece se consideră că și-au îndeplinit rolul pentru anul care a trecut, absorbind ghinionul și relele. Amuletele vechi sunt puse în locuri special amenajate, urmând să fie arse. Ritualul arderii este însoțit de rugăciuni adresate zeității care a preluat asupra sa toate nenorocirile.

O modalitate individuală de acces la divinitate se realizează prin intermediul divinației. Un preot sau o *miko*⁸ oferă enoriașului o cutie cu bețe lungi, pe care acesta o scutură până ce cade un băț. Pe băț este înscris un număr. Enoriașului i se dă o bucată de hârtie tipărită, *mikuji*, care poartă numărul respectiv și care cuprinde preziceri și recomandări presupuse a constitui mesajul zeului. Conținutul anunță, în linii mari, noroc sau ghinion. Dacă oracolul este nefavorabil, există obiceiul de a

atârna respectivele bucățele de hârtie într-un copac din incinta templului sau în alt loc sacru, cu intenția vădită de a se descotorosi de previziunea nedorită.

Spuneam că *hatsumode* este primul mers la templu. Prefixul *hatsu-* înseamnă „început” și el se asociază cu multe alte începuturi, dintre care am dori să menționăm *hatsuhinode*, primul răsărit și *hatsuyume*, primul vis din noul an. Răsăritul soarelui în vis este de bun augur, iar luna plină anunță un viitor luminos; ploaia înseamnă griji, pe când zăpada prevestește fericire conjugală. Mai demult, japonezii își doreau să viseze comori, saci plini cu orez sau pe înșiși Zeii Norocului - toate vise de bun augur. Mai există și acum zone ru-

rale în care negustori ambulanți strigă de cu seară: „*Otakara! Otakara!*”, însemnând „onorabila comoară”. Ei vând o hârtie pliată pe care este înscris un text ce se poate traduce astfel: „Pe jumătate adormit, aud în noaptea lungă vaporul ce se apropie pe valuri. O, ce vis minunat!” Vaporul

Fetițe în chimonouri la *hatsumode*

Hatsumode

⁸ *Miko* sunt fete angajate la templu. Potrivit vechiului cult șintoist, *miko* erau fete-șaman și îndeplineau rolul de purtătoare de cuvânt ale zeilor care coborau în rândul mulțimii pe timpul sărbătorilor populare.

Amulette

la care se face referire este *takarabune*, vaporul-comoară, cu care se presupune că vin cei șapte Zei ai Norocului, fiecare aducând cu el comorile-i specifice.

Prima zi a anului este deosebită pentru toți membrii familiei, îmbrăcați în haine de sărbătoare, adunați în camera de zi, spațiu ce capătă un caracter sacru prin elementele decorative din alcov, prin mâncarea cu semnificație specială, prin *sakéul* numit toso (numele însuși însemnând „distrugerea relelor”) aromat cu opt plante medicinale, prin vasele decorate cu simboluri ale longevității și purității.

Casa japoneză devine cu prilejul Anului Nou și paradisul copiilor, ale căror priviri sunt încântate, printre altele, de jucării și obiecte purtătoare de noroc, ne-lipsite fiind bibelourile care-i reprezintă pe cei șapte Zei ai Norocului, vapoare miniaturale purtătoare de comori, păpuși *daruma*⁹, greble strângătoare de bani etc. - toate semnificând noroc și belșug. Zmeiele, pe care sunt pictați îndeosebi războinici, împânzesc cerul în prima zi a anului, oferind în înalturi un spectacol care se întipărește adânc în memoria și sufletul copiilor. Ba chiar și în ale adulților care-i însoțesc.

Cele câteva ritualuri amintite stau mărturie a respectului pe care japonezii îl poartă tradiției. Ea capătă pentru ei un caracter statornic ce s-ar putea traduce prin recunoștința prezentului față de trecut. Și, de ce nu, și a viitorului?

(Fotografiile aparțin autoarei.)

ANGELA HONDRU
Universitatea Hyperion

CITEȘTE MAI MULT

Arai Tsuneyasu, *Nihon no matsuri to geinō*, Gyōsei, Tokyo, 1990.

Iwai Hiromi, *Shōgatsu wa naze omedetai ka*, Shōgatsu Shoten, Tokyo, 2002.

Yoshino Hiroko, *Nihon Kodai Jujutsu*, Yamato Shoten, Tokyo, 1975.

Nenjū Gyōji Jiten, Editori: Nobutada Tanaka și Noboru Miyata, Sanseidō, Tokyo, 2000.

*

Angela Hondru, *Note de teren*, decembrie 2000.

Angela Hondru, *Note de teren*, decembrie 2005.

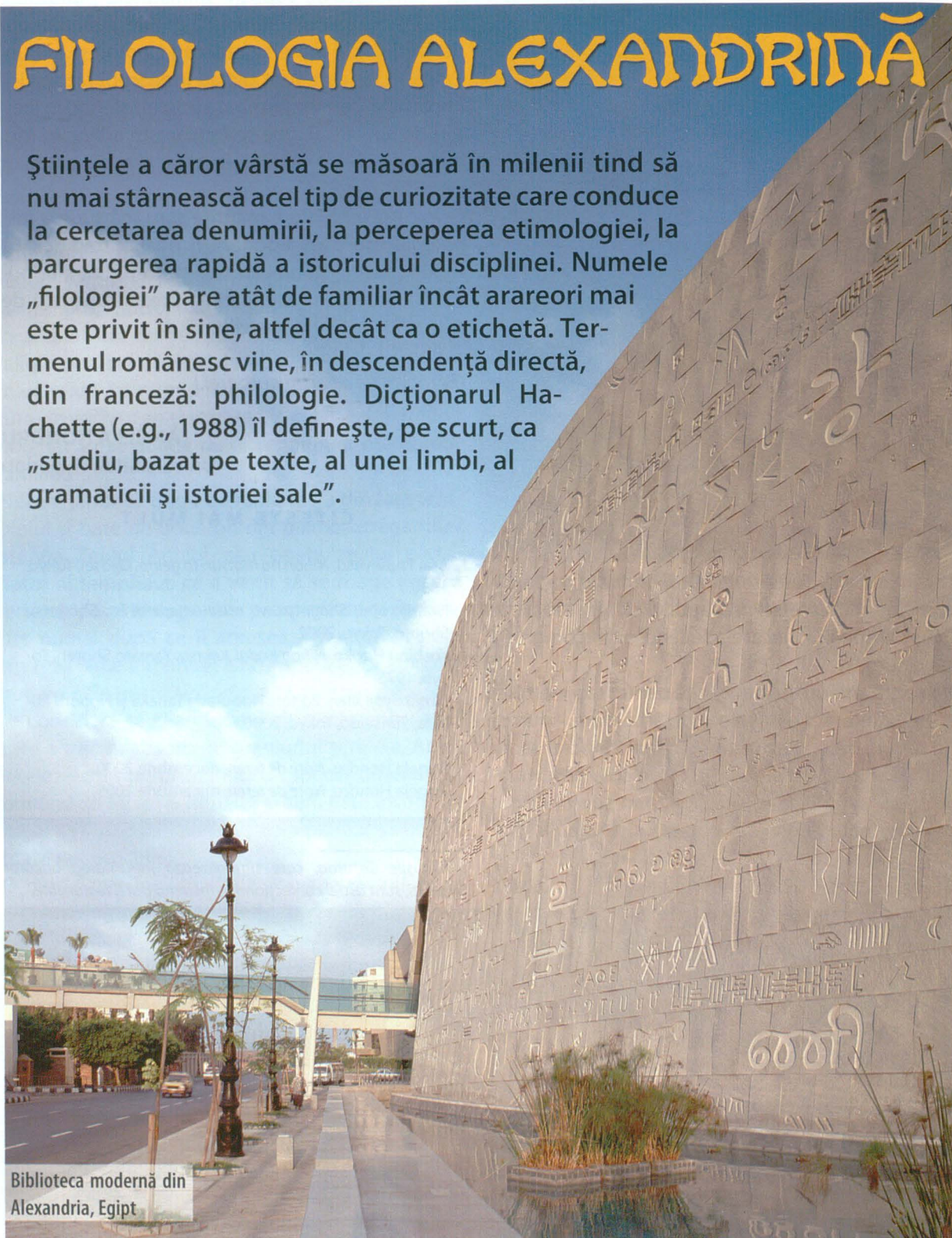
⁹ Păpușile *daruma*, care simbolizează înfruntarea oricărui greutăți, sunt astfel confecționate, încât nu pot fi răsturnate.

Cei șapte zei ai norocului

FILOLOGIA ALEXANDRINĂ

Științele a căror vârstă se măsoară în milenii tind să nu mai stârnească acel tip de curiozitate care conduce la cercetarea denumirii, la perceperea etimologiei, la parcurgerea rapidă a istoricului disciplinei. Numele „filologiei” pare atât de familiar încât arareori mai este privit în sine, altfel decât ca o etichetă. Termenul românesc vine, în descendență directă, din franceză: philologie. Dicționarul Hachette (e.g., 1988) îl definește, pe scurt, ca „studiu, bazat pe texte, al unei limbi, al gramaticii și istoriei sale”.

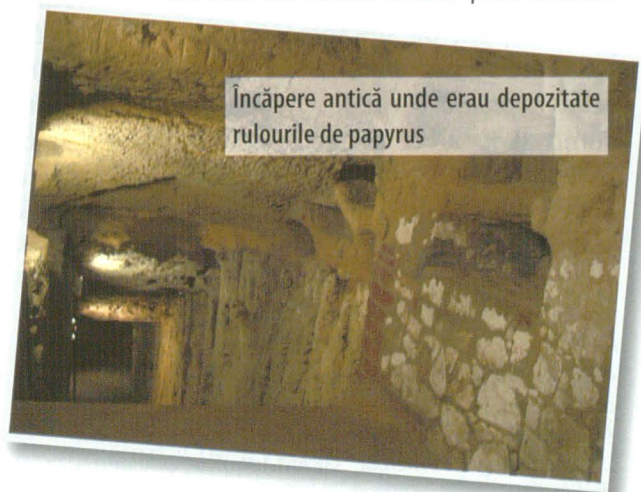
Biblioteca modernă din
Alexandria, Egipt

Sursa termenului modern este latina (*philologia*), care l-a preluat fără inovații din greacă (*philologia*), unde fusese derivat dintr-un substantiv compus: *philo-logos* (i.e. *ho philoun logos*). Termenul apăruse în literatura greacă pentru prima dată la Platon: *philologia* desemna dragostea de vorbă, de conversație, de argumentare (dispută teoretică); domeniul semantic al termenului este bine pus în evidență de antonimie: *philologos* vs *misologos*, „amator de argumentație” vs „cel care detestă conversația, argumentația”. La Platon, se conturează distincția *philologos/polylogos* vs *brachylogos*, caracterizând raportul Atena-Sparta. Odată cu transferul atenției de la domeniu la cel care îl stăpânește și care este „un iubitor de *logos*”, se impune definirea termenului *logos*: dicționarele limbii vechi grecești înregistrează aici mai multe coloane de sensuri; fiind un nume verbal format de la *lego*, o primă suită de sensuri pornește de la „a alege”, „a enumera”, „a spune”; de la acesta din urmă, *logos* își deschide înțelesurile, cuprinzând manifestările vorbirii, de la cuvânt la operă întreagă, dar și premisele vorbirii: rațiunea însăși.

Filologul grec, până în sec. I î.H., era, etimologic, un iubitor al vorbirii, al discuțiilor, al cercetării, era preocupat în primul rând de literatură, care includea firesc filozofia. Mai târziu, filologul este un critic literar, un studios, un cercetător. În perioada elenistică, termenul filolog capătă și înțelesul de doct, savant (în general). Filologia, de-a lungul existenței sale, nu a fost o știință

rigid delimitată. Ceea ce acum numim filologie, în Antichitate se numea *grammatike*, incluzând mai multe domenii specializate. Nu toți cădeau de acord asupra conținutului noțiunii; Crates și elevii săi dădeau acest nume doar celor care explicau glosele, numindu-se pe sine critic. Pentru grecul de la sfârșitul Antichității, filolog și critic erau sinonime. Mai târziu, în special începând cu perioada alexandrină, filologul este un erudit, un om cu preocupări variate¹. *Philologia*, așa cum apare termenul la Platon, este plăcerea de a vorbi, de a argumenta, este pasiunea pentru disputele teoretice; *philologia* ca disciplină apare ceva mai târziu, într-un context care explică înțelesul modern al termenului: marile biblioteci ale Antichității, Alexandria și Pergam, au reprezentat pentru învățații vremii o grea încercare. Colecțiile de manuscrise le dezvăluiau variante ale aceluiași text, tot atâtea câte exemplare existau. Starea textelor antice se poate descrie doar acceptând faptul că fiecare manuscris era o ediție autonomă, în sensul curent al termenului. Bibliotecarii antici au comparat manuscrisele pe care le-au putut aduna și s-au străduit să refacă textul original. Într-un sens rigid, cel dintâi „filolog” a fost bibliotecarul alexandrin Eratostene, care și-a luat supranumele *Philologos*². Născută cum era din compararea variantelor, filologia ar fi putut rămâne o tehnică de lucru, un set de norme după care editorii să stabilească numitorul comun al metamorfozelor suferite de textul trecut prin mâinile

Încăpere antică unde erau depozitate roulurile de papyrus

¹ Platon pusese alături de *philologos* pe *philosophos*.

² Colegii de breaslă l-au poreclit însă Beta, pentru că, erudit, pasionat de numeroase domenii - geografie, matematică, poezie, cosmografie, cronologie - era un specialist de rang secund în fiecare dintre ele.

Reconstrucție modernă a unei săli
antice pentru depozitarea papyrilor

copiștilor, vreme de secole, din Antichitate până la inventarea tiparului – și încă destul timp după aceea; „edițiile” în câte un singur exemplar ale copiștilor au fost apoi înlocuite de tiraje editoriale, fără ca alterările pe care le suferea textul să poată fi eliminate. De altfel, filologia chiar a fost definită drept „critica textelor și tehnica edițiilor”³ (articolul din DEX păstrează ceva din această nuanță); îngustarea pe care o asemenea definiție o aduce domeniului este doar aparentă, de vreme ce critica de text nu poate fi limitată la simpla comparare a manuscriselor/edițiilor. Încercarea de reconstituire a formei originare a textului implică o cercetare - ce poate deveni aprofundată până la exces - a unor domenii apropiate sau îndepărtate. Această legitimă nevoie de cunoaștere a filologului a făcut ca încă de la primele atestări termenul să fie un echivalent pentru „erudit”⁴.

Înțelesul modern restrâns al termenului „filologie” este acoperit de sintagma „critică diplomatică”, prin care se definește strict cercetarea manuscriselor (*diploma* = manuscris, pergament). Scopul comparării, al colaționării, este stabilirea unui text cât mai apropiat de original. Această parte a criticii o numesc unii conjecturală (*coniectura* = „presupunere”) sau divinatorie (*diuinare* = „a gh-

ici”) sau *critica emendatrix* (*emendare* < *mendum* „greșeală”).

Învățații care lucrau la biblioteca din Alexandria sunt cei care au fundamentat filologia. Biblioteca din Alexandria cuprindea 200.000, ori chiar 600.000 de exemplare (sursele antice dau informații diferite) adunate din bazinul Mediteranei. Învățații s-au văzut nevoiți să stabilească ce era corect și ce era fals în exemplarele diferite ale aceluiași text. Ei au cercetat moștenirea secolelor anterioare cu trei mijloace: critica, gramatica, hermeneutica. Subdisciplinele filologiei, în această primă etapă a existenței ei, reprezentau trepte ale reconstituirii textului, în deplinătatea lui formală, semantică și literară: prozodia (care, în sens strict, se ocupa de accent și accentuarea corectă a cuvintelor, precum și de pronunția întregii fraze, i.e. punctuație); exegeza gramaticală simplă (cu precădere morfologică), precum și stilistică (retorica); explicarea cuvintelor (glosele, lexicografia), a elementelor de *realia* (explicarea obiectivă a ceea ce se numește adesea „antichități”) și etimologică a cuvintelor (sensul original, evoluția); cercetarea formelor analogice (în morfologie); exegeza estetică a operei literare

Planta Papyrus

³ Demostene Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, București, 1912.

⁴ Se poate deduce cum anume arătau cele două trepte ale filologiei (cu trei și, respectiv, patru componente) în Antichitate dintr-un distih al lui Martianus Capella, din „Nunta Filologiei cu Mercur”: GRAM. loquitur, DIA. uerba docet, RHE. uerba colorat, /MVS. canit, AR. numerat, GEO. ponderat, AS. colit astra. Pe lângă disciplinele oarecum previzibilele - gramatică, dialectică și retorică -, filologul era menit să studieze muzica, aritmetica, geometria și astrologia. Născută din punerea alături a manuscriselor, filologia a alăturat cunoștințe din domenii felurite, îmbrățișându-le erudit.

CITEȘTE MAI MULT

****Introduzione allo studio della cultura classica*, vol. 2 („Linguistica e filologia”), Milano, Marzorati Editore, 1990 (capitolele: Cesare Giarratano, La storia della filologia classica, pp. 595-672; Cesare Giarratano, La critica del testo, pp. 673-739).

A. Dain, *Les manuscrits*, Paris, Les Belles Lettres, 1964.

I. Gheție & Al. Mareș, *Introducere în filologia românească*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974 (partea a II-a: Critica textuală, pp. 69-142).

P. Maas, *Textkritik*, Leipzig, 1957; trad. engl.: *Textual Criticism*, Oxford, Oxford University Press, 1958.

L. D. Reynolds & N. G. Wilson, *Scribes and Scholars*, Oxford, Oxford University Press, 1968; trad. it.: *Copisti e filologi. La tradizione dei classici dall'Antichità ai tempi moderni*, Padova, Antenore, 1987.

(de această analiză ține și critica autenticității unei opere literare și, la poezie, metrică).

Reconstituirea textului original este posibilă numai în limitele impuse de originea și etapele istorice ale textului scris. Este cert că deosebirile materiale dintre cărțile antice și cele moderne au influențat cititorul în relația lui cu textele literare. Materialul obișnuit pe care se scria era papirusul, făcut din fâșii subțiri tăiate din măduva unei trestii care crește spontan în delta Nilului⁵; două straturi din aceste fâșii, unul peste altul, în unghi drept, erau prinse împreună pentru a face foi⁶, putând fi mai apoi lipite laolaltă într-o foaie lungă, formând un sul. Se făceau foi de diferite dimensiuni, dar în medie o carte⁷ era formată dintr-o juxtapunere de coloane de text cu înălțimea de 20-25 cm, cu un număr de rânduri variabil, între 25 și 45. Papirusul a fost curent folosit până prin sec. al VII-lea, fiind înlocuit cu totul abia prin sec. al XI-lea, când s-a început fabricarea hârtiei din bumbac (de origine orientală).

⁵ În primul secol al erei creștine existau încă unele centre minore de producție în Siria și lângă Babilon

⁶ Vide Plinius, *Naturalis historia*, 13,68 sqq.

⁷ Folosim aici termenul cu sens generic, echivalat de „volum” (provenit din lat. uolumen, „rulou, sul”).

Forma uzuală era cea de sul, având pe o singură parte textul scris într-o succesiune de coloane. Cel care citea trebuia să-l desfășoare treptat, cu mâna dreaptă, folosind stânga pentru a ține partea pe care o văzuse deja și pe care o înfășura din nou; la sfârșit, sulul ajungea să fie întors pe dos, așa încât trebuia să fie desfășurat din nou mai înainte de a putea fi folosit din nou. Disconfortul unei asemenea lecturi este evident, în special dacă ținem cont de faptul că unele suluri erau de dimensiuni consistente: unul dintre cele mai lungi suluri care au supraviețuit (P.Oxy. 843) conținea, când era complet, întregul *Symposion* al lui Platon, care trebuie să fi măsurat cca 6,70 m. Un alt inconvenient era reprezentat de materialul puțin rezistent și de stricăciunile care apăreau de aici. Nu este greu de imaginat că un cititor antic, fiind pus în situația de a verifica un citat ori de a controla o trimitere, se încredea în memorie, mai degrabă decât să își asume efortul de a răsuci sulul și să-i grăbească în felul acesta procesul de degradare. Aceasta explică de ce, atunci când un autor antic citează un alt autor, există adesea o diferență însemnată între cele două versiuni.

Textul, astfel dispus pe papirus, era pentru cititor cu mult mai dificil de interpretat decât în oricare

carte modernă: punctuația nu era altfel decât rudimentară, lipsea despărțirea în cuvinte, iar până în Evul Mediu nu s-a făcut niciun efort pentru a se schimba aceste obiceiuri, atât în textele grecești cât și în cele latinești. Sistemul de accentuare, care în greacă ar fi putut compensa această dificultate, nu a fost inventat decât în perioada elenistică și chiar și atunci, vreme îndelungată, nu a fost de uz comun. De-a lungul întregii Antichități, alternarea interlocutorilor în textele dramatice nu era indicată cu precizia pe care acum o considerăm necesară, ci se socotea suficient să se pună o liniuță orizontală la începutul unui rând sau două puncte unul peste altul pentru schimbări în interiorul rândului; numele personajelor erau adesea omise. Lipsa de exactitate a acestei metode și starea de confuzie la care a redus grabnic textele se pot vedea din condițiile papirusurilor care conțin *Dyscolus* și *Sicyonius* de Menandru. Nici în dialogurile în proză nu erau indicate numele interlocutorilor. O altă caracteristică a cărților din perioada preelenistică este poate și mai stranie: versurile lirice erau scrise de parcă ar fi fost proză; un exemplu este un papirus din sec. al IV-lea (P. Berol. 9875); chiar și fără acest prețios document faptul putea fi dedus din informația că Aristofan din Bizanț (cca 257-180 î.H.) ar fi inventat colometria, care evidențiază unitățile metrice ale poeziei (Dionis din Halicarnas, *De comp. uerb.*, 156,221). Dificultățile de care se izbea cititorul reprezentau o piedică și pentru cel care voia să copieze textul; de bună seamă, de aici provin în mare măsură coruptelele grave ale clasicilor în texte deja larg răspândite, care au in-

trat în biblioteca Muzeului din Alexandria. Studiile întreprinse acolo au fundamentat filologia.

Muzeul din Alexandria, formal, după cum spune numele, era un templu în onoarea Muzelor, prezidat de un preot. În realitate, era vorba de centrul unei comunități literare și științifice și este esențial cu precădere acest ultim aspect: bibliotecarul Eratostene (cca 284-200 î.H.) era deopotrivă literat și om de știință (în sensurile moderne ale termenilor), ajuns faimos pentru încercările lui de a măsura circumferința pământului; și ceilalți iluștri savanți alexandrini aveau aceeași deschidere culturală și intelectuală. Muzeul era întreținut pe cheltuiala regelui; membrii lui aveau camere de studiu și o sală unde luau masa împreună, primind și un stipendiu din tezaurul regal. Comunitatea a fost fondată probabil de Ptolemeu Filadelful, pe la 280 î.H., și a câștigat grabnic faimă, poate provocând gelozie prin generozitatea rânduielii sale; Timon din Phlius (filozof și autor de texte satirice) scria pe la 230 î.H.: „în populatul Egipt pasc mulți pedanți închiși între cărți, care se ceartă neîncetat în colivia Muzelor” (Athenaios 1,22d).

Munca necesară pentru a pune în ordine imensa cantitate de cărți din Muzeu era considerabilă. Nu ne sunt cunoscute normele după care a fost organizată, chiar dacă știm că pentru alte scopuri Callimachos și Zenodotos se serveau de ordinea alfabetică; Callimachos lasă însă o mărturie a imenselor eforturi pe care le implica biblioteca: pe când era șeful bibliotecii, a compus un fel de ghid bibliografic al tuturor ramurilor literaturii grecești, întins pe o sută de cărți (*Pinakes*, fragm. 429-53).

Dat fiind sistemul de producere a cărților antice, bibliotecarii se găseau puși în fața unei probleme care îi tulbură cu mult mai puțin pe succesorii lor moderni. Textele copiate de mână sunt cu ușurință supuse corupțelor; la aceasta se adăuga starea ambiguă a textelor preelenistice, cu multe pasaje în care nu se conturează cert sensul dorit de autor. Copiile multiple ale unui text aflate în Muzeu conțineau numeroase divergențe. Avântul generat de nevoia de a sistematiza textul a condus la un uriaș progres în cultura și metodele filologice. Nu a fost o coincidență faptul că cinci din primii șase bibliotecari (Zenodotos, Apollonios din Rodos, Eratostene, Aristofan și Aristarch) au fost printre cei mai faimoși literați ai vremii lor: li se datorează cu precădere faptul că au ajuns la noi atât de multe opere ale clasicilor greci, într-o formă în general purificată de coruptele.

Filologia alexandrină a impus în primul rând o uniformizare a alfabetului folosit în texte: cărțile din sec. al V-lea provenite din Attica, dintre care unele trebuie să fi fost scrise în vechiul alfabet, au fost transliterate după norma ortografică ioniană. Până în 403 î.H., Atena folosisse în mod oficial vechea scriere, în care exista câte un singur grafem pentru vocalele scurte și lungi (în variantă deschisă și închisă) E și O. Unele dintre cărțile aflate la Biblioteca din Alexandria erau în scrierea veche, de vreme ce Aristarch explică o dificultate din Pindar printr-o interpretare greșită provenită tocmai din scrierea veche. Alfabetul ionic a fost adoptat ca normă la sfârșitul perioadei alexandrine: în contrast cu sistemul utilizat pentru ediții în toate celelalte limbi, nu s-a încercat niciodată restaurarea integrală a ortografiei originale a autorilor.

Un alt pas însemnat în clarificarea formală a textului a fost îmbunătățirea punctuației și inventarea sistemului de accentuare, care îi sunt atribuite lui Aristofan din Bizanț. Până la începutul sec. al X-lea nu au fost însă notate în mod regulat.

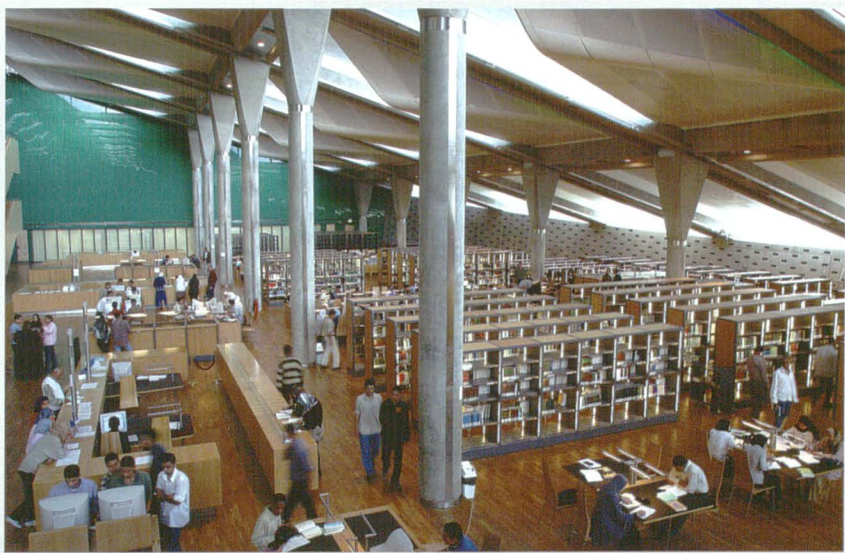
Semnele critice create de alexandrini au fost esențiale pentru buna transmitere a textelor. Primul și cel mai însemnat semn era *obelos*, o liniuță

orizontală pusă în marginea stângă a unui vers: era folosit încă de Zenodotos, pentru a indica faptul că un vers era spurciu. Se pare că Aristofan a inventat niște semne de mai mică importanță și frecvență. Fixarea finală a sistemului, așa cum a fost el aplicat la Homer, este opera lui Aristarch, care a îngrijit o ediție completă atât a Iliadei, cât și a Odisseei. În afară de *obelos*, se folosea *diple* (>), care indica un pasaj remarcabil prin expresie sau conținut; *diple* urmat de două puncte suprapuse indica un vers la care Aristarch se deosebea în textul său de Zenodotos; *asteriskos* (redat prin puncte) indica un vers repetat în mod eronat; *asteriskos* unit cu *obelos* indica versuri interpolate dintr-un alt pasaj; *antisigma* (un *sigma* întors) indica pasaje în care ordinea rândurilor fusese tulburată.

Sistemul este complicat și, de fapt, numai un mic procent din papirusurile conservate (cam 15 din 600) poartă semne critice, în vreme ce în manuscrisele medievale din sec. al X-lea și următoarele sunt de obicei omise. Există însă o importantă și celebră excepție: codicele *Venetus* al Iliadei (Marc. gr. 454), care conservă o vastă colecție de scholii marginale. În epoca aceasta comentariul la un autor se scria pe margini și nu într-o altă carte: scribul codicelui de la Veneția și-a propus să copieze fără omisiuni ceea ce se găsea în modelul său; apar așadar foarte multe semne convenționale, care transformă codicele *Venetus* al Iliadei într-o sursă amplă și credibilă pentru cunoștințele noastre asupra acestui aspect particular al muncii alexandrinilor.

IOANA COSTA

Universitatea București

ON-MATSURI¹

CHINTESENȚĂ A CULTURII TRADIȚIONALE JAPONEZE

Templul Kasuga din Nara

Nara, leagăn al culturii japoneze, se bucură de o moștenire prețioasă, incluzând și marea sărbătoare *On-matsuri* de la templul Kasuga-Wakamiya.

Cum a debutat ea?

Conform documentelor din secolul XII, ploi torențiale distrugătoare au provocat pagube uriașe. Împăratul a fost obligat să distribuie în câteva rânduri proviziile ținute pentru cazuri de forță majoră. Când s-a constatat că foametea nu putea fi ținută sub control într-un asemenea mod, Fujiwara no Tadamichi, principalul consilier al împăratului, a decis să implore sprijinul zeului de la pavilionul Wakamiya din incinta templului Kasuga. Pe data de 17 septembrie 1136, a ordonat construirea unui sălaș temporar pentru zeu și în aceea zi a avut loc o festivitate splendidă în onoarea acestuia. Data sărbătorii s-a mai schimbat pe parcursul anilor (acum are loc pe 15-17 decembrie), însă ea s-a ținut fără întreruperi de atunci încolo. Este unică prin faptul că păstrează toate ritualurile șintoiste aferente unei asemenea sărbători și o gamă largă de cântece și dansuri tradiționale din toate perioadele pe care le-a parcurs. Întâlnim aici spectacolul de muzică și dans dedicat recoltei de orez (*dengaku*), dansuri ale curtenilor din epoca medievală, dan-

suri ofrandă închinare Zeului Războiului (*seinō*), dansuri cu măști importate din China la începutul secolului VI (*bugaku*), reprezentații de teatru Nō, întreceri de sumō. Asemenea momente atestă diferitele fațete ale culturii nipone, produs al spiritului asimilant al japonezilor care le-au absorbit dinamic, modelându-le astfel încât să le satisfacă propriile gusturi și trăiri.

Nu în ultimul rând, impresionează prin frumusețea și grația lor diversele tipuri de *kagura*, dansuri sacre executate în momentele cheie ale sărbătorii: ca dans de purificare a participanților, cu apă clocotită, înainte de începerea festivalului; ca dans-ofrandă adusă zeului pentru a-l implora să-și facă apariția în rândul mulțimii; ca dans de mulțumire adresată ofrandelor în alimente; ca dans de mulțumire pentru venirea zeului la sălașul temporar unde are ocazia să intre în comuniune cu enoriașii, precum și multe altele. Așadar, *On-matsuri* nu este o simplă sărbătoare, ci esența culturii tradiționale japoneze, numărându-se printre evenimentele deloc neglijate de-a lungul timpului.

Vom încerca să-l prezentăm detaliat într-unul din numerele viitoare.

ANGELA HONDRU
Universitatea Hyperion

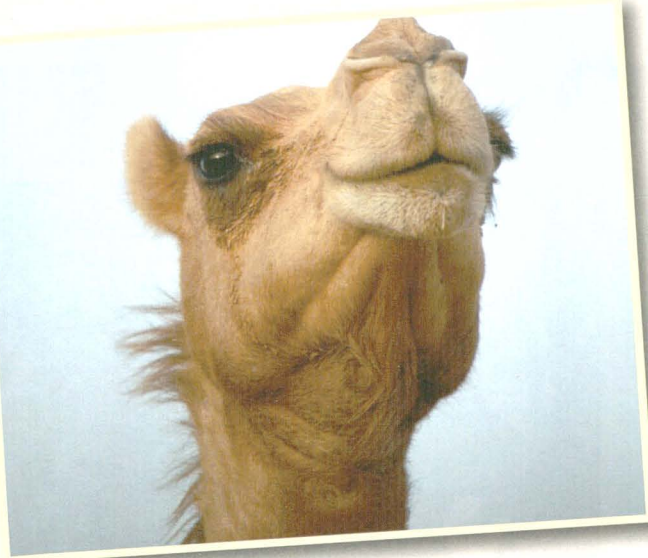

Kagura ca ritual de purificare

¹ *Matsuri* înseamnă sărbătoare populară.

ÎN KAȘMIR, pe Drumul Mătăsii

Grupul a călătorit prin Afganistan, Pakistan, India, pentru a ajunge în Kașmir.

Doar cinci membri ai grupului sunt permanenți, respectiv aceia care au efectuat călătoria de la început la sfârșit. Ceilalți 12 s-au alăturat grupului în anumite locuri. Unul dintre ei este Muhammad Yousuf Chapri, un explorator kașmirian de talie internațională. El s-a alăturat grupului la granița Wagah dintre India și Pakistan.

“Este pentru prima dată după 1947 când cineva a pornit călătoria pe Drumul Mătăsii pentru a ajunge în Kașmir. Este un eveniment istoric. Istoria omenirii este incompletă dacă nu este menționat Drumul Mătăsii. Kașmirienii trebuie să se simtă mândri că aparțin grupului care a recreat istoria și a făcut efortul de a reînvia această rută milenară. Sper ca această călătorie să-i inspire pe toți cei temerari”, a afirmat Chapri.

Considerat cea mai mare rută comercială asiatică, Drumul Mătăsii a fost o adevărată rută vie care unea Asia și Europa. Opririle sau stațiile sale erau totodată faimoase și prospere centre artistice și culturale. Unele dintre ele erau Kihiva, Khutan, Kashgar, Yarkand, Samarkand, Balakh, Bokhara, Tehran, Mashhad, Baghdad, Hamdan, Ierusalim și Antiohia.

Comerțul pe Drumul Mătăsii, care reprezenta o serie de căi comerciale antice interconectate prin diferite regiuni ale continentului asiatic, a fost un factor semnificativ în dezvoltarea marilor civilizații ale Chinei, Egiptului, Mesopotamiei, Persiei, subcontinentului Indian și Imperiului Roman, contribuind astfel la punerea bazelor lumii moderne. (R.T.)

www.greaterkashmir.com

Pictură medievală, ilustrând comerțul prosper pe Drumul Mătăsii

Într-un elan de a reactiva unul dintre cele mai vechi drumuri comerciale ale omenirii, Drumul Mătăsii, un grup de călători europeni pasionați a traversat cu succes o latură a istoricei căi comerciale, atingând destinația sa importantă, Valea Kașmir.

Timp de 45 de zile, estoniana Tina Jokinen și echipa ei au parcurs 11000 km, traversând păduri, deșerturi, râuri și munți, în tentativa de a ajunge în Kașmir. Ei au reușit performanța de a fi primii care au ajuns în această zonă după 1947, pe ruta care are legătură directă cu istoria, economia și cultura Asiei Centrale.

“Am făcut-o și suntem mândri să vedem urme ale anticului drum care a jucat un rol major pentru civilizația modernă”, a susținut Tina, iar la sosirea în Vale într-o cavalcadă de automobile, membrii grupului ei, cunoscut ca “Descoperă Drumul Mătăsii”, au relatat experiența lor cotidianului *Greater Kashmir*.

Tina, care este și liderul grupului, a adăugat că visul ei a fost să meargă pe Drumul Mătăsii. “Pe când aveam 16 ani, am dorit să călătoresc pe Drumul Mătăsii. Dar de abia în timpul șederii mele în India la începutul anilor 1990, după ce am citit mai mult în cărți, a început să mi se trezească mai mult interesul pentru acest drum. I-am expus ideea mea unui prieten și împreună am elaborat un plan pentru a ne alătura caravanei de pe Drumul Mătăsii”, a mai spus Tina.

Dar nu a fost o misiune ușoară. După mai multe întâlniri și multă muncă de convongere, Tina a reușit să adune 17 membri, majoritatea prieteni. “Ne-au trebuit 3 ani ca să obținem documentele de călătorie, mașină și bani pentru călătorie. Dar această expediție nu ar fi fost posibilă fără asistența prietenilor mei din Kașmir, Altaf și Bilal Chapri de la Discovery Journey, care ne-au ajutat”, a spus ea.

CĂSĂTORIA LA IRAKIENI

Această lucrare are la bază articole din revista irakiană "Al-Turath Al-Sha'bi" (Patrimoniul popular), precum și propriile mele observații făcute în timpul șederii în Irak. Voi prezenta, pe de o parte, o sinteză a principalelor etape care marchează desfășurarea căsătoriei pe tot cuprinsul Irakului pentru a scoate în evidență unitatea de tradiție, iar pe de altă parte, voi analiza aceste etape și, cu precădere, elementele simbolice care le domină.

Etapele căsătoriei reprezintă una dintre caracteristicile comune societății irakiene, ele diferențiindu-se foarte puțin - uneori numai formal, în denumire - de la o regiune la alta. Pentru o mai bună înțelegere a acestor etape, le vom trece în revistă așa cum se manifestă, atât în mediile musulmane, cât și în cele creștine.

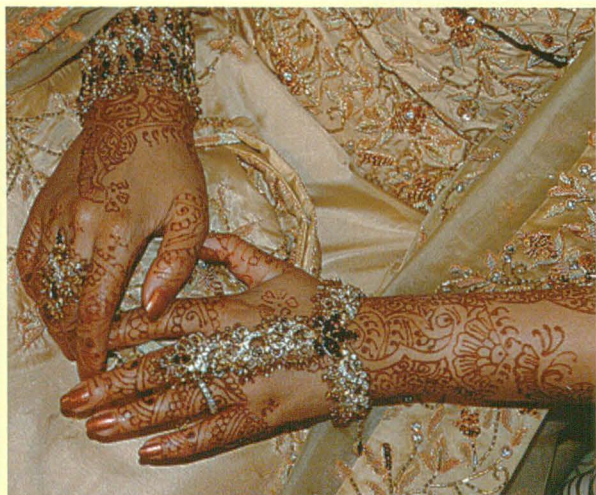

Prințipalele etape ale căsătoriei se pot împărți în două: logodna și nunta. În ceea ce privește logodna ea poate fi împărțită, după părerea noastră, în cinci etape, după cum urmează:

- ☛ exprimarea dorinței tânărului de a se însura;
- ☛ alegerea miresei;
- ☛ stabilirea dotei;
- ☛ oferirea de cadouri viitoarei mirese;
- ☛ încheierea contractului de căsătorie;

EXPRIMAREA DORINȚEI TÂNĂRULUI DE A SE ÎNSURA

În mod tradițional, nu se obișnuiește ca tânărul să-și exprime clar în fața familiei intenția de a se căsători, ci recurge la tot felul de subterfugii pentru a atrage atenția asupra problemei care-l preocupă, cum ar fi adoptarea unui comportament deosebit de cel obișnuit: va fi extrem de irascibil, va pretinde că este bolnav, nu va mai mânca, nu va mai dormi, va spune că vrea să plece undeva departe etc. Mama tânărului va înțelege imediat mesajul acestui comportament și îi va vorbi tânărului despre căsătorie. Sigur că în unele familii, tânărul poate aborda direct această problemă - în special, cu mama sa - sau dacă tânărul a depășit o anumită

vârstă și nu dă semne că ar vrea să se căsătorească, atunci părinții sunt cei care preiau inițiativa și discută deschis cu el această problemă.

ALEGEREA MIRESEI

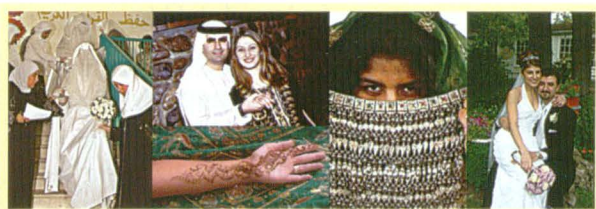
Mama tânărului îl informează pe tatăl lui despre intenția acestuia de a se căsători. Tatăl îi dă dezlegare mamei să-i caute tânărului mireasă, iar uneori îi poate sugera chiar el cine ar fi de preferat să fie aceasta. Mama tânărului, însoțită de alte femei din familie, va face vizite familiilor cunoscute cu fete de măritat (la început la familiile înrudite - este vorba de căsătoria endogamă sau din interior, între rude, de la veri primari la rude din ce în ce mai îndepărtate - apoi, dacă nu găsește mireasa potrivită, la familii cu care nu are nici o legătură de rudenie - căsătoria exogamă sau din exterior). Când alegerea s-a oprit asupra unei fete, femeile vor face mai multe vizite familiei respectivei până când o vor cunoaște bine pe fată. Aceasta se numește la musulmani *al-mașiya* (vizita), iar la creștini *at-talabe al-hafife* (cererea ușoară). Pentru aceasta, de exemplu, grupul respectiv face o vizită în zori de zi ca să o vadă pe fată fără machiaj, sau o pune să mănânce ca să-și dea seama de caracterul ei, sau o pune să gătească unul din felurile de mâncare de bază din regiune ca să-i vadă îndemânarea etc. Dacă tinerii nu s-au văzut dinainte, atunci mamele lor găsesc un subterfugiu ca ei să se vadă. Numai după ce s-au văzut și și-au exprimat acordul de principiu asupra căsătoriei, se trece la următoarea etapă.

Din cele de mai sus, trebuie să reținem un aspect foarte important, ce se regăsește nu numai în Irak, ci în toate zonele arabe, din cele mai vechi tim-

puri și până astăzi, și anume controlul complet al părinților asupra constituirii noii familii.

STABILIREA DOTEI (ar.: *AL-MAHR*)

Etapa a treia o constituie înțelegerea - între tatăl băiatului și tatăl fetei - asupra căsătoriei, după ce mamele tinerilor i-au informat pe tați despre alegerea făcută și după ce aceștia și-au dat acordul. Tatăl băiatului, însoțit de mai mulți bărbați de frunte din familie (uneori poate veni chiar șeihul clanului), merge în vizită la tatăl fetei și o cere pe aceasta de nevastă pentru fiul lui. Aceasta se numește la musulmani *al-mașiya* (vizita), iar la creștini *at-talabe at-tagile* (cererea grea). La musulmani, după ce tatăl fetei își exprimă acordul, se trece la discutarea dotei (*al-mahr*) pe care băiatul trebuie să o plătească fetei. Atât la musulmani, cât și la creștini se discută despre zestrea miresei (ar. *sunduq al-jihaz*, ladă de zestre ce conține lenjerie de pat, covoare, fețe de masă și altele asemenea). În ceea ce privește dota, aceasta are două părți: *plătibilă imediat și plătibilă mai târziu*. Dota este o garanție pentru fata (care, mai ales în trecut, nu avea nici o sursă de câștig), ca în caz de divorț (sau de deces al soțului) va avea din ce trăi.

OFERIREA DE CADOURI (*AN-NIŞAN*) VIITOAREI MIRESE

După această înțelegere, familia tânărului îi trimite viitoarei mirese o serie de daruri (numite, atât la musulmani, cât și la creștini, *an-nișan*) care, pe lângă inelul de logodnă și alte bijuterii din aur, constau în țesături, oi sau cămile, produse alimentare, materiale textile și altele asemenea. Un cadou aparte care i se face miresei este un pumn de *hena* (colorant roșiatic-portocaliu obținut din frunzele și tulpinele plantei *Lawsonia inermis*) care la arabi are o simbolistică particulară izvorâtă din credința populară în care se spune că *hena* este aducătoare de noroc și pavază împotriva tuturor relelor. În cazul în care intervine o neînțelegere între familiile cei doi tineri, și preconizata nuntă nu mai are loc,

atunci familia fetei returnează familiei tânărului darurile (*an-nișan*).

ÎNCHEIEREA CONTRACTULUI DE CĂSĂTORIE

Logodna propriu-zisă se încheie odată cu semnarea contractului de căsătorie. Încheierea contractului de căsătorie (*'aqdu-z-zawaj*) se face în fața cadiului la musulmani și este urmată de citirea unor părți din Coran și *plătirea dotei imediate* sau în fața preotului paroh la creștini și este urmată de rostirea unor rugăciuni. Uneori cadiul sau preotul vin acasă, alteori băiatul și fata, însoțită întotdeauna de un tutore, merg la cadiu sau la preot. Apoi, atât la musulmani cât și la creștini, evenimentul este sărbătorit în familie cu rudele și prietenii. Tot acum este fixată și anunțată data nunții.

În răstimpul dintre încheierea logodnei și nuntă, tânărul o poate vizita pe viitoarea soție, însă nu va rămâne niciodată singur cu ea.

Nunta propriu-zisă poate fi împărțită în mai multe etape, etape ce sunt comune atât musulmanilor, cât și creștinilor irakieni:

☛ noaptea *henei*;

☛ noaptea nunții (ar.: *laylatu-d-dukhlā*, ad litteram: noaptea intrării);

☛ matinala (ar.: *sabahiyya*);

NOAPTEA HENEI

Noaptea *henei* pare a fi o etapă specifică nunții din spațiul islamic (ea se regăsește și la musulmanii turci și tătari din Dobrogea), etapă strâns legată de credințe străvechi despre puterea *henei* de a purifica omul și de a-l apăra de răul din jur. Obiceiurile legate de noaptea *henei* sunt aceleași în toată lumea arabă. Unii specialiști consideră această etapă ca fiind cel mai vechi obicei de nuntă arab păstrat până în zile noastre, obicei aflat în legătură directă cu ritualurile de magie albă al căror scop principal, în cazul de față, este atragerea fericirii și a binecuvântărilor divine asupra vieții conjugale. Noaptea *henei* într-unul dintre satele irakiene decurge astfel: "după cină, cântec și dans, mâinile miresei sunt împodobite cu arabescuri făcute cu hena, iar femeile dau celei care face acest lucru bani de metal pe care aceasta, la rândul ei, îi aruncă într-un vas cu apă special pregătit." În

Dumnezeu este Cel ce l-a creat pe om din apă, iar apoi i-a făcut înrudire și încuscrire. Domnul său asupra tuturor are putere.
(Sura 25- Verset 54).

tradiția islamică, apa are multe semnificații. Una dintre semnificații ar fi cea de puritate și mijloc de purificare a credincioșilor înainte de rugăciunea rituală. Totodată apa simbolizează viața însăși, căci din ea Dumnezeu a creat viața pe pământ și din ea l-a creat și pe om așa cum se arată în Coran:

Dumnezeu a creat toate vietățile din apă. Unele se târăsc pe burtă, altele merg în două picioare, iar altele merg în patru. Dumnezeu creează ce voiește. Dumnezeu asupra tuturor are putere. (Sura 24 - Verset 45)

Apa, având în vedere această concepție coranică, este considerată generatoare de puteri, reînnoitoare a vieții, iar vasul cu apă ar fi chiar izvorul nemuririi. Îmbinând aceste două semnificații, aruncarea banilor în vasul cu apă echivalează cu urarea pentru tânara familie de a avea o viață lungă și mulți copii. De asemenea, în fața miresei se aduce o tavă mare numită "tava lumânărilor", pe care, alături de lumânări, se află un pumn de hena, dulciuri (de obicei, curmale, stafide, o prăjitură din aluat și curmale numită *klece*, o oglindă și un Coran deschis. Toate aceste obiecte sunt încărcate de simboluri care se împletesc în magia albă pentru atragerea norocului asupra noii familii.

Lumânările reprezintă lumina, care la rândul ei, este înainte de toate simbolul Divinității; lumânările amintesc de lampa care răspândește această lumină așa cum se spune în Coran:

Dumnezeu este lumina cerurilor și a pământului! Lumina Sa este asemenea unei fride unde se află o lampă. Lampa se află într-o sticlă, iar sticla este asemenea unei stele strălucitoare. Ea este aprinsă de la un copac binecuvântat: măslinul care nu este nici de la Răsărit și nici de la Asfințit și al cărui ulei aproape că luminează fără ca focul să-l atingă. Lumină asupra luminii! Dumnezeu călăuzește către lumina Sa pe cine voiește. (Sura 24-Verset 35)

Oglinda, așa cum o întâlnim în multe din tradițiile Orientului, reflectă viitorul tinerilor căsătoriți. "Închiderea Coranului cu un pocnet puternic înseamnă binecuvântarea căsătoriei, iar improșcarea tavanului cu hena de către mireasă înseamnă ca norocul să plutească mereu deasupra căminului ei..." Dulciurile se pun din dorința ca viața conjugală să fie dulce ca acestea.

Aceeași tavă pe care se pun diverse lucruri pentru magia albă o găsim și în tradițiile de nuntă din Basrah: "este adusă o tavă pe care se află lumânări, hena, fructe uscate, alune și nuci, un Coran, o

oglină, un pahar de lapte..."

Laptele simbolizează aici, pe de o parte, bogăția, abundența (fiind una din sursele principale de hrană), iar, pe de altă parte, albul său imaculat reprezintă neprihănirea miresei. Indiferent de lucrurile așezate pe tavă, hena va fi întotdeauna prezentă ca element fundamental.

În zona cuprinsă între Bagdad și Kirkuk, femeia care împodobește mâinile și picioarele miresei cu hena trebuie să fie o persoană deosebită, foarte respectată în comunitatea respectivă, neapărat căsătorită, cu o căsnicie fericită, iar întâiul ei născut să fie băiat; prin aceasta dorindu-se ca aceste aspecte ale vieții sale exemplare să fie trecute și asupra miresei.

NOAPTEA NUNȚII

A doua zi, după noaptea *henei*, încep petrecerile atât în casa mirelui, cât și în casa miresei. După amiază mirele pleacă însoțit de un alai la casa miresei de unde o ia pe mireasă și se întoarce la el acasă. Acum bărbații dau cadouri mirelui sub forma unor sume de bani. În acest răstimp, petrecerea continuă în casa mirelui. Într-un mediu

tradiționalist, femeile petrec separat, iar bărbații separat. Mirele stă cu mireasa și din când în când se ridică și merge să-i salute pe musafiri. Apoi, spre seară mirii sunt conduși în camera nupțială, care poate fi o cameră în casa părinților mirelui, sau în noua casa destinată tinerei familii, sau, foarte frecvent acum în marile orașe irakiene, la un hotel de lux.

Un obicei încă prezent, cu precădere în mediile tradiționaliste musulmane, este anunțarea virginității miresei. Pentru aceasta se pune pe pat, o bucată de cearșaf alb, special pregătită, care este controlată a doua zi dimineața de două-trei femei vârstnice din familiile celor doi miri. Ele

CITEȘTE MAI MULT

***, 2000, *Coranul*, traducere, prezentare, note și index de George Grigore, București: Kriterion.

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, 1969, *Dictionnaire des symboles*

Paret, Rudi, 1958, "Symbolik des Islam", în *Symbolik des Religionen*

Abu Al-Faraj Al-Isfahani, *Kitab Al-Agani*

Bisr Fares, 1932, *L'honneur chez les Arabes avant l'Islam*, Paris

vor face public faptul că mireasa a fost virgină sau nu. Cearșaful însângerat nu trebuie văzut de către bărbați, mărturia femeilor respective fiind suficientă.

Acest obicei străvechi este semnalat din perioada preislamică și s-a întemeiat pe teama profundă a arabilor ca nu cumva să se strecoare, prin adulter, în tribul lor sânge străin ceea ce ar duce la slăbirea legăturilor de rudenie dintre membrii tribului și în ultimă instanță la sfărâmarea unității și coeziunii dintre ei. «Ca atare, fata care este demnă de laudă nu atinge în vreun fel onoarea tatălui sau a fraților săi, fiind o mândrie pentru familia sa, în schimb fata cu o proastă conduită, aduce rușinea asupra întregii sale familii, familie care trebuie să-și spele rușine și să se purifice vărsând atât sângele fetei, cât și al tovarășului ei de păcat» (Al-Isfahani, 7/148; 18/137; Fares, 1932; 207)).

Acest concept al onoarei la arabi a dus la crearea unor reguli care se aplică pentru fiecare categorie de indivizi din societate și toți trebuie să se supună acestor reguli, nimănui nefiindu-i permis să se situeze în afara lor.

Acest străvechi obicei este încă prezent în Irak unde, mai ales în zonele sudice, mirele atunci când intră în iatacul miresei, în noaptea nunții, își scoate hangerul din teacă și-l pune sub pernă ca "semn

că pe mireasă o așteaptă moartea în cazul în care se dovedește că a fost atinsă înainte..."

MATINALA (SABAHIIYA)

În dimineața care urmează nopții nunții, mirele își trezește mireasa oferindu-i un cadou, apoi cei doi sărută mâinile părinților.

Dacă noaptea nunții a fost petrecută într-un hotel, mamele aduc de mâncare tinerilor căsătoriți după care se reîntorc cu toții acasă. Acum femeile invitate oferă tinerei familii daruri cum ar fi produse alimentare sau obiecte necesare unei gospodării în curs de înfripare. Foarte rar femeile oferă bani, acesta fiind darul bărbaților care este făcut în ziua nunții. După o masă luată împreună cu rudele apropiate, cei doi tineri căsătoriți își văd de viața lor conjugală.

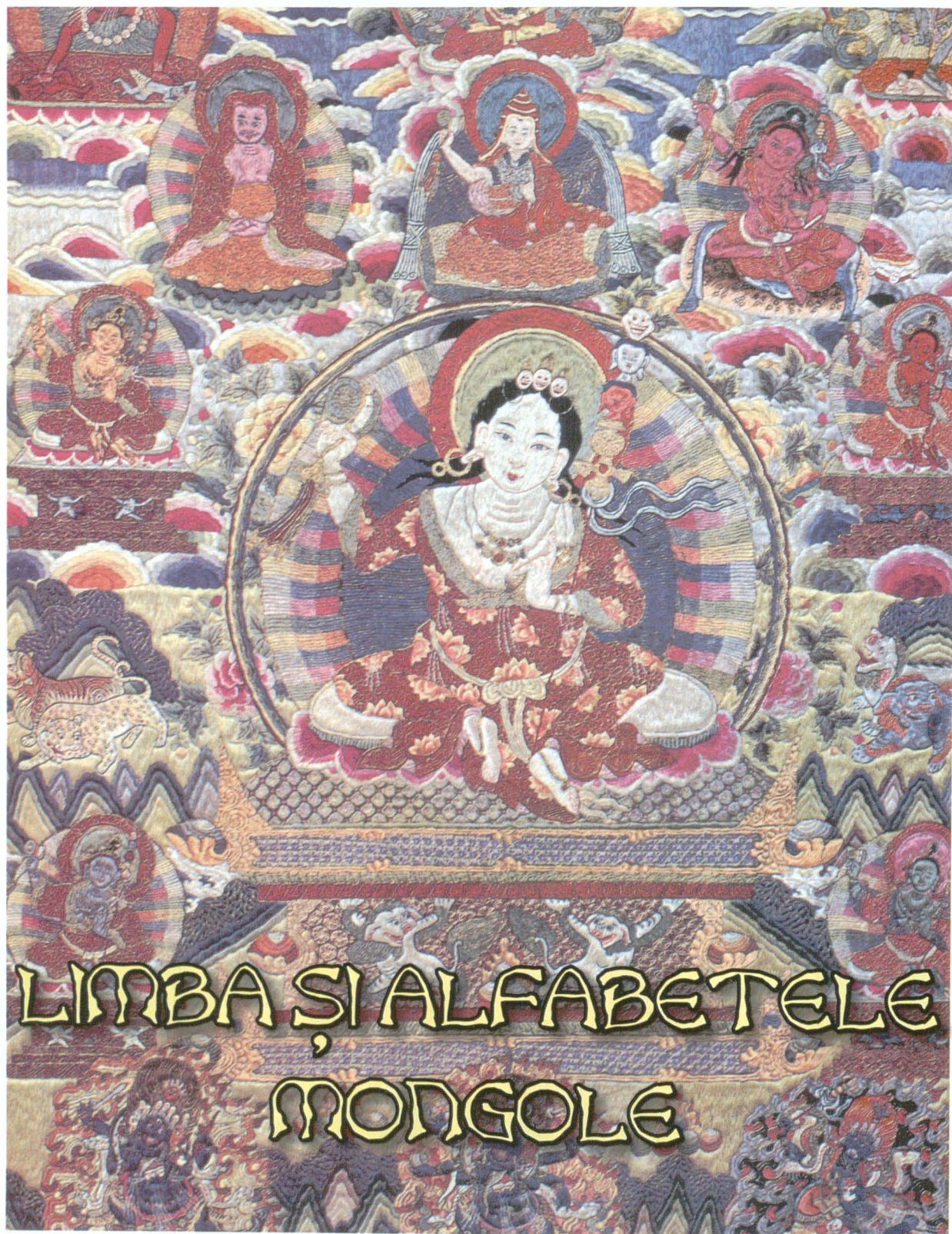
Așadar, există o strânsă unitate între creștini și musulmani în ceea ce privește acestea, iar diferențele sunt foarte mici, am putea spune doar de nuanță, multe dintre ele ținând strict de legislația religioasă (ex. dota la musulmani). Așadar se poate vorbi înainte de toate despre o tradiție irakiană, aflată deasupra credințelor religioase.

GEORGE GRIGORE

Universitatea București

Tatuaje temporare tradiționale, aplicate cu henna pe mâinile mirilor și folosite în lumea islamică în timpul ritualului nunții, pentru a aduce prosperitate și noroc noului cuplu

LIMBA ȘI ALFABETELE MONGOLE

Limba mongolă aparține familiei limbilor altaice, grupate de unii lingviști în trei mari ramuri:

- limbile manciuriene-tunguse
- limba mongolă
- limbile turce sau turco-tătare

Aflierea genetică a acestor limbi nu a fost dovedită până în prezent, iar utilizarea practică a termenului "limbi altaice", se datorează afinităților în structura generală, în sistemul gramatical și în vocabular.

Limba mongolă este răspândită pe o arie geografică întinsă, în Mongolia Exterioară¹ și în Mongolia Interioară², în anumite zone ale Manciuriei, în Siberia orientală, în provinciile chineze Gansu și Qinghai, în Regiunea autonomă Xinjiang, pe cursul inferior al Volgăi (în partea europeană a Rusiei) și în provinciile Herat și Maimana, precum și în regiunea Baghlan din provincia Badakhshan, Afganistan.

Limba oficială a Mongoliei se bazează pe dialectul populației *halh*³, etnie majoritară care populează partea centrală a țării unde se află și capitala. Adoptarea unui alfabet chirilic în anul 1941 a permis consacrarea acestui dialect ca limbă oficială pe modelul căreia se calchiază dialectele vorbite de minorități. Grupul mongol cuprinde șapte limbi principale.

Mongola scrisă elaborată sub imperiul mongol a fost limba tuturor documentelor și era folosită ca *lingua franca* scrisă pentru toate grupurile etnice mongole vorbitoare de dialecte diferite, înțelegerea fiind o problemă constantă. Într-adevăr, în afară de mongolii din Mongolia, există mai mult de 2.500.000 de vorbitori în afara hotarelor, respectiv 300.000 de *buriți*⁴ în Republica Autonomă Buriată din Federația Rusă, 100.000 de *kalmuci*⁵ în Republica Autonomă Kalmukă din Federația Rusă, și mai mult de 2.000.000 în China,

¹ Mongolia Exterioară reprezintă teritoriul de astăzi al Mongoliei independente.

² Mongolia Interioară este, în prezent, regiune autonomă în China.

³ Populația *halh* constituie cel mai important grup, reprezentând 81% din populația Mongoliei. Prezent pe tot teritoriul Mongoliei independente (există elemente *halh* și în Mongolia Interioară), grupul *halh* ocupă cu precădere centrul, estul și sudul, țării.

⁴ Mongolii *buriți* locuiesc de o parte și de alta a lacului Baikal, pe teritoriul de astăzi al Rusiei. Buriții care trăiesc în Mongolia sunt cei care au venit aici din Transbaikalia în anii care au urmat revoluției din 1917.

⁵ Grupul *kalmuk* îi reprezintă pe mongolii de pe Volga.

grupați mai ales în regiunea autonomă Mongolia Interioară. S-au făcut numeroase tentative de lingvistică comparată pentru a regrupa numeroasele dialecte mongole, dar cu toate acestea nu dispunem nici astăzi de clasificări satisfăcătoare. Să reținem că dialectul *halh* aparține ramurii orientale a dialectelor mongole și ocupă un loc central în repartizarea lor ceea ce permite să fie înțeles în afara frontierelor actuale ale Mongoliei, cu ușurință de populația *ordos* din China și cu o oarecare dificultate de *buriți* și *kalmuci*.

Relief în rocă marcând, începutul "erei călărețului" - epoca pre-mongolă. (Muzeul Național de Istorie, Ulan-Bator)

Cărți cu scrieri budiste (sutra) ornamente cu broderii. (Biblioteca Publică de Stat, Ulan-Bator)

te în limba mongolă. Pe de altă parte educația a început să se desfășoare în mare măsură în mănăstiri, în limba tibetană. S-a creat astfel un profund sentiment de identificare a mongolilor cultivați cu cultura sanscrito-budistă. După traducerea canonului budist, erudiții mongoli au început să dezvolte începând din secolele XIV-XV, noi genuri literare caracterizate pe de o parte prin scriere și pe de alta parte

O dată cu "apariția" mongolilor în istorie (sec. al XII-lea), aceștia au dorit o scriere, în primul rând din motive administrative și în al doilea rând pentru traducerea textelor budiste. Budismul lamaist al sectei Sakyapa (*Sa-skyapa*) a fost introdus ca religie oficială la curtea Yuanilor, de Qubilai, fondatorul dinastiei mongole din China (1280-1368). Cu toate acestea, influența budismului a rămas circumscrișă elitei conducătoare. Au trebuit să treacă mai bine de două secole pentru ca budismul să-și facă o nouă intrare, de data aceasta definitivă, pe teritoriul mongol și în iurtele nomazilor simpli. Într-adevăr, sub egida prinților mongoli, în special Altan han și Abdai han, mongolii au adoptat, la sfârșitul secolului al XVI-lea, ordinul budist tibetan Gelugpa (*dGe-lugs-pa*), fondat de Tsongkhapa (*Tsong-kha-pa*: 1357-1419). Acest ordin reformat având ca marcă distinctivă o bonetă galbenă, este desemnat deseori sub numele de „Biserica galbenă” sau „Bonetele galbene”. Mongolii o denumesc „religie galbenă”, opunând-o „religiei roșii” care desemnează budismul lamaist nereformat dinaintea de Tsongkhapa și „credința neagră”, numele generic al șamanismului⁶. Budismul a fost asociat, începând de la a doua sa propagare, destinului prinților mongoli și istoriei Mongoliei. Într-adevăr, impactul religiei asupra tradiției literare a fost imens. Erudiții și călugării mongoli au tradus în mod remarcabil textele canonice budis-

prin împrumut. Această literatură nouă, religioasă, morală și edificatoare, biografică, istorică și poetică, stabilită pe modele străine (sanscrită, tibetană și mai târziu chineză) s-a constituit paralel cu literatura tradițională mongolă caracterizată prin oralitate și ancorată în reprezentările societății respective (epopei, cântece, legende, povești, binecuvântări, ghicitori, proverbe etc.). Aceste două tradiții, cea scrisă și cea orală, cea erudită și cea populară nu s-au interferat. Prima nu a încetat să se dezvolte, pierzând treptat pe drum inspirația religioasă, în direcții din ce în ce mai diverse, dar a rămas multă vreme apanajul unei elite. Cea de-a doua s-a perpetuat în iurtele crescătorilor de animale și în măsură mai mare în cadrul sărbătorilor și ritualurilor societății laice. Secolul al XIX-lea va aduce cu sine și unificarea celor două curente în favoarea tradiției orale: într-adevăr, flocloriștii mongoli au desfășurat o activitate asemănătoare traducătorilor mongoli de odinioară. Aplecați, de data aceasta, către propriile lor bogății și tradiții, aceștia au colectat și notat în scris inspirați de diversele grupuri etnice mongole, un neprețuit patrimoniu literar oral.

Iată, pe scurt istoria scrierii mongole, care avea să asigure de-a lungul secolelor suportul scris al textelor menționate mai sus.

Tentativa inițială, care a evoluat până astăzi, este și cea care a rezistat tuturor celorlalte încercări succesive care au eșuat după o viață mai mult sau mai

⁶ Mostaert 1956, 288.

putin lungă, uneori fără să se lăsat nici o urmă. Această tentativă inițială rămâne, de fapt, singura bază a actualei forme a scrierii mongole.

SCRIEREA UIGURĂ - 1210

Statul mongol fondat de Cingghis-han a împrumutat de la turcii uiguri instrumentele civilizației: scrierea și limba de cancelarie.

După ce Cingghis-han a cucerit ținutul Naimanilor⁷ (1204), T'a-t'a-t'ong-a, cancelarul împăratului Tayang, ucis în cursul luptelor cu mongolii, a căzut în mâinile acestora din urmă. El a fost luat în serviciul lui Cingghis-han, constituindu-se astfel embrionul primei cancelarii mongole. Trebuie menționat faptul că Cingghis-han, politician și strateg inflexibil, nu a fost surd la experiența civilizațiilor. Astfel, el a admis în intimitatea sa consilieri *uiguri* (T'a-t'a-t'ong-a), *musulmani* (Mahmud Yalawach⁸) *kitani*⁹ (Ye-liu Chu-t'ai¹⁰).

T'a-t'a-t'ong-a a devenit cancelarul lui Cingghis-
han și profesorul de scriere uigură al fiilor acestuia.
La ordinul împăratului, cancelarul a adaptat al-
fabetul uigur, limbii mongole. Noul alfabet a fost
decretat oficial în anul 1210.

Cel mai vechi monument cunoscut în această scriere este "piatra lui Cingghis-han", conservată la Leningrad, care datează, conform surselor, din 1220 sau 1225. Menționăm de asemenea, scrisorile lui Philippe le Bel, conservate la Biblioteca Națională din Paris.

Elaborată în timpul Imperiului mongol, scrierea mongolă, care se deosebește de limba vorbită, a facilitat comunicarea și a permis înregistrarea în scris sub numitorul comun al unui singur alfabet, al primelor scrieri mongole. Această scriere reprezintă limba scrisă a mongolilor orientali și septentrionali.

Scrierea mongolă se compune din 21 de litere

ALPHABET						
Translittération	Initiale		Médiane		Finale	
a	ⲁ	ⲁ	ⲁ	ⲁ	ⲁ	ⲁ
o	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ
i	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
e/u	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ
o/u	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ
o	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ	ⲟ
n	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ
q	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
y	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
b	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
s	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
z	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
d	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
t	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
l	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
m	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
c	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
z	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
j	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
k	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
g	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
r	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
v	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
p	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ
h	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ

de bază¹¹, este verticală și se scrie de la stânga la dreapta.

Aceasta a fost folosită de guvernul Republicii Populare Mongole constituit în 1924 ca scriere oficială după revoluția din 1921.

După ce a fost, inevitabil, modificată de-a lungul secolelor, vechea scriere uigură a evoluat devenind scrierea mongolă oficială până în anul 1941, când a fost înlocuită din rațiuni tehnice și politice, cu alfabetul chirilic.

⁷ Grup mongol occidental condus de împăratul Tayang, care i s-a opus lui Cingghis-han.

⁸ Mahmud Yalawach a fost reprezentantul împăratului mongol în rândul populațiilor transoxianeze al căror prim guvernator "mongol" a și fost.

⁹ *Kitan, populație mongolă semnalată în analele chineze încă din 405-406. Kitanii vorbeau un dialect mongol puternic palatalizat, în contact cu dialectele tunguse.*

¹⁰ *Ye-liu Chu-tsai, kitan sinizat, care a reușit să-i dea stăpânului său mongol o spoială de civilizație chineză și chiar să împiedice, prin influența sa, unele masacre.*

¹¹ Fiecare literă are trei forme în funcție de poziția pe care o are în cuvânt: inițială, mediană sau finală.

	Transcription		Transcription
ᠨ	k (a)	ᠪ	b (a)
ᠬ	k (a)	ᠮ	m (a)
ᠭ	g (a)	ᠰ	s (a)
ᠠ	q (a)	ᠴ	c (a)
ᠶ	y (a)	ᠶᠶ	(a)
ᠨ	n (a)	ᠬᠬ	w (a)
ᠶ	ḡ (a)	ᠶ	ž (a)
ᠬ	č (a)	ᠶ	z (a)
ᠶ	j (a)	ᠶ	' (a)
ᠶ	n̄ (a)	ᠶ	y (a)
ᠬ	ḡ (a)	ᠶ	r (a)
ᠶ	t (a)	ᠶ	l (a)
ᠶ	d (a)	ᠶ	š (a)
ᠶ	n (a)	ᠶ	s (a)
ᠶ	p̄ (a)	ᠶ	h (a)
ᠶ	p (a)	ᠶ	f (a) / hu

SCRIEREA PĂTRATĂ - 1269

Etapa următoare îl aduce în scenă pe călugărul tibetan Sa-skya Pandita, reputat pentru știința sa. Acesta a încercat să amelioreze alfabetul uigur folosit de mongoli, cu scopul de a facilita traducerea în mongolă a textelor budiste. Împăratul Qubilai l-a invitat pe călugărul tibetan la curtea sa de la Pekin, cu scopul de a crea o nouă scriere bazată pe cea tibetană. Dar călugărul a murit înainte de a fi putut onora invitația împăratului. Nepotul său h'Pags-pa, care a fost trimis în locul acestuia, a creat un alfabet bazat pe semnele tibetane, cu scopul de a crea o scriere unitară pentru poparele imensului imperiu sino-mongol.

Qubilai a decretat alfabetul oficial, în anul 1269. Această scriere din care au rămas foarte puține mărturii, nu a rezistat foarte mult, și, practic, a

încetat să fie folosită înainte de căderea dinastiei mongole a Yuanilor.

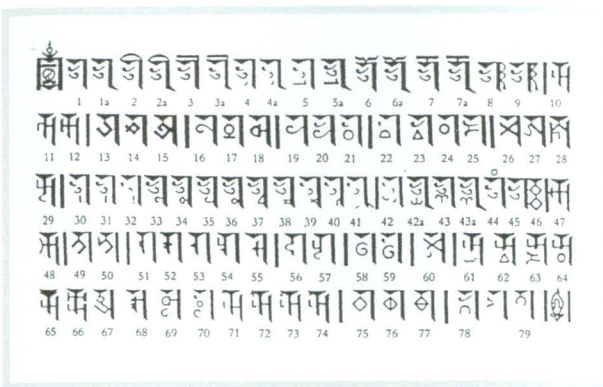
În ciuda efortului de a înlocui scrierea uigură cu cea pătrată, aceasta din urmă s-a răspândit foarte puțin în Imperiul mongol și nu a reprezentat un concurent de temut pentru alfabetul uigur, mai practic, caracterizat prin ușurința în utilizare și prin cursivitate.

SCRIEREA CLARĂ, CUNOSCUTĂ SUB NUMELE DE "LITERELE CLARE"- 1648

Oirații, adică mongolii occidentali au adoptat propriul alfabet deoarece nu au cunoscut scrierea uigură. În perioada în care misionarii budiști și-au început activitatea printre oirați, au descoperit că operele budiste traduse în scriere uigură nu erau înțelese de aceștia. În aceste circumstanțe au fost create o scriere specială oirată și o nouă limbă literară, mai apropiată de cea vorbită. În 1648, Zaya Pandita, călugăr budist și erudit mongol a creat, inspirându-se din scrierea uigură, noua scriere oirată care a fost utilizată începând de atunci de toți oirații și de kalmyci. Datorită adăugării semnelor diacritice, această nouă scriere are meritul de a elimina o bună parte din ambiguitatea scrierii uigure, de unde și denumirea de "litere clare", pentru semnele care compuneau alfabetul oirat.

Această scriere folosită neîntrerupt până în anul 1920 a cedat locul alfabetului chirilic, înlocuit temporar (1937) de alfabetul latin, înainte de a se reinstala definitiv.

Initial	Medial	Final	Transcription
ᠠ	ᠠ	ᠠ	a
ᠡ	ᠡ	ᠡ	e
ᠢ	ᠢ	ᠢ	i
ᠣ	ᠣ	ᠣ	o
ᠤ	ᠤ	ᠤ	u
ᠥ	ᠥ	ᠥ	ö
ᠦ	ᠦ	ᠦ	ü
ᠨ	ᠨ	ᠨ	x
ᠭ	ᠭ	ᠭ	k
ᠶ	ᠶ	ᠶ	y (q)
ᠰ	ᠰ	ᠰ	k
ᠴ	ᠴ	ᠴ	g(q)

Este vorba despre două încercări nereușite de scriere legate de numele lui Zanabazar Öndör Gegeen, șeful Bisericii budiste mongole.

Zanabazar nu s-au dovedit practice fiind doar apajul erudiților mongoli, iar aceasta, pentru scurt timp.

پیشکشیں کے لیے
میلے ہوئے ہیں

Морин хуур

Morin huur "viela calului", instrument muzical național, detaliu

După o eclipsă care a mers până la interdicția folosirii ei¹³, scrierea uigură tradițională tinde, în ultimii ani, să recupereze un loc tot mai important datorită mișcării de democratizare care s-a facut simțită începând cu anul 1989, precum și noilor reforme culturale care au permis redescoperirea adevăratei ratei civilizației mongole regăsindu-și astfel locul de cinste în cultura mongolă. Introdus practic în toate școlile, universitățile și instituțiile în care până nu demult a fost interzis, acest patrimoniu cultural va deveni scrierea oficială a mongolilor.

RODICA POP

¹³ Deși interzisă la un moment dat în favoarea scrierii în alfabetul chirilic, utilizarea scrierii tradiționale mongole (uigură) nu a încetat niciodată să fie utilizată în mod neoficial.

CITEȘTE MAI MULT

BEFFA Marie-Lise & HAMAYON Roberte, *Éléments de grammaire mongole. Documents de linguistique quantitative*, Paris, Dunod, 1975.

GROUSSET René, *L'empire des steppes*. Paris, Payot, (1965), 1996.

MOSTAERT Antoine, *Matériaux ethnographiques relatifs aux Mongols Ordos*, *Central Asiatic Journal*, II/4, 241-294.

Populations of Mongolia, State Statistical Office of Mongolia, Ulaanbaatar, 1994.

POPPE Nicholas, *Introduction to Altaic Linguistics*. Ural-Altaische Bibliothek, XIV, Otto Harrassowitz-Wiesbaden, 1965.

CALENDARUL ACTIVITĂȚILOR

5 MARTIE 2007

SESIUNEA DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
"PORȚI DESCHISE"

20 Iunie - 6 Iulie 2007

EXPOZIȚIA DE FOTOGRAFIE
A MEMBRILOR COLECTIVULUI
DE CERCETARE AL ISO
"CĂLĂTORI ÎN ORIENT"

27 IULIE 2007

ZIUA CULTURII EGIPTENE

15 OCTOMBRIE 2007

ZIUA CULTURII CHINEZE

8 DECEMBRIE 2007

PRIMUL SIMPOZION INTERNAȚIONAL
DE ORIENTALISTICĂ
"ȘTIINȚE ÎN DIALOG"

18 DECEMBRIE 2007

ZIUA CULTURII JAPONEZE

Pe lângă activitățile științifice organizate de Institutul de Studii Orientale la nivel național, membrii colectivului de cercetare au participat cu contribuții originale la manifestări științifice internaționale de profil (congrese și conferințe).

FESTIVALUL LUMINIILOR

Desene de atragere a bunului augur și de ținere la distanță a forțelor răului prin imprimarea pe peretele casei a unor mâini și a "urmelor pașilor Pândavās-ilor"

Între obiceiurile calendaristice cele mai importante ale indienilor, sărbătoarea de *Dīvālī* sau *Dīpāvalī* (însemnând "râuri de lumină") marchează sfârșitul sezonului ploios și celebrează încheierea strângerii recoltelor. El reprezintă un festival al reînnoirii, ce păstrează structura arhaică a trecerii într-un timp nou, într-un ciclu temporal nou (un nou an), care traversează "cea mai neagră noapte a anului", învingând - simbolic - întunericul prin aprinderea a cât mai multe lumini (de la tradiționalele lămpi din lut, numite *dīya*, până la spectaculoasele focuri de artificii). Și, pentru că indienii urmează - ca mai peste tot în Orient - calendarul lunar, noaptea de *Dīvālī*, miezul celor patru-cinci zile ale celebrării, este noaptea fără lună (noaptea cu lună nouă) din luna *Asvina*/*Ashwayuja*, care în calendarul gregorian corespunde unei perioade cuprinse între octombrie și noiembrie. Structurile rituale asociate acestei sărbători sunt menite să înlesnească accesul oamenilor la valorile

binelui, prin mitologica înfrângere a forțelor malefice: au loc tot felul de abluțiuni și purificări (pentru a intra "curați" în noua perioadă de timp), se concertează ceremonii de expulzare a demonilor, de izgonire a bolilor și de alungare a păcatelor cu ajutorul zgomotelor, țipetelor, loviturilor, sunt înregistrate acțiuni și formule augurale (care să atragă binele, să influențeze viitorul și să protejeze destinul - cum ar fi desenarea la intrarea în case a acelor colorate rangoli din făină de orez), dar și cu funcție apotropaică (ca, de exemplu, rotirea unei flăcări - *ārtī* - în jurul celor apropiați sau în jurul animalelor familiei).

Cu rol propițiatoric se aprinde o lampă pentru *naraka* (lad) și, pe alocuri, acolo unde încă se mai păstrează tradiția, se fac ritualuri pentru Yama, zeul morții, dar și al ordinii sociale și cosmice, în scopul obținerii unei vieți îndelungate și a unui bun control al forțelor din lumea de dincolo. Deși e conectată mai multor mituri puranice,

sărbătoarea are în centru (în cea mai mare parte) venerarea lui Lakshmi, zeița bogăției și a norocului, consoarta zeului Vishnu. Însă, în funcție de zona geografică și de preferința pentru o zeităte sau alta a panteonului hindus, de *Dīvālī* se celebrează întoarcerea în Ayodhya și reîncoronarea cuplului regal Sita-Rama, eroii epopeii Ramayana, după 14 ani de exil și după înfrângerea demonului Ravana, sau - în alte părți - înfrângerea demonului Naraka de către zeul Krishna, sau ziua în care Bali, urmând porunca lui Vishnu, a luat în stăpânire tărâmul celălalt, sau se venerează întunecata zeiță Kali, sau zeița Durga care l-a omorât pe demonul Mahishasura, sau zeul cu cap de elefant Ganesha. Observăm în toate aceste ipostaze că, numai prin înfrângerea răului și triumful binelui, cu alte cuvinte numai după restabilirea ordinii cosmice și sociale, în urma unui "act de salvare" a omului de

către divinitate, după "regenerarea timpului", se poate (în sfârșit) pune problema prosperității (de orice natură ar fi ea).

Cu toate că, de *Dīvālī*, încărcătura religioasă este atât de variată și complexă și adesea adaugă, în plus, semnificația iluminării interioare a fiecărui individ, accentul ajunge de multe ori să cadă pe caracterul festiv, sărbătoresc, care se subordonează unei importante funcții de socializare, asociate inevitabil - în toată lumea - acestui tip de moment de trecere dintr-un ciclu calendaristic în altul. Cu această ocazie oamenii îmbracă haine noi, își fac cadouri, pregătesc dulciuri și mese îmbelșugate și se reunesc ca să petreacă, bucurându-se de spectacolul luminilor. Anul acesta *Dīvālī* se sărbătorește pe data de 8 noiembrie.

SIMONA GALAȚCHI

INSTITUȚII ACADEMICE INTERNAȚIONALE CU PROFIL ORIENTALISTIC

European Institute for Asian Studies

<http://www.eias.org/>

Office Address

EIAS

67 Rue de la Loi

1040 Brussels

Belgium

Tel: +32 (0)2 230.81.22

Fax: +32 (0)2 230.54.02

Email: eias@eias.org

The Oriental Institute of the University of Chicago

<http://oi.uchicago.edu/>

Institute of Russian, Eastern European & Central Asian Studies

Chinese Academy of Social Sciences

<http://euroasia.cass.cn/English/index.html>

3 Zhang Zizhong lu, Beijing, 100007 China

Phone: (010) 64014006 Fax: (010) 64014008

Web: oys@cass.org.cn

Institut français d'archéologie orientale du Caire

<http://www.ifao.egnet.net/>

37, rue el-Cheikh Ali Youssef

B.P. Qasr al-Aîny 11562

Le Caire (R.A.E.)

Faculty of Oriental Studies

University of Oxford

<http://www.orinst.ox.ac.uk/>

KNH Centre for Biomedical Egyptology

The University of Manchester

<http://www.knhcentre.manchester.ac.uk/>

Jackson's Mill, Floor F

Sackville Street, PO Box 88

Manchester

M60 1QD

Pontificio Istituto Orientale

Pontifical Oriental Institute

<http://www.pio.urbe.it/>

<http://www.pontificalorientalinstitute.com/>

P. zza S. Maria Maggiore, 7, Roma, Italy

Lazio - 00185

secretary@pontificalorientalinstitute.com

Tel: +39-06.447.41.7109

Fax: +39-06.446.55.76

Oriental Institute in Sarajevo

<http://www.ois.unsa.ba/>

The School of Oriental and African Studies SOAS

<http://www.soas.ac.uk/>

School of Oriental and African Studies, University of London, Thornhaugh Street, Russell Square, London WC1H 0XG

Tel: +44 (0)20 7637 2388 Fax: +44 (0)20 7436 3844

Bhandarkar Oriental Research Institute

<http://www.bori.ac.in/>

812, Shivajinagar, Law College Road, Pune- 411004.

Registration:

Under the act XXI of 1860 (Reg. No. F 9/1917).

Telephone: + 91 - 020 - 25656932

Fax: + 91 - 020 - 25656932

E-mail: bori1@vsnl.net

Oriental Institute, ASCR - part of the Academy of Sciences of the Czech Republic in Prague

<http://www.orient.cas.cz/>

Orientální ústav AV ČR, v. v. i. (ORIENTAL INSTITUTE, ASCR)

Pod vodárenskou věží 4

182 08 Praha 8

Česká republika (CZECH REPUBLIC)

tel.: (+420) 266 053 111

fax: 286 581 897

IČO: 683 78 009

e-mail: orient@orient.cas.cz

Institute of Oriental Studies, Warsaw - part of Warsaw University

http://www.orient.uw.edu.pl/index_en.html

(+48-22) 552 03 49,

Phone/fax (+48-22) 826 36 83

Krakowskie Przedmieście 26/28,

00-927 Warszawa

Faculty of Asian & Middle Eastern Studies - part of the University of Cambridge

<http://www.ames.cam.ac.uk>

Sidgwick Avenue, Cambridge CB3 9DA. Location Map

Telephone: +44(0)1223 335106, Fax: +44(0)1223

335110.

Email: webmaster@ames.cam.ac.uk

Institut fondamental d'Afrique noire (IFAN) Cheikh Anta Diop

<http://ifan.e-ucad.sn/>

IFAN Ch. A. Diop

BP 206, Dakar, Sénégal

Tél : (221) 825-98-90 / 825-19-90 / 824-16-52

Fax : (221) 824-49-18

E-mail : bifan@ucad.sn

**Din numărul viitor:
PETRA, cetatea necropolă**

ISSN 1843-6862

9 771843 686003

TVR
CULTURAL